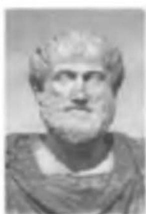
Aşkta Kaybeden Büyük Filozoflar

Andrew Shaffer

NTV

Aşkta Kaybeden Büyük Filozoflar

Aşkta Kaybeden Büyük Filozoflar

Andrew Shaffer

Çeviri: Mehmet Evren Dinçer

AŞKTA KAYBEDEN BÜYÜK FİLOZOFLAR

Great Philosophers Who Failed at Love

Andrew Shaffer

Bu kitabın Türkçe yayın hakları Nurcihan Kesim Telif Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

NTV YAYINLARI DİREKTÖRÜ
Elif N. Kutlu

EDİTÖR
Onur Kaya

ÇEVİRİ
Mehmet Evren Dinçer

GRAFİK
Ayhan Şensoy

PROJE KOORDİNASYON
Yakup Akyıldırım, Özgür Akhan

SATIŞ YÖNETMENİ
Tüzün Bülbül

ISBN: 978-605-5443-67-2

1. Baskı: Aralık 2012
Sertifika No: 12444

NTV yayınları

info@ntvyayinlari.com
www.ntvyayinlari.com

Doğuş Grubu İletişim Yayıncılık ve Ticaret A. Ş.
Maslak Mah. Ahi Evran Cad.
Doğuş Power Center No: 4 Maslak 34398 İstanbul
Tel: (212) 304 08 88 - Faks: (212) 335 03 48

BASKI
Elma Basım Yayın ve İletişim Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.
Halkalı Cad. No: 164 B-4 Blok
Sefaköy K.Çekmece 34295 İstanbul
Tel: (212) 697 30 30 Faks: (212) 697 70 70

İçindekiler

Giriş vi

Filozoflar 1
Petrus Abelardus 3
Louis Althusser 8
Thomas Aquinas 12
Aristoteles 15
Augustinus 18
Simone de Beauvoir 22
Henry Ward Beecher 27
John Calvin 31
Albert Camus 35
Nicholas Chamfort 38
August Comte 42
René Descartes 47
John Dewey 50
Denis Diderot 54
Diogenes 58
Fyodor Dostoyevski 61
Friedrich Engels 65
J. Wolfgang von Goethe 69
G. W. F. Hegel 74
Martin Heidegger 77
David Hume 81
Immanuel Kant 84
Søren Kierkegaard 87
John Locke 91
Titus Lucretius 95
Friedrich Nietzsche 98
Platon 102
Ayn Rand 105
Jean-Jacques Rousseau 110
Bertrand Russell 114
Jean-Paul Sartre 118
Arthur Schopenhauer 123
Seneca 127
Sokrates 131
Emanuel Swedenborg 135
Henri David Thoreau 139
Lev Tolstoy 142

Zaman Çizelgesi 148
Teşekkür 151
Kaynakça 152

Giriş

"Kendi aşk hayatını ne kadar berbat edersen et, bir başkasının senden çok daha kötüsünü yaptığını bilmek her zaman güzeldir."

Neal Pollack

Hepimizin aşk hakkında soruları var. Hepimiz başarılı bir ilişkinin sırlarını merak ediyoruz. Acaba o, "hayatımın aşkı" mı? Patronumla birlikte olmam doğru mu? Kocamın beni aldatıp aldatmadığını nasıl anlarım? Tüm bu soruların cevabını bilge kişilere danışmak ise kulağa mantıklı geliyor.

Filozoflar etikten siyasete, şeylerin doğasına kadar pek çok alanda en çetin sorulara kafa yordu. Aşk kadar soyut bir kavram hakkında bize bir şeyler öğretecek birileri varsa, filozoflar, yani "bilgeliğe âşık olanlar"* bu listenin başında yer almalı. Ancak bilgeliğe âşık olmakla bilge bir âşık olmak arasında çok fark var.

Hepimizin aşkta çuvalladığı zamanlar olsa da iş, aşk hayatında yaşanan zorluklara veya yapılan patavatsızlıklara gelince aslan payı filozoflara düşer. Evlilik yıldönümünüzü unutmuş olabilirsiniz ama en azından karınızı boğmamış (Louis Althusser), metresinizi evlatlık edinmemiş (Jean Paul-Sartre) veya bir ilişki yaşadınız diye başka

* Felsefe kelimesi antik Yunanca *philosophia* sözcüğünden gelmektedir. *Philosophia* sözcüğü *philein* (sevmek) ve *sophia* (bilgelik) sözcüklerinin birleşiminden oluşmaktadır.

bir ülkeye sürülmemişsinizdir (Seneca).

Entelektüel becerileri dünyanın dört bir yanındaki felsefe profesörlerince kabul edilmiş ve felsefeye giriş derslerinde okutulan büyük batı filozofları, kendi ilişkilerini yine kendi nevrotik eğilimleriyle istikrarlı bir şekilde sabote ettiler. Filozoflar âşık olsalar da olmasalar da aşka her daim eleştirel yaklaşmış, kibirli bir tutum almış ve tepeden bakmışlardır. Filozofların aşk kuramları nüfuz edilmesi olanaksız, tutumları çelişkili, cevabını aradıkları sorularsa her daim rahatsız edici olmuştur. Bu tür çelişkili davranışları onları iyi bir eş adayı olmaktan çıkarmıştır. Bu yüzden pek çok filozofun aşk oyununu toptan reddetmiş olması hiç şaşırtıcı değildir.

Çoğu filozof sefil, acı içinde ve yalnız ölmüşse de küçük bir kısmı hatalarının üstesinden gelerek başarılı evlilikler yapmıştır. Karısı dünyanın dört bir yanında metresleri olduğunu fark etmeden *önce* trajik bir trafik kazasında hayatını kaybeden Albert Camus bunun iyi bir örneğidir. 19. yüzyılın ünlü zinacılarından Henry Ward Beecher da iyi bir örnek olabilir, zira karısı 10 çocuk birden büyütmekle meşgul olduğu için kendisinden boşanmayı düşünecek vakti bile bulamamıştır. Evlilik söz konusu olduğunda *dördüncü* denemenin albenisi olduğuna inanan Bertrand Russell da iyi bir örnek olabilir.

Bu kitap aşkta kaybeden binlerce dâhiden birkaçını anlatıyor. Tarihin her evresinde büyük beyinlerle kırık kalpler el ele gitti. Üstelik deha büyüdükçe acı ve başarısızlık da büyüdü. "Aynı anda hem âşık hem de bilge olamazsın" diyen Bob Dylan, belki de bu gerçekliği kabul eden âkil adamların en önde gelenidir.

filozoflar

AŞKTA KAYBEDEN BÜYÜK FİLOZOFLAR

Yazar hakkında

Andrew Shaffer, *Order of St. Nick* adlı nükteli kartpostallarıyla Colbert Report, NPR (National Public Radio-Ulusal Halk Radyosu) ve Fox News'ta kendine yer bulmuş tebrik kartı şirketinin kurucusu ve yaratıcı direktörüdür. Iowa Üniversitesi'nden lisansüstü derecesine sahiptir. Eğitimi sırasında Iowa Yazarlar Atölyesi'nin yaz okuluna katılmıştır. Karısıyla birlikte Iowa'da yaşamaktadır. İşleri şu siteden izlenebilir: www.orderofstandrew.com

Petrus Abelardus

(1079-1142)

"Bundan sonra beni kimse takip etmesin; çünkü reddedilmiş bir kadın acımasız bir yaratıktır."

Fransız düşünür Abelardus, kendi ifadesine göre felsefi dehasıyla "zamanının tüm bilgisini hazmetmişti." Şöhretin doruğunda, mantık problemlerinde tüm hocalarını geride bıraktıktan ve kendi okulunu kurduktan sonra, 1115 yılında Paris'teki Notre Dame Katedrali'nin eğitim kısmından gelen bölüm başkanlığı teklifini kabul etti. Yunan felsefesi ve Hıristiyan teolojisi üzerine verdiği dersler binlerce öğrenciyi çekmiş, ancak aralarından biri, 17 yaşındaki Héloïse d'Argenteuil kalabalığın içinden sıyrılarak filozofun dikkatini çekmişti. Otobiyografisinde şöyle söyler: "Onu gördüm, onu sevdim, onun beni sevmesini sağlamaya azmettim."

Héloïse, katedralin papazlarından ve çok da hafife alınmayacak biri olan amcası Fulbert ile birlikte yaşıyordu. Ancak bu Héloïse'i amcasının dikkatli gözlerinden kaçırmak üzere planlar yapan Abelerdus için çok küçük bir engeldi. "(Hanımefendiyi) büyük bir tutkuyla istiyordum, büyük bir zafer ve hazla üstesinden geleceğim küçük engellerle karşılaşmak istedim." Ortak bir tanıdıkları aracılığıyla Fulbert ile tanışmış, onunla arkadaş olmuştu. Şans eseri Fulbert, Abelardus'u, Héloïse'in felsefe öğretmeni olarak tuttu. Bu durumdan son derece memnun olan Aberlardus şöyle der: "İnanabiliyor musunuz, bana aynı masada oturma ayrıcalığını, evinde bir dairede yaşama fırsatını

verdi! Ve bu sayede onunla baş başa kalma şansını elde ettim."

Héloïse, kendisinden iki kat yaşlı hocasına âşık oldu. Özel ders seansları kısa sürede bedensel aşk seanslarına dönüştü. Kısa sürede aşkları gündüzlere sığmaz oldu ve "karşılıklı duygularını ifade etmek üzere" geceleri de gizli gizli buluşmaya başladılar. Abelardus'un çağdaşlarından birisinin pervasız bir şekilde ortaya koyduğu gibi, profesör Héloïse'e "sadece tartışmayı değil zinayı da öğretti." Abelardus ve Héloïse'nin ilişkileri hakkındaki söylentiler tüm Paris'e yayıldı ve nihayet Fulbert'in kulağına geldi. Öfkeli amca profesörü kapı dışarı etti.

Abelardus genç sevgilisini bırakmayı reddetti. Fulbert'in evinin yakınlarında bir daire kiraladıktan sonra Héloïse'in hizmetçisi Agaton ile tanıştı. Maalesef Agaton da Abelardus'a karşı bazı duygular besliyordu:

> Sana âşığım Abelardus. Biliyorum sen Héloïse'e tapıyorsun ve seni suçlamıyorum. Benim tek arzum senin gönlünde ikinci olmak. Bunlarla kafan karışmasın. Âkil adam aynı anda pek çok kişiyi sevmeli. Böylece birinde başarısız oldu mu desteksiz kalmamalı.

Makul bir teklife benziyor, öyle değil mi? Ama hayır, Abelardus'un kalbinde sadece tek bir kadına yer vardı. Abelardus, Agaton'un teklifini reddetti. Reddedilmiş hizmetçiyse hışımla Fulbert'e gidip Abelardus'un Héloïse'ye olan ilgisinin hâlâ devam ettiğini yetiştirdi. Abelardus sırrını ifşa eden hizmetçi için şöyle diyor: "Reddedilmiş bir kadın acımasız bir yaratıktır."

Agaton'un haberi amca Fulbert'in öfke seline kapılmasına neden oldu. Abelardus'un Fulbert'in tekrar gözüne girme çabaları sonuçsuz kıldı. Âşıklar hiç bu kadar ayrı düşmemişti. Üstelik her şeyi daha da karmaşıklaştıran bir sorun vardı: Héloïse hamileydi.

Çaresiz kalan Abelardus makul olan tek şeyi yaptı: Fulbert'in evinin duvarına tırmanıp Héloïse'yi kaçırarak gecenin karanlığın-

da kayboldu. Héloïse'i memleketi Brittany'e götürüp sakladı ve Héloïse orada aşklarının meyvesi olan çocuğu doğurdu.*

Olayın bir skandala dönüşmesinden korkan Abelardus hemen bir çözüm aramaya başladı ve belki de çok acele hareket etti. Amcasıyla arasındaki gerilimi azaltmak için Héloïse'ye evlenme teklif etti. Fulbert, barış önerisini şaşırtıcı bir şekilde kabul edince Abelardus ile Héloïse gizli bir törenle evlendi.

Héloïse evliliğe karşı çıkıyordu. Evliliğin, ilişkilerini doğal akışından çıkaracak sıradan bir iş anlaşmasından fazla bir şey olmadığına inanıyordu. "Kendimi metresin değil de karın olarak görmem benim için daha kabul edilebilir bir şey mi? Çocuk ağlaması ve aile bakımı gibi şeyler, çalışmanın gerektirdiği huzurla kökünden çelişir." Bu kısmen doğruydu. Abelardus bir süredir felsefi çalışmalarını ihmal ediyor, vaktini evde oyun oynamaya harcıyordu. Gönülsüz de olsa karısının isteklerine boyun eğdi ve onu güvenli bir şekilde yaşayacağı bir manastıra gönderdi. Oğullarının bakımı ise Héloïse'in kız kardeşine kaldı.

Ardından yaşananları tarihçiler şöyle açıklıyor: "Abelardus'a iyi davranılmadığını gayet iyi biliyoruz." Yeğeninin manastıra gönderildiğini öğrenen Fulbert, Abelardus'u hadım ettirdi. Abelardus bu durumu tüyler ürpertici bir soğukkanlılıkla şöyle anlatır.

> Bir suikastçı elinde bir jiletle derin uykudayken gece yatağıma sokuldu. Bir düşmanın aklına gelebilecek en acı, intikamın verdiği en utanç verici cezayla cezalandırıldım. Sözün kısası, karımı kaybetmeden erkekliğimi kaybettim.

Abelardus, olumlu düşünmenin tarihte kaydedilmiş en gözalıcı örneklerinden birini sergileyerek hadım edilmesini ahlakdışı geçmişinden özgürleştiği an olarak görmüştür. Avuntusunu bir manastır-

* Tek çocukları olan Astralabe'nin ismi 12. yüzyılın meşhur astronomi aleti usturlaptan gelmektedir. Abelardus ve Héloïse, yavrularını doğduktan hemen sonra Abelardus'un halasına bıraktılar. Bununla da kalmayıp verdikleri isimle, her çağrıldığında kadın bedeninin mahrem bir kısmının akla gelmesine neden oldular. Bu sorun, isim Latince telaffuz edildiğinde iyice belirgin oluyordu: Astralabius.

da bulmuş ve nihayet kalbinden geçenleri orada kaleme alabilmiştir. "Utancımın çaresini felsefe ve dinde buldum, kendimi aşktan koruyacak bir sığınak aradım."

Héloïse, yabancılaşmış kocasına sık sık mektup yazdı. Çiftin aşk dolu mektuplaşmaları kendi alanında bir efsaneye dönüştü. Héloïse bir mektubunda "Hâlâ beni sevdiğini söylemezsen yaşayamam" demiş sonra da onu bir erkek olarak değil, bir insan olarak sevdiğini söyleyerek hadımı lanetlemişti.

Mektuplaşmaları zaman içinde ilerledikçe Abelardus'un tonu âşıktan rahibe döndü. Son mektuplarından birinde Héloïse'nin kendini Tanrı'ya adamasını ve yaralı sevgilisini unutmasını tavsiye etti. "Bundan böyle kendini azimle kurtuluşuna adamalısın. Tek endişen bu olmalı. Dolayısıyla kalbinin kapılarını bana sonsuza kadar kapa."

Çalışmalarına devam eden Abelardus en sonunda Paraclete Manastırı'nı kurdu. Héloïse ise kalbinin kapılarını Abelardus'a kapamayı reddetti. 22 yıl daha uzun yaşadı, ancak sonunda manastırın mezarlığında Abelardus'un yanına gömüldü.

KENDİ SÖZLERİYLE
Muhteşem bir çift oluyoruz

Abelardus'un öğrencisiyle arasındaki gizli aşk ilişkisi çalışma alışkanlıklarına büyük zarar verdi. Felsefeyle ilgilenmek yerine zamanını aşk şiirleri yazmaya ayırdı. Ve bu sayede sıradışı yeteneğe sahip bir şair olduğu ortaya çıktı. Abelardus'un şiirlerinden birkaç parça okuyan genç erkekler genç kızların sempatisini kazanabiliyordu. Yarı zamanlı bir saray şairi edasıyla şöyle diyor: "Benim kadar âşık olanlar şiirimi gururla öğrendi. Düşüncelerimi ve söylediklerimi uygulayarak başka türlü asla toplayamayacakları bir ilgi gördüler." Çok şükür Abelardus'un şiiri çoktan kaybolup gitti, bugünün iffetli kızları çok şanslı.

Louis Althusser

(1918-1990)

"Sorun şu ki beden diye bir şey var; daha kötüsü cinsel organlar da var."

Louis Althusser, 38 yaşındaki Helene Rytman ile tanıştığında 30 yaşında bakir bir adamdı. Althusser'den daha yaşlı olan Helene, Fransız filozofu cinselliğin cesur dünyasıyla tanıştırdı, ama belki de filozof bu dünya için hazır değildi: Helene ile ilk kez beraber olan Althusser zihinsel olarak o kadar sarsıldı ki derin bir bunalıma girdi. Şok tedavisine gerek duyuldu ve hastaneye kaldırıldı. Althusser, bu kötü alametlere rağmen cinselliği en sonunda yaşamının bir parçası olarak kabul etti ve Helene ile evlendi.

Fakat görünen o ki Helene genç âşığını fazla iyi eğitmişti. Althusser kısa sürede başka kadınlarla eşini aldatmaya başladı. Şiddetli kavgalar evliliklerinin bir parçası oldu ve Helene onu sürekli kendini öldürmekle tehdit etmeye başladı. Yakın arkadaşları olmaması acılarını sadece arttırdı. Bunların hiçbirinin Althusser'in kırılgan akli durumuna bir faydası olmadı. Sürekli hastaneye yatırılması ve ağır psikanalitik tedavilerden geçmesi gerekti.

Tüm bunlara rağmen Althusser şaşırtıcı bir şekilde ders vermeye devam etti. Paris'teki École Normale Supérieure'de 30 yılı aşkın bir süre ders verdi. Radikal Marksist felsefesi ile bütün bir nesil Fransız filozofları etkiledi.

Althusser'in hayatı, 1980 yılının sakin bir pazar sabahının er-

ken saatlerinde "kazara" karısını öldürmesi nedeniyle altüst oldu. Konu hakkında rahatsız edici bir berraklıkla şöyle yazıyordu:

> Arkasında diz çökmüş, bedenine yaslanıp boynunu ovuyordum. Ensesi ve sırtına genelde sessiz bir şekilde masaj yapardım...
> Fakat bu sefer boynunun ön kısmına masaj yapıyordum...
> Helene'nin yüzü sakin ve hareketsizdi; gözleri açıktı ve tavana bakıyordu.
> Bir anda dehşete düştüm. Gözleri aralıksız aynı yere bakıyordu. Dilinin ucunun, dişleri ve dudakları arasından tuhaf ve cansız bir şekilde göründüğünü fark ettim.
> Daha önce de ölü bedenler görmüştüm elbette, ama daha önce asla boğulmuş birinin yüzüne bakmadım. Boğulduğunu biliyordum. Ama nasıl? Ayağa kalktım ve çığlık attım: "Helene'i boğdum!"

Yıllardır başına bela olan manik depresyondan kaynaklı akut zihin karışıklığından muzdarip olduğunu iddia etti. Ardından zihinsel olarak yargılanmaya müsait olmadığına hükmedildi ve 1982 yılında salıverilmeden önce neredeyse üç yılını psikiyatri hastanelerinde geçirdi. Sekiz yıl sonraki ölümüne kadar sürekli hastanelere girip çıktı. Bu süre zarfında *L'Avenir dune longtemps / Gelecek Uzun Sürer* adlı otobiyografisini yazacak kadar vakit ve akıl sağlığı bulabildi.

KENDİ SÖZLERİYLE
Sürpriz!

"Sanıyorum aynı zamanda sevmenin ne olduğunu öğrendim... Diğerlerine karşı düşünceli olmak, onların arzula-

rına ve ritimlerine saygı duymak, asla bir şey talep etmemek ama almayı öğrenmek ve her armağanı bir sürpriz olarak karşılamak. Diğer insanlara tamamen alçakgönüllü bir şekilde bir şeyler verebilmek ve en ufak zorlama olmaksızın onu şaşırtabilmek." Karısı, bir sabah kocası tarafından boğulduğunda hiç şüphesiz oldukça şaşırmıştı.

Thomas Aquinas

(1225-1274)

"Aşk, bilginin bittiği yerde başlar."

Thomas Aquinas sıradan bir asi genç değildi. 17 yaşında din yolunu seçmek için evden kaçtı.

Ailesi onun Benediktenler'e katılmasını istiyordu. Aquinas ise rakip Hıristiyan fraksiyonlardan biri olan Dominikenler'e katılmak istiyordu. Tam Roma'daki Dominikenler'e katılmak üzere yola çıkmışken iki erkek kardeşi tarafından kaçırılıp Monte San Giovanni Kalesi'nde bir hücreye kapatıldı. Bu kaledeki baskı babasının evindekinin iki katıydı. Ailesi Aquinas'ın inancını kırabilecek tek şeyin bu kalede kapalı kalmak olduğunu düşünmüştü.

Aquinas hapsedilmesine rağmen Dominikenler'e olan bağlılığını inkâr etmeyi reddetti. Çaresizlik içindeki ailesi onu baştan çıkarmak için bir fahişe tuttu. Aquinas'ın bir kadınla günah işlediği anda dini hedeflerinden uzaklaşacağını düşünüyorlardı.

Kadının hücreye atıldığı an şehvet dolu niyetinin farkına varan Aquinas elindeki meşaleyle fahişeyi kendinden uzaklaştırdı. Bir taraftan da insan bedeninin baştan çıkarıcılığına karşı koymak için Tanrı'ya yakarıyor, ondan güç istiyordu.

Tanrı aynı gece ona iki melekle cevap verdi.

Melekler kaçmasına yardım etmedi ama daha iyi bir şey yaptılar. Belinin etrafına beyaz bir kuşak sarıp bir ağızdan şöyle dediler:

"Thomas, Tanrı adına, seni hiç kimsenin çözemeyeceği bir bekâret kemeriyle sarıyoruz." Aquinas beline bahşedilen sihirli kuşağın gücü ve verdiği inançla esareti sırasında ayakta kalmayı başardı.

İki yıl süren esaretinin ardından kaçmayı başardı. Ailesi tekrar peşine düşmedi. O da Dominikenler'e katıldı ve Katolik Roma Kilisesi rahibi oldu.

Bugün Aquinas pek çok kimse tarafından en büyük Katolik teolog olarak görülmektedir. Peki ya belindeki kemer? Aquinas yaşamının sonuna kadar o kemeri çıkarmadı ve hayatı boyunca hiçbir zaman baştan çıkmadığını ve iffetini koruduğunu övünerek anlatıp durdu.*

KENDİ SÖZLERİYLE
Gayri meşru cinsel bilgi için

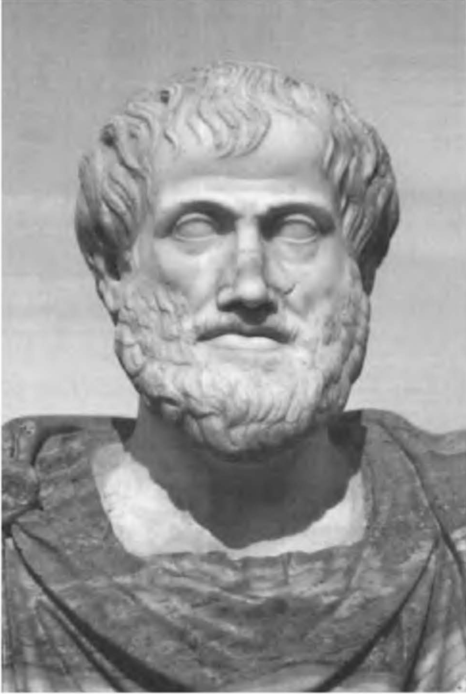

Aquinas zina gibi bazı günahların hem fiziksel hem de ruhani düzeyde cezalandırılabileceğine inanıyordu. *Summa Theologica* adlı çalışmasında şöyle yazıyor: "Zina sadece bedenin şehvetinden gelen bir günah değil, aynı zamanda ruhani bir günah ve haksızlıktır; basit bir hırsızlık vakasından daha ağır bir suçtur." Öyle görünüyor ki Aquinas'ın temel bir hukuk ilkesi olan aynı suçtan iki kez yargılanamama ilkesinden haberi yok.

* Bu şüpheli hikâye çiftçilerin koçları hadım etmek için kullandıkları tekniği hatırlatıyor. Koçun hayaları, dolaşımı kesmek için sağlam bir kauçuk şeritle sıkıca sarılıyor ve hayvan, hayaları sonunda kangren nedeniyle kendiliğinden düşene kadar koşsun diye serbest bırakılıyor.

Aristoteles

(MÖ 384-322)

"Aşk ne kadar güçlü olduğunu akıllıyı aptal, aptalı akıllı yaparak gösterir."

Aristoteles kadın düşmanı görüşlerinden dolayı uzun yıllar epey eleştirildi. Yunan filozof, kadınların doğaları gereği eksik yaratıklar olduğuna inanıyordu. Bu inancı kısmen, kadınların daha soğukkanlı olduğu, daha az dişi olduğu ya da ömürlerinin daha kısa olduğu gibi aslında hatalı gözlemlerine dayanıyordu.* Aristoteles'e göre kadınlar doğanın bir "garabeti", evcilleştirilmiş bir hayvandan biraz daha iyi durumda olan yaratıklardı.

Pek çok tarihçi Aristoteles'in kadınlar hakkındaki görüşlerini gözardı eder. Her şeyden önce o, Platon ve Sokrates ile birlikte modern batı felsefesinin kurucu babalarındandır. Aristoteles, bir disiplin olarak mantığı yaratan, bunun yanında biyoloji, etik ve politika gibi alanları geliştiren bir filozoftur.

Aristoteles 37 yaşındayken hocası Hermias'ın evlatlık kızı, 17 yaşındaki Pythias ile evlendi. Aristoteles'in romantik bir şekilde ifade ettiği gibi aralarındaki yaş farkı ideal evlilik için son derece uygundu. Tarihsel kayıtlar mutlu bir evlilik yaşadıklarını söylüyor. Elbette karısının evlilikleri hakkında kendi düşüncelerini yazmasına izin verilseydi tablo daha farklı olabilirdi. Acaba kendisi

* Yunanlar'ın istenmeyen kız çocuğunu ölmesi için kapının önüne koymak gibi tuhaf bir alışkanlıkları vardı. Bu alışkanlık kadınların Yunan toplumundaki ortalama ömür beklentisini düşüren bir etken olabilir.

gerçekten "evcil hayvan" gibi muamele edilmekten veya "garibe" diye çağrılmaktan hoşlanıyor muydu? Pythias genç yaşta hayatını kaybetti, geride kalan tek kızlarını -onun da adı Pythias idi- büyütme görevi Aristoteles'e kaldı.

Aristoteles daha sonra pek uygunsuz bir ada sahip olan Herpyllis ile evlendi. İlişkilerine dair pek detay bilmiyoruz. Aristoteles öldüğünde ilk karısının yanına gömülmek istemişti. Hayatının sonuna kadar kadınlara çiftlik hayvanı gibi davrandı. Herpyllis'i evinin işlerini yöneten kâhyaya bıraktı. Vasiyetine de açıkça şöyle yazdı: Tekrar evlenmek isterse "değersiz birisine verilsin."

KENDİ SÖZLERİYLE
Ağızlar ve erkeklere dair

Eleştirmenler, kadınların erkeklerden daha az dişi olduğuna inandığı için Aristoteles'le yıllarca dalga geçti. Filozof Bertrand Russell şöyle diyor: "İki kez evlenmesine rağmen karılarının ağzına bakıp da bu iddiasını sınama gereği duymamıştır."

Belki de çalışmalarıyla çok meşguldü ve kontrol edecek vakti olmadı. Diogenes'e göre "Aristoteles, yağ ile sırtını ovdurma zamanı gelene kadar Lykeion'un kaldırımlarında bir aşağı bir yukarı yürüyüp öğrencileriyle felsefe tartışmayı yeğliyordu." Kadınlar eve hapsedilmiş, kamudan ve herhangi toplumsal işlevden alıkonulmuş; erkekler ise hem öğretme ve öğrenme hem de birbirlerinin sırtını sıvazlama özgürlüğüne sahip.

Augustinus

(354-430)

"Tanrım bana iffet ve itidal ver, ama şimdi değil."

Augustinus günümüzde Tunus sınırları içinde kalan antik bir şehir olan Kartaca'ya gitmek üzere 16 yaşında Kuzey Afrika'daki evini terk etmeden önce bir parti verdi. Partide, şarabı, kadınları ve şarkı söylemeyi icat eden ilk öğrenci sanki kendisiymiş gibi eğlendi. Ödevini ihmal edip onun yerine "şeytani hazlara" yöneldi. Bunların başında da şu an adını bilmediğimiz genç bir kadınla cinsel ilişkiye girmek geliyor. Şöyle yazıyor:

> Sevmek ve sevilmek çok hoş şeyler. Sevdiğimin bedenini tadabilmekse daha hoş. Böylece arkadaşlığın temiz pınarını fiziksel hazzın çamuruna buladım, ışığının üstünü arzunun karanlık bulutlarıyla kapladım.

Augustinus adını bilmediğimiz bu kadınla 13 yıl beraber yaşadı. Adeodatus adında bir oğulları oldu. Augustinus derme çatma ailesini geçindirmek için retorik dersleri verdi. Sessiz ve huzurlu yaşamları Augustinus'un annesinin oğlu için düşlediği hayallerle bozuldu.

Augustinus otuzuna yaklaştığında annesi onun daha "saygın bir kadınla" evlenmesini istedi. Yani oğlunun evlilik dışı bir ilişki-

den çocuk sahibi olan bir kadınla yaşamasını istemiyordu. Birlikte yaşadığı kadın -ki Augustinus onu hayatının aşkı olarak görüyordu- Augustinus'un ısrarı üzerine kenti terk etti. Augustinus oğlunun velayetini elinde bulundurmasına rağmen yıkılmıştı. "Ona ait olan kalbim kırıldı, paramparça oldu ve kanıyor."

Annesinin ayarladığı yeni "saygın kadın" sadece 10 yaşındaydı. Yaşı en az iki yıl daha evliliğe müsait olmayacaktı. Augustinus'un bu sırada bir kadının yoldaşlığına duyduğu iştahı dindirmesi gerekiyordu. Ancak eski sevgilisi Afrika'ya sürülmüştü ve aralarında artık kıtalar vardır. Diğer taraftan kaldığı yerden devam etme konusunda ise pek çekincesi yoktu. Kırık kalbi paramparça olan ve kanayan Augustinus bir metres edinmeye karar verdi. Daha sonradan söylediği gibi Augustinus aslında "âşık olmaya âşık"tı.

Evlenebilecek konuma gelmeden önce ve bir yandan da metresini görmeye devam ederken ilahi bir müdahaleyle bütün hayatı değişti.

Bir gün kafasının içinde gizemli bir ses beliriverir: "Augustinus! Augustinus! İncil'i al ve oku!" Şans eseri elinde İncil vardır ve açıp okumaya başlar. Okuduğu ilk pasaj Romalılar kısmı, 13. bölüm, satır 13-14'tür:

> Çılgınca eğlencelere ve sarhoşluğa, cinsel ahlaksızlığa ve sefahate, çekişmeye ve kıskançlığa kapılmayalım. Günışığında olduğu gibi saygın bir yaşam sürelim. Rab İsa Mesih'i kuşanın. Doğal benliğinizin tutkularına uymayı düşünmeyin.

Bu pasajı okuduktan sonra hayatını ebedi bekârlığa adayan Augustinus hem metresini hem de nişanlısını terk etti. Katolikliğe geçti, bugün Cezayir sınırları içinde kalan ve Annaba adıyla bilinen Hippo Regius kentindeki bir kilisede papaz oldu. Geçmişteki şehvet düşkünlüğüyle *Confessiones / İtiraflar* adlı özyaşamöyküsünde hesaplaşmıştır. Augustinus'un evlilik öncesi cinsel dene-

yimlerini açık yüreklilikle anlatması zamanında devrimci bir şey olarak görülmüştü, ancak Augustinus'u buna iten basit bir fikir değildi, kafasında daha fazlası vardı: "Tanrım, geçmişteki budalalıklarımı ve dünyevi şeylerle nasıl baştan çıktığımı onları sevdiğim için değil, seni sevebilmek için kendime hatırlatıyorum."

Augustinus yüzden fazla kitap yazmış, evlilik ve cinselliğe dair dini yorumlarıyla batı düşüncesinin gelişimini şekillendirmiştir.

KENDİ SÖZLERİYLE
Ne onlarla ne de onlarsız yaşayabiliyorum

Augustinus pek çok teologun aksine cinsellik hakkında yazarken kendi deneyimlerine dayanma şansına sahipti. Örneğin erkeklerin cinsel organlarının kendine göre bir mantığı olduğunu görmüştü. Penis olmadık yerde kalkarken kalkması gereken yerde hiç kıpırdamayabiliyordu. *De Civitate Dei / Tanrı Devleti*'nde şöyle yazmıştı. "Bazen beden kendi kafasına göre davranmakta ısrarcı olabilir. Başka zamanlarda ise zangır zangır titreyen sevgiliyi ortada bırakır. Arzu hayal dünyanızı alt üst ederken bedeniniz buz gibi ortada kalır."

Simone de Beauvoir

(1908-1986)

"Kocayı elde etmek sanattır, onu elde tutmaksa iş."

Simone de Beauvoir diğer kadınlardan farklı olduğunu daha onlu yaşlarındayken anlamıştı. "Sanki dünya iki parçaya ayrılmış, ben de ikincisinde, adeta bir vitrinde tamamen yalnızmışım gibi hissetmekten kendimi alamıyorum."

Felsefe okumak üzere ortaokula gitmesiyle beraber ötekiliği daha da dile gelir oldu. Beauvoir bir erkek gibi sigara ve içki içiyordu. Bu durum arkadaşı René Maheu'nün dikkatini çekti. Beauvoir günlüğüne, güzel ve akıllı Maheu'nün "en büyük sevinci" olduğunu yazıyordu. Maheu ise Beauvoir'ı *le castor* yani Fransızca "kunduz" lakabıyla çağırmaya başlamıştı. Maheu tam Beauvoir'a göreydi ancak bir sorun vardı. Maheu evliydi.

Beauvoir bu sırada Maheu'nün arkadaşı Jean Paul-Sartre ile okutmanlık sınavına hazırlanıyordu. Sartre tam bir çirkin ördek yavrusuydu, öte yandan Maheu'ye göre alımlı bir sohbet arkadaşıydı. Beauvoir ve Sartre, haftalarca gece gündüz hem çalıştı hem de konuştu. Beauvoir sınavda ikinci, Sartre birinci oldu. Gerçi bu Sartre'ın ikinci denemesiydi çünkü önceki yıl sınavdan kalmıştı. Beauvoir, Sartre'la vakit geçirdikçe Maheu'den uzaklaşıyordu. Kendisi de şaşırmıştı ama Beauvoir sonunda bu komik suratlı adama âşık oldu. Böylece 51 yıl sürecek, Beauvoir'ın hayatını büyük ölçüde belirleyecek ve hatta çalış-

malarının gölgede kalmasına neden olacak sıradışı ilişki başladı.

İkili, mektuplarında birbirine karı koca diye hitap etse de aslında hiç evlenmediler. Evlilik özgür düşünür Sartre için kirli bir sözcüktü. Beauvoir ise bu konuda başta biraz çelişkide kaldı. Kendisini her zaman bir eş ve bir anne olarak tasavvur etmişti. Ancak Sartre birbirleriyle ilişkilerinin "temel", geri kalan her şeyin ikinci derecede önemli olduğu açık bir ilişki teklif etti. Sartre ve Beauvoir sadece arada sırada birlikte yaşadı. Dolayısıyla hem cinsel hem de entelektüel olarak başka etkinliklere ayıracak bolca vakitleri oldu.

Beauvoir 1950'lerde geniş yankı uyandıran feminist polemik eseri *Le Deuxième Sexe / İkinci Cinsiyet*'i yayınladı. Aynı zamanda yetenekli bir romancı ve anı yazarıydı. Kendisini filozof olarak da Sartre'dan bağımsız bir şekilde kabul ettirdi. Sartre'ın ısrarı üzerine başkalarıyla olan cinsel ilişkilerini birbirlerine açıkladılar. Mektuplaşmalarından oluşan ve ölümlerinin ardından yayınlanan iki ciltlik derleme rastgele girdikleri cinsel ilişkilerin sıklığını ortaya koyar. Beauvoir hemcinsleriyle girdiği ilişkilerin detaylarını baştan çıkarıcı bir şekilde yazarken Sartre da genç kızların bekâretini nasıl aldığını klinik bir kesinlikle anlatıyordu. Ara sıra aynı kadını kovaladıkları da oluyordu. Fetihlerinin ardından notlarını karşılaştırırlardı.

Beauvoir'ın en ihtiraslı ilişkisi Sartre değil Amerikalı yazar Nelson Algren ileydi. İlk kez Şubat 1947'de Beauvoir'ın Chicago ziyareti sırasında karşılaştılar. Algren ona bir yüzük verdi ve onunla birlikte yaşaması için Amerika'ya taşınmasını teklif etti. "Şimdi bile seninle evlenmeye hazırım."

Beauvoir, Algren'den çok etkilenmişse de Sartre onu hâlâ parmağında oynatıyordu. Fransa'ya dönen Beauvoir şöyle yazdı: "Seni şu an olduğundan daha fazla sevemem, isteyemem ya da özleyemem. Fakat Sartre neredeyse 20 yıl benim için her şeyi yaptı. Yaşamama, kendimi bulmama yardım etti. Benim için bir sürü şeyden fedakârlık etti. Şimdi onu terk edip bütün hayatımı bir başkasına vakfedemem."

Algren gönülsüz de olsa bu açıklamayı kabul etti, ama fırsat

buldukça Beauvoir'la buluşmaya da devam etti. Ancak bu sırada Beauvoir'ın hâlâ Sartre'la ve hatta diğerleriyle beraber olduğundan haberi yoktu. Algren, Beauvoir'ın anılarında -*La Force des Choses / Koşulların Gücü*- kendisiyle olan ilişkisinden "geçici bir cinsel temas" diye bahseden pasajları okuduğunda adeta çileden çıktı. *Harper's* dergisinde sert bir değerlendirme yazısı yayınladı: "Pezevenkler bile filozoflardan daha dürüsttür" diyerek ilişkilerine son noktayı koydu. Ancak Beauvoir, Algren'in verdiği yüzüğü ölümüne kadar parmağından çıkarmadı.

Bu sırada Sartre, Cezayirli metresi Arlettte Elkaim'i 1965 yılında evlat edindi. Ne Sartre'ın ne de Beauvoir'ın kendi çocukları oldu. Evlat edinme meselesi de Sartre'ın edebi mirasını garanti altına almak için hukuki bir gereklilikti. Elkaim, Sartre'ın 1980'deki ölümünün ardından yasal vasisi oldu. Beauvoir ise altta kalmamak için Sartre öldükten sonra sevgililerinden Sylvie Le Bon'u evlat edinerek onu mirasçısı yaptı.

İlişkilerinin sıradışı doğasına rağmen Sartre ve Beauvoir, Paris'te gömüldükleri ortak mezar sayesinde sonsuza kadar bir arada olacak. Sartre bir seferinde Beauvoir'a şöyle yazmıştı: "Hiç değişmemiş ve asla değişemeyecek tek bir şey var: Ne olursa olsun ve ben neye dönüşürsem dönüşeyim o şeye seninle birlikte dönüşeceğim." Beauvoir ise şöyle diyordu: "Hayatlarımızı birbirine ayrılmazcasına bağlayan yoldaşlık duygusu, kendimizi zorlayarak geliştirmeye çalıştığımız tüm bağlanma çabalarını lüzumsuz ve gülünç kıldı."

KENDİ SÖZLERİYLE

Ayrı ama eşit

"Kadınla erkek arasında her zaman belli farklar olacaktır. Kadının erotizmi dolayısıyla cinsel dünyasının özel ve kendine özgü

bir biçimi vardır, bu yüzden de bu özel doğaya dair bir duygusallık ve duyarlılık üretmekte başarısız olamaz. Yani kadının kendi bedeniyle, erkeğinkiyle olan ilişkisi, ya da çocuğuyla olan ilişkisi asla bir erkeğin kendi bedeniyle, kadınınkiyle ya da çocuğuyla olan ilişkisiyle özdeş olamaz."

Henry Ward Beecher

(1813-1877)

"Evlilik aşkı öldürür."

Henry Ward Beecher, zina ile suçlandığı sırada Amerika'nın en ünlü papazıydı. Yürek yakan ağıtları o döneme hâkim olan ve cehennem azabını hatırlatan Eski Ahit retoriğinden keskin bir kopuşa işaret ediyordu. İmzası, Tanrı'nın sevgisinin koşulsuz olduğu öğretisine dayanan "Sevginin İncil'i" felsefesiydi ve bu teori 19. yüzyıl Amerika'sında epey ilerici bir felsefeydi. Binlerce insan onun vaazlarını dinleyebilmek için her pazar Plymouth Kilisesi'ne akın ediyordu.

Karısı Eunice, bir yandan hamileliğinin sonlarına yaklaşıyor bir yandan da sahip olduğu 10 çocuğun bakımıyla uğraşıyordu. Beecher da epey meşguldü. Karizmatik vaizin adı kariyeri boyunca bir türlü kanıtlanamamış türlü cinsel ilişki dedikodusuna karışmıştı. Bunların arasında şair Edna Dean Proctor ve komşusu Chloe Beach de vardı. Hatta Beach sonradan Beecher'dan gayri meşru bir çocuk sahibi olmuştu. Ancak Beecher'ın asıl çöküş nedeni cemaatinden biri olan Elizabeth Tilton ile girdiği ilişkiydi.

Elizabeth, Beecher'ın yakın arkadaşı Theodore Tilton'ın karısıydı. İlk temasları, Bayan Tilton'ın "uzun bir ahlaki direniş"ten sonra Beecher'ın girişimlerine "teslim olmasıyla" 1868'in Ekim ayında başladı. Beecher, Bayan Tilton'ı aşklarının "saf" olduğuna

ve tanrının gözünde "lekesiz ve iffetli" kalacağına ikna etti. Elbette bu "saf" bir zırvalıktı. Beecher'ın her pazar, hakkında vaazlar verdiği İncil'de, mesele zinaya geldiğinde "aşkın saflığı"ndan bahseden tek bir paragraf bile yoktu. Yine de hoş ama boş lafları Bayan Tilton üzerinde etkili oldu; en azından bir süre. Bayan Tilton 1870 yılında kocasına günahlarını itiraf etti. Theodore, Beecher'ı affettiyse de ilişkiyi gizli tutma şansı yoktu.

Bu gayri meşru ilişkiyi duyanlar arasında hayalkırıklığına uğramayanlar da vardı. Kadın hakları savunucusu Victoria Woodhull, Özgür Aşk* hareketinin lideriydi. "Özgür Âşıklar," kadınları içinde hapsoldukları aşksız evliliklerden ve "cinsel kölelik"ten kurtarmayı hedefliyordu. Ancak, zamanın dini liderleri tarafından da sert bir şekilde eleştiriliyorlardı. Beecher da bunlardan biriydi. Fakat Beecher'ın seks kaçamakları, Woodhull'a toplumsal kurum olarak evlilik müessesesinin bütünlüğünü savunan bir vaizi değil, kapana kısılmış bir "Özgür Âşığı" hatırlatıyordu. Dahası Woodhull, Beecher'ın özel bir görüşmede evliliğin "aşkı öldürdüğünü" söylediğini biliyordu. Beecher'ın yasak ilişkisi, Özgür Âşıklar'ın neden kamusal tartışmalarda kadın haklarını yüksek ahlaki değerlerin önüne koyması gerektiğini net bir şekilde kanıtlıyordu. Woodhull, Beecher'ın gayri ahlaki davranışını Ekim 1872'de gazetede yazdığı yazıyla geniş kitlelere duyurdu. Beecher'ın iki yüzlü bir papaz olduğunu ifşa etmeyi umuyordu. Ardından kızılca kıyamet koptu.

Bayan Tilton hikâyenin kendi versiyonunu anlattı ve papazla yatmadığını, kocasından ayrıldığını ancak zina *yapmadığını* iddia etti. Beecher, Plymouth Kilisesi tarafından yürütülen bir soruşturmayla aklandı. Bayan Tilton ise aforoz edildi.

* O dönemin yazarlarından John B. Ellis, Özgür Âşıkların "kendi adi ilkelerini gündeme getirmek için endişelendiklerini" yazıyordu. Adi ilkeler derken doğum kontrol yöntemlerine kolay erişim, boşanma üzerinde daha az kontrol ve karılarına kötü davranan erkekler hakkında yasal işlem yapılması gibi şeyleri kastediyordu. Ellis'e göre bu tür değişimlerin önünü açmak "evlilik kurumunu yok eder (...) Hıristiyanlık dinini ortadan kaldırır ve (...) dünyaya şehvetin hâkim olmasına" neden olurdu.

Theodore Tilton baştaki af kararından caydı ve Beecher'ı karısıyla "suç öğesi içeren konuşmalar" yaptığı için (zina 19. yüzyıl Amerika'sında suç idi) dava etti. Altı ay süren dava büyük ses getirdi ve pek çok kişi tarafından 1800'lü yılların en büyük skandalı olarak kabul edildi. Beecher mahkemede ifade verirken İncil'e el basarak yemin etmeyi reddetti. Çelişkili ve derme çatma savunması, izleyenleri ve 12 kişilik jürinin dokuz üyesinin kendisinin suçlu olduğuna inandırmaya yetti. Ancak oybirliğine varılamadığı için dava bitmedi. Eunice Beecher kocasını desteklemekten asla vazgeçmedi. Üç yıl sonra Bayan Tilton *gerçekte* Beecher ile beraber olduğunu söylediğinde bile kocasının yanında kaldı.

Skandal papazı büyük ölçüde gözden düşürdü. 8 Mart 1887'de kalp krizi nedeniyle öldü. Bu zorlu sürece rağmen evlilik müessesesi ve Hıristiyanlık dini hem Özgür Aşk hareketinin hem de Henry Ward Beecher'ın serbest aşk ilişkilerinin üstesinden gelmeyi bildi.

KENDİ SÖZLERİYLE
Beecher çok ama çok kötü bir şey yaptı.

"Aşkta erkeğin ilgisini gençliğin tazeliği ve albenisi çeker. İlk aşkın en iyisi olduğu söylenir ama aslında en fukarası budur. İnsan, yaşamın disiplinini hissetmeden sevmenin ne olduğunu bilemez. Genç aşk bir alevdir, çok güzel, çoğu zaman ateşli ve azgındır. Ancak ateşi narin ve titrektir. Yaşlı ve hizaya gelmiş bir kalbin aşkı ise kömür alevi gibidir. Derinden yanar ve kolay kolay sönmez." Beecher'ın yasak aşka kapılan "kalbi" ne kadar "hizaya gelmişti" bilinmez, ancak "derinden yandığı ve kolay kolay sönmediği" kesin.

John Calvin

(1509-1564)

"Kutsal evliliğin peçesi, karı ve kocaya birbirlerine zevk verme hakkı verir."

Belki de hiçbir teolog, sevginin, evliliğin ve ailenin günümüz Batı düşüncesindeki yerini John Calvin kadar belirlemedi. Zamanının en etkili Fransız papazlarından olan Calvin, karı ve kocanın aile içindeki rolünün yeniden tanımlanmasını, kadınla erkeğin eşit bir şekilde birbirlerine vesayet ve nafaka davası açabilecekleri yeni bir boşanma hukuku oluşturulmasını sağlayarak batı toplumunun karanlık çağlardan çıkmasına öncülük etti.

Calvin evliliği ciddi olarak düşünmeye başladığında 30 yaşındaydı. Dini kariyerinin henüz başındaki genç Calvin'in gözünde kadının konumu hizmetçiden biraz daha iyiydi. "Hiçbir zaman bir kadınım olmadı, ileride olur mu onu da bilmiyorum. Evlensem bile esas amacım kendimi lüzumsuz endişelerden sıyırıp tamamen Tanrı'ya adayabilme olanağı elde etmek olacaktır." Arkadaşları bir yoldaş araması için onu teşvik etti. Calvin böylesi bir birlikteliğin temellerini şöyle belirliyordu:

> Ben, güzellik tarafından alt edilir edilmez her türlü günaha kucak açan budalalardan değilim. Beni çeken güzellikler başka. Eğer kadın kibirli değilse, mütevazı, uyumlu, alçakgönüllü ve sabırlıysa, bir de benim sağ-

lığım hakkında endişe ediyorsa işte o zaman umut var demektir.

Calvin'in destekçilerinden biri onu 1540 yılının başlarında soylu bir aileden gelen genç bir Alman kızla tanıştırdı. Calvin, evin işlerini üstlenebilecek ama aynı zamanda konuşabileceği bir eş istiyordu. Ancak anadili Almanca olan bu kızla bazı iletişim sorunları olabileceğini düşünüyordu. Kızın duygularını incitmek istemediği için biraz gönülsüz de olsa Fransızca öğrenmesi şartıyla onunla evlenmeyi kabul etti. Ailesi hemen ilkbaharda düğün planlarına başladı. Ancak Calvin aynı anda erkek kardeşini *derhal* daha uygun bir gelin adayı bulma konusunda görevlendirdi (kardeşinin arayışı başarısızlıkla sonuçlandı). Öyle görünüyor ki Calvin nişanlısının Fransızca öğrenebileceğine pek ihtimal vermiyordu. Haklı çıktı. Düğün günü geldi ama evlilik gerçekleşmedi.

Calvin aynı yıl daha uygun bir gelin adayı buldu: Idelette de Bure. Bu aday, kendi cemaatinden birinin dul karısıydı. Bu yeni adayın ev idaresinde tecrübesi, üstelik ilk evliliğinden iki de çocuğu vardı. Calvin'in gözünde bunlar pratik bir aile başlangıç paketiydi. En önemlisi kadın, Calvin'in dilini konuşuyordu. Bu sefer Calvin gerdek aşamasını geçti.

Evliliklerinin ilk birkaç haftası yatakta geçti ama hasta olarak. Calvin bunun Tanrı'dan bir işaret olarak yorumladı ve çok tutkulu olmaması gerektiğini düşündü. Aslında bu konuda pek bir ahlaki endişesi yoktu -bkz. Kendi Sözleriyle Bölümü. Baştaki hastalık alametlerine rağmen Calvin kısa sürede Bure'den kendi çocuğuna sahip olmak istedi.

Maalesef, kendi çocukları daha bebekken öldü. Calvin'in bu trajediye dair yorumu oldukça stoacıydı: "Tanrım bana bir oğul verdi ama hemen geri aldı." Evlilikleri bunun dışında oldukça sorunsuzdu. Idellette 1549 yılında öldü, Calvin bir daha evlenmedi.

KENDİ SÖZLERİYLE
Utanılacak bir şey yok

♥

Orta Çağ'ın diğer dini düşünürlerinin aksine Calvin'in cinsellik hakkındaki düşünceleri oldukça pozitifti. Bakir yaşamın Tanrı'nın emirlerinden biri olduğunu düşünmüyordu. "Tanrı'nın bize bahşettiği doğaya karşı gelmek ve onun bize sunduğu hediyeleri aslında bizim için değilmiş gibi görmezden gelmek Tanrı'ya başkaldırmaktır." Evlilikte cinsellikten zevk almak iyi bir şeydir. "Evliliğin kutsallığı, cinsellikte günaha ve utanca dair her şeyin üstünü örter, onları günah olmaktan çıkarır, en azından Tanrı'nın gözünde öyle görünmesini engeller." Çünkü "karı ile kocanın sevişmesi saftır, iyi ve kutsaldır." Amin.

Albert Camus

(1913-1960)

"Kalplerin eğilip bükülmeyi becereni mutludur, kırılmayacağını bilir."

Cezayir asıllı Fransız filozof Albert Camus, en çok absürdün felsefesiyle bilinir: Ölüm kaçınılmaz olduğuna göre yaşam anlamsızdır. İnsan ancak bu farkına varışla şimdi ve burada elde edebileceği en iyiye yönelir ve yaşamını en dolu şekilde yaşayabilir. İnsanlık irrasyonel evrene düzen ve anlam atfetmekten vazgeçmeli. Ancak bu tutum aşk söz konusu olduğunda tutmuyordu. Camus de bu durumdan muaf değildi. "Aşk, zekâyı ya da sıkıcılığı yok eden bir hastalık değildir."

İlk karısı Simone Hié ile 1934 yılında evlendi. İkisi de çok gençti ve Camus kısa sürede birlikteliklerinin ikisi için de yanlış olduğunu düşünmeye başladı, çünkü Hie morfin bağımlısıydı, Camus ise uyuşturucuya mesafeliydi. Evlilikleri, Camus'nün, Hie'nin morfin elde etmek için bir doktorla yattığını öğrenmesiyle bitti. Boşanmalarının romantik aşk üzerine karanlık görüşlerini etkilemiş ve 1942 tarihli *L'Étranger / Yabancı* adlı romanındaki şu satırlara yansımış olması mümkün: "Çekicilik, evlilik ve sadakat, esaretle eşanlamlı hale geldi."

Boşandıktan üç ay sonra matematikçi Francine Faure ile evlendi. Faure'ün kız kardeşi Camus'nün kulaklarının maymun kulakları gibi dışarı sarkık olduğunu düşünüyordu. Faure ise âşıktı ve

hiç istifini bozmadan şöyle cevap verdi: "Maymun insana en yakın hayvandır."

Hem Faure hem de "maymunu" oldukça serbest takıldılar. Yayınlanmamış mektuplar Faure'ün aktris Maria Casares ile gizli bir ilişki yaşadığını, Camus'nün ise karısının arkasından sayısız kadınla birlikte olduğunu ortaya koyuyor. Camus'nün biyografisini yazan Olivier Todd, filozofun evlilik dışı ilişkileriyle ilgili şöyle diyor: "Albert Camus'nün aşk hayatıyla ilgili bir kitap yazmadım. Çünkü öyle bir kitap yazmak için bir telefon rehberi bile yetmezdi!"

Camus 1960 yılında 46 yaşında bir trafik kazasında hayatını kaybedene kadar ikinci karısıyla evli kaldı.

KENDİ SÖZLERİYLE
Sorun sende değil bende

Camus âşıklarını belli bir mesafede tutardı. Bir mektubunda şöyle diyordu: "Hayatım boyunca ne zaman biri bana bağlansa onu uzaklaştırmak için her şeyi yaptım." Başka bir mektubunda "aşka gelince yeteneksizim" diye şikâyet ediyordu. *Caligula* adlı romanındaki karakterlerden biri, Camus'nün kendi düşüncelerini yansıtma ihtimali olan şu sözleri söylüyor: "Birini sevmek onunla yaşlanmaya razı olmak demektir. Ben böyle sevemem."

Nicolas Chamfort

(1741-1794)

"Bu dünya yüreği ya incitir ya da taşlaştırır."

Sebastien Roch Nicolas'ın Paris'teki okulunun müdürü kendisine rahip olmasını tavsiye etti. Nicolas'ın alaylı cevabı şöyleydi: "Asla rahip olmayacağım. Uykuya, felsefeye, kadınlara ve şan şöhrete çok düşkünüm."

Nicolas 10'lu yaşlarının sonu ile 20'li yaşlarının başında oyun yazarı olarak öne çıktı. Köylü geçmişini gizlemek için ismini "Nicolas Chamfort" olarak değiştirdi ve harika çocuk rolünü oynayabilmek için yaşını iki yaş küçülttü. Arzulu ve çekici Chamfort, güzel aktrislerin ve soylu kadınların yataklarını şenlendirir oldu. Belinin kuvveti "Herkül" lakabını kazanmasını sağladı.* Bir süre uykuyla, felsefeyle, kadınla ve şan şöhretle dolu rüyasının tadını çıkardı. Sonra 25 yaşında her şeyini kaybetti.

Ne olduğu bilinmeyen muhtemelen zührevi bir hastalığa yakalandı. Hastalık okumasına, yazmasına hatta uzun süre yürümesine bile engel oldu. Gizemli hastalık sinir sisteminden sindirim sistemine bedeninin tamamına yayıldı. Nihayet iyileştiğinde kasabalıların dilinden düşmeyen eğlenceli, kendine güvenen erkekten geriye hiçbir şey kalmamıştı. Küllerinden yeniden doğan Chamfort artık nefesinden alevler fışkıran bir kötümserdi.

* En büyük zaferi kırk beş yaşındaki dansçı Bayan Guimard'ı elde etmesi oldu. Eğer dönemin polis raporlarından birisi doğruyu söylüyorsa Bayan Guimard "dünyanın en güzel göğüslerine" sahipti.

Davranışlarındaki bu değişimin nedeni gayet açıktı. Hastalık güzel yüzünde kalıcı hasar bırakmış, daha da kötüsü organsal bölgesini bozmuştu. Bu, daha önce fiziksel ilişkilerine bu kadar anlam atfeden biri için büyük yıkımdı. Olanlar Chamfort'u önceki hayatı hakkında düşünmeye zorladı. Bulduğu şey hiç hoşuna gitmedi: "Gençlik ateşiyle birlikte gelen yanılsama ve tutkular yok olduğu an ortaya çıkan şey genelde acıdır; ancak bazen bizi kandıran bu sahte cazibeden nefret ederiz."

Yaşamının bu aşamasına kadar aşk "bedenlerin temasından" öte bir şey değildi. Hastalık yüreğini bir tür sürgüne gönderdi. Nihayet gerçek aşkın derinliklerinde gezinme şansını elde edene kadar 15 yıl geçmesi gerekti. Bu kadın 53 yaşındaki dul Marthe Buffon idi.

Chamfort sonradan aşkları hakkında şöyle yazıyordu: "(Aramızda) aşktan daha öte ve daha iyi bir şey oldu. Çünkü fikir düzeyinde, duygu ve davranış düzeyinde de mutlak bir birleşme yaşadık." Maalesef bozulmuş uzvu muhtemel cinsel birlikteliklerine izin vermiyordu. 1872'de bir köye taşındılar ve birlikte gerçek mutluluğu yakaladılar. Yazar arkadaşları Noel Aubin'e göre Chamfort, Buffon'u "bir metresi severcesine tutkuyla, annesini severcesine şefkatle" sevdi.

Köye taşındıktan sadece altı ay sonra hastalanan Buffon sevgilisinin kollarında hayatını kaybetti. Mutluluğu bir kez daha sekteye uğrayan Chamfort tekrar Paris'e döndü.

Son kurşununu 22 yaşında bir dansçı olan Julie Careau ile birlikte olmak için kullandı. Julie bu girişimi şöyle anlatıyordu: "Chamfort, o yönde hiçbir çabam olmamasına rağmen benden kaptığı müthiş bir aşk hummasıyla yanıp tutuşuyordu." Reddedilen Chamfort aşk meşk işlerinden elini ayağını çekti ve yaşamının geri kalan 10 yılını tamamen çalışmalarına adadı.

1793'te çeşitli devlet memurları hakkında alaycı yorumlar yaptığı için hapis cezasına çarptırılınca intihar etmeye kalkıştı.* "Ya-

* İntihar girişimi oldukça başarısızdı. Önce kendini yüzünden vurdu ve burnuyla çenesinin bir kısmının parçalanmasına neden oldu. Sonra da kendini mektup açacağı ile boynundan ve

şamak, sekiz saatlik uykunun hafiflettiği 16 saatlik bir acıdır. Ama uyku geçici bir çözüm, gerçek çözüm sadece ölümdür."

KENDİ SÖZLERİYLE
140 karakteri geçme

Aforizmalar insanın kişisel deneyimlerinden çıkardığı kısa ve kinik nükteli sözlerdir. Nicolas Chamfort 17. ve 18. yüzyıl sanat formunun tartışmasız efendisiydi. İşte sanatından bazı sıradışı örnekler:

- Kişi bir kadını sevmekle onu anlamak arasında bir tercih yapmalı, ikisinin ortası yoktur.
- Aşk salgın hastalıklara benzer; ne kadar çok korkarsanız yakalanma ihtimaliniz o kadar artar.
- Evlilik, dumanın alevi takip etmesi gibi aşkı takip eder.
- Aşk evlilikten daha çok haz verir. Tıpkı aşk romanlarının tarih kitaplarından daha fazla haz vermesi gibi.

---

göğsünden bıçakladı. Vücudunda açtığı 22 yaranın neden olduğu kan gölünde bilinçsizce yatarken bulundu. Beş ay acılar içinde yaşadı ve en sonunda enfeksiyon kaptığı yaralarından dolayı hayata gözlerini yumdu.

Auguste Comte

(1798-1857)

"Bekârlık sıkıcı ve acı vericidir, ama yanlış evlilik daha kötüdür."

Auguste Comte, 3 Mayıs 1821'de akşam yürüyüşü için evden çıktığında gelecekteki karısıyla tanışmak gibi bir beklentisi yoktu. Fransız filozofun kendi deyişiyle "çekicilik ve güzellikten yoksun" oluşu karşı cinsle ilişkilerinde pek işe yaramıyordu. Bu yüzden o gece sadece o gecelik bir eş bulmayı umuyordu, geçici bir "iş ilişkisine" denk gelmeyi, işini bitirdikten sonra da eve dönüp çalışmasına devam etmeyi istiyordu. Eşsiz bir çekiciliğe sahip olan hayat kadını Caroline Massin ile tanıştı ve sonraki altı ay boyunca "parasının yettiği her gün" -biyografisini yazan Mary Pickering'in deyişiyle- görüştüler. Comte, Massin'i 1821 yılının sonbaharında eski bir kız arkadaşı yeniden karşısına çıkana kadar sürekli ziyaret etti.

Bir yıl sonra tekrar Massin'le karşılaştı. Kazançlı işinden emekli olan Massin artık bir okuma salonu işletiyordu. Bu sefer daha geleneksel bir arkadaşlık ilişkisi geliştirdiler. Comte muhasebe işlerinde faydası dokunur düşüncesiyle matematik dersleri vermeyi teklif etti. Ancak Massin'in yasal işlerle uğraşma gibi bir düşüncesi yoktu, kısa süre sonra işini bir başkasına devretti. Plan, kendisini destekleyeceğini vaat eden zengin bir iş adamının yanına taşınmaktı. İş adamı fikrini değiştirince tekrar sokaklara dönme ihtimaliyle yüz yüze kaldı. Ama eğer Comte onu yanına almak isterse

işler değişirdi. Comte razı geldi, ancak kararın kendisine "biraz ıstırap verdiğini" söyledi: Yalnız olmasına rağmen kendini Massin ile normal bir ilişki içinde göremiyordu ve kendini yeni ev arkadaşından uzak tutmak konusunda son derece kararlıydı.

Eski bir hayat kadını olduğu için Massin'in haftada iki kez sağlık muayenesinden geçmesi gerekiyordu. Muayenelerden kaçmanın ve adını çalışan kızlar listesinden sildirmenin tek yolu evlilikti. Comte bir yandan idarecilere kızgındı ama bir yandan da Massin'in kendisine duyduğu güvenden etkilendiği için evlenmeyi kabul etti. 19 Temmuz 1825'te belediyede evlendiler.

Comte, çetin geçen aşağı yukarı iki yılın ardından sinir krizi geçirdi. Artık ne yazabiliyor ne de ders verebiliyordu. Zamanını ya yatakta ya da hayvanlar gibi kapının arkasında çömelerek geçiriyordu. Karısı müdahale etmeye çalıştığındaysa ona bıçaklar fırlatıyordu. Sonraki bir yıl süresince akıl sağlığı sürekli gidip geldi. Bir türlü kendisini toparlayamayan Comte en sonunda kendini bir köprüden aşağı attı ve bir kraliyet askeri tarafından kurtarıldı. Comte, karısının bakımı sayesinde "neredeyse mucizevi bir şekilde iyileşti." Neyse ki karısı havada uçuşan bıçaklardan korkup kaçmamıştı.

13 yıl sonra evlilikleri hâlâ sarsıntıdaydı. Ayrı odalarda yatıyorlardı. Massin 1839 yılında kocasına şu satırları yazdı: "Hep ilişkimizde kaybolan şeyin geri kalanı daha değerli kılması gerektiğini düşündüm." Bu satırlar yeniden birleşme olasılığına işaret ediyordu. Massin "derin arkadaşlıklarını" yeniden kurmak istiyordu, çünkü Comte onun kalbinde hâlâ "bir başkası tarafından asla doldurulamayacak bir yer tutuyordu."

Fakat Comte sadece "yalnız kalmak ve huzur" istiyordu. Karısı olmasa başyapıtı *Cours*'u 12 değil sekiz yılda bitirebileceğini düşünüyordu. Massin'in sözleri Comte'u onaylar gibiydi: "Bir adamın bu dünyadaki tek gayesi gelecek nesiller için ciltlerce kitap yazmak değildir. Evde daha az bilim olsa daha fazla mutluluk olurdu."

Aslında evlerinde çok fazla bilim ve çok az mutluluk vardı. Bu durum 1826, 1833, 1838 ve 1842 senelerinde toplam dört kez ayrılmalarına neden oldu. Çalışmalarına engel olduğu gerekçesiyle kocası tarafından son kez aşağılandıktan sonra bavulunu toplayan Massin evi terk etti. O dönemde boşanmak yasal değildi, ancak Comte huzur içinde yaşayabilmek için karısına yılda 3.000 frank ödedi. Belki de ilişkileri olması gerekenden çok daha uzun sürmüştü. Massin eskiden iki farklı işte patron olmuş, düşüncesiz ve dik kafalı biriydi ve kocasına boyun eğmeye razı gelmiyordu. "Benim en büyük kabahatim seni efendim olarak değil kocam olarak görmem... Gerçekten nasıl itaatkâr olunduğunu bilemedim, ama *buna rağmen* seni sevdim." Kocası aralıksız çalışmalarına devam ederken Massin de dadılık yapmaya başladı.

Comte insanın toplumsal etkinliğinin çalışılmasına öncülük etti ve bu yeni bilimsel alanı tanımlamak için "sosyoloji" terimini icat etti. Ancak çalışmalarında elde ettiği onca ilerlemeye rağmen özel yaşamındaki ilişkilerini asla başarılı bir şekilde analiz edemedi. Acı sona yaklaşırken Caroline "hayatımın tamir edilemez tek hatası" diyordu. Biyografisini yazan Pickering, Comte'un ironik kaderini bir sosyal bilimler uzmanı olarak şöyle ele alıyordu. "Ailesi ve karısıyla gerçek bir sevgi ilişkisi kurmayı beceremeyen Comte teselli bulmak için kendini insanlığa adadı."

KENDİ SÖZLERİYLE
Comte'un tuhaf kutsal kitabı

Pek çok entelektüel için yeni bir bilimsel alan kurmak oldukça yeterli bir mirastır. Ancak kendi dininin kurucusu olan Comte için bu kadarı yeterli değildi. Karısından ayrıldıktan sonra Clotilde de Vaux adlı başka bir kadına saplantılı bir şekilde takıldı. Sevgili ol-

masalar da hararetli arkadaşlıkları yeni bir seküler dinin temellerinin atılmasına neden oldu: "Pozitivizm." Bilimsel olarak temellendirilmiş dini bir hareket. Hareket sayesinde, Aydınlanma sonrası toplumda entelektüel düşünceyi ilerletmeyi hedefliyorlardı. Comte, 1846 yılında ölen arkadaşının ardından onu kutsayarak "Azize Clotildes" adını verdi ve elyazmalarında onu bu isimle andı.

Pozitivizm hareketi baş azizesi olmadan yoluna devam etti. Comte, bu yeni dini için Katolikliğin en popüler yanlarını kopyaladı (neden sıfırdan yeni bir şey üretsin ki?). Dolayısıyla Kutsal Üçlü "Pozitivist Üçleme" şu isimler altında yeniden ileri sürüldü: Büyük Varlık, Büyük Orta ve Büyük Fetiş. Kendi yeni dini için yeni bir takvim bile önerdi.* Yalnız bir şeyi unutuyordu: Müritler. Comte'un dini bir avuç coşkulu müritten fazlasına ulaşamasa da 19. yüzyılın seküler hümanist kurumlarının yayılmasına öncülük etti.

* Aylar tarihsel ve edebi figürler esas alınarak yeniden adlandırıldı: Musa, Homeros, Aristoteles, Arşimet, Sezar, Aziz Paul, Şarlman, Dante, Gutenberg, Shakespeare, Descartes, Frederic ve Bichat. Comte yılında 12 yerine 13 ay var. Eğer Comte 13 yerine 12 ayda kalabilse, mesela Bichat ya da Frederic gibi gizemli figürlerden birini çıkarabilse şansı mutlaka olurdu.

René Descartes

(1596-1650)

"Nefret etmek kolay sevmek zordur."

15 Ekim 1634. Günümüzde hem modern felsefenin hem de analitik geometrinin babası kabul edilen René Descartes, o gece bir dönüm noktasından geçti ve hizmetçisi Helene Jans ile ilişkiye girerek bekâretini kaybetti. Bu tek gecelik ihtiras ilişkisinin sonunda gayrimeşru bir çocuk dünyaya geldi.* Descartes, Helene ile asla evlenmedi ama kızları Francine'in velayetini aldı. Onu çok seviyor ve eğitimini düşündükçe çok heyecanlanıyordu. Ama maalesef Francine beş yaşında kızıl hastalığından öldü.

Dini bütün bir Katolik olan Descartes, zinasından pişmanlık duyarak cinsellikten elini eteğini çekti ve kendini münzevi bir yaşama adadı. Biyografisini yazan Adrien Baillet şöyle diyor: "Tanrı onu derhal azat etti (günahından)."

Yıllar sonra hayatının en duygusal ilişkisini Bohemya Kralı Frederick'in 25 yaşındaki kızı Prenses Elizabeth ile yaşadı. 1643 yılında ilk kez mektuplaştıklarında Descartes 47 yaşındaydı. Bir yıla yakın mektuplaşmanın ardından Descartes *Principia Philosophiae / Felsefenin İlkeleri* adlı kitabını Prenses Elizabeth'e adadı.

Buluşma sayıları bir elin parmaklarını geçmez ancak Descartes'ın 1650 yılındaki ölümüne kadar yoğun bir şekilde mektuplaştılar. Eli-

* Pek çok kaynağa göre bu Descartes'ın girdiği ilk ve tek cinsel ilişkidir. İlk ve tek seferinde bir çocuk sahibi olması ya çok şanslı olduğunu ya da müthiş bir nişancı olduğunu göstermektedir.

zabeth, Descartes'ın yaşamının son bölümünün en yakın izleyicisiydi. Hatta Descartes'ın biyografi yazarlarından Stephen Gaukroger, filozofun başyapıtı *Les passions de l'âme / Ruhun İhtiraslar*'ının "bir bakıma Prenses Elizabeth'in yoğun ilgisi sayesinde ortaya çıktığını ve bu yüzden Descartes'ın ihtirasların peşinde ateşli bir şekilde koştuğunu" söylemektedir. *Stanford Encyclopedia of Philosophy / Stanford Felsefe Ansiklopedisi*, eserin Descartes'ın "Prenses Elizabeth ile ilişkisinin sonucu" olduğunu söylese de aslında maalesef ikili arasında gerçek anlamda devam eden bir ilişki söz konusu değildi.*

KENDİ SÖZLERİYLE
Descartes'ın İhtirasları

Bedeni düzeyde olmasa da ruhani olarak Descartes'ın Prenses Elizabeth'in ruh ikizi olduğunu düşünmesi kuvvetle muhtemel. Descartes *İhtiraslar*'ın pek de ihtiraslı olmayan bölümlerinden birinde şöyle demektedir: "Aşk ruhsal bir duygudur, nedeni tinsel harekettir. Bu hareket ruhu, anlaşabileceği nesnelere doğru yönelme, onlara katılma iradesi yaratır."

* Prenses Elizabeth ile aralarındaki esas sorun, belki de prensesin *fazla* mükemmel olmasıydı. Descartes'ın şaşı kadın fetişi vardı: "Çocukken, aşağı yukarı benim yaşlarımda hafif şaşı bir kıza âşıktım. Ne zaman onun belli bir yere odaklanmamış gözlerine baksam o görüntü beynimdeki aşk ve arzuyu ateşliyor beni hemen tahrik ediyordu. Üzerinden yıllar geçse de ne zaman şaşı bir kadın görsem diğerlerine göre onları sevmeye daha meyilli hissediyorum."

John Dewey

(1859-1952)

"Aşk bahçesi yabani otlarla dolu, taşlı bir yerdir."

Amerikalı eğitim kuramcısı John Dewey, Johns Hopkins Üniversitesi'nde öğrenciyken o kadar utangaç biriydi ki okulun rektörü Daniel Coit Gilman bu kadar kitap düşkünü olmamasını tavsiye etmiş ve şöyle demişti: "Bu kadar izole bir hayat yaşama, dışarı çık ve insanlarla görüş."

Sonradan anlaşıldı ki Dewey'nin ihtiyacı olan tek şey doğru kızı bulmakmış. Derslerden birinde Alice Chipman ile tanıştıktan kısa süre sonra evlilik hakkında konuşmaya başladı. Dewey'nin öğrencisi Max Eastman bu durumu şöyle açıklıyordu: "İkili arasında tam bir karşılıklı ahlaki ve entelektüel saygı vardı." Dewey bir seferinde Eastman'a şöyle demişti: "Başka hiçbir çift birbirini bu kadar sevmemiştir." 1886 Temmuz'unda, Alice okuldan mezun olduktan, Dewey ise Yardımcı Doçent pozisyonuna terfi ettirildikten sonra evlendiler.

"Ahlaki ve entelektüel saygı" Dewey'i evli kaldıkları 40 yıllık süre boyunca tamamen sadık tutmaya yetmedi. Aniza Yezierska adlı ve Dewey'den 20 yaş genç olan Polonyalı-Amerikan yazar, filozofun Columbia College'daki derslerini takip ediyordu. Çiftin 1918 yılında kısa süreli ama duygusal bir ilişkileri oldu. Dewey'nin biyografisini kaleme alan Robert B. Westbrook şöyle diyordu:

"İlişkileri fiziksel olarak hafif oynaşmanın ötesine geçmemiş gibi görünüyor."

Dewey'nin karısı Alice 1927 yılında hayatını kaybetti. Filozof, yaklaşık 20 yıl sonra, 87 yaşındayken 42 yaşındaki dul Roberta Grant ile evlendi. Evliliklerini etrafa duyurmadılar, çünkü Dewey, Grant'in aradaki yaş farkından dolayı eleştirilebileceğini düşünüyordu. Ancak yine de bu evlilik Dewey ile çocukları arasında çatlaklara neden oldu. Dewey'nin ilk evliliğinden olan kızı Evelyn, Roberta'nın kafasına "şeytani fanteziler" doldurduğu konusunda babasını uyarıyordu. Dewey'nin bir diğer biyografi yazarı Sidney Hook'a göre Roberta, "paranoyak" ve "yalancıydı." Dewey 92 yaşında ailesinden ve dostlarından uzaklaşmış bir şekilde hayata gözlerini yumdu.

KENDİ SÖZLERİYLE
Büyük Adamların O Kadar da Büyük Olmayan Aşk Mektupları

Diğer alanlardaki muazzam sözel yeteneğine rağmen Dewey'nin Alice'e yazdığı aşk mektupları, biyografisini yazan bir başka isim olan Alan Ryan'a göre "sofistike olmaktan şaşırtıcı bir şekilde uzaktı. O kadar ki okurun, o satırların kalbini bir başkasına açma pratiğinden tamamen yoksun birine ait olduğundan başka bir şey düşünmesi mümkün değil." Yoksa Ryan fazla mı katı davranıyor? Okuyun ve kararı kendiniz verin:

> Tatlıların tatlısı, ne zaman geleceksin ve beni, seni sevmenin verdiği neşenin de ötesindeki neşenle mutlu kılacaksın? Sevgilim, ruhum, benliğim, benim kendi varlığım, arzularımı ve hayatımı uyandıran, yaşamımın tamamı ve arzularımın tat-

mini, olabileceğim her şeyin yegâne kaynağı, olduklarımın tek vericisi... Sana, seni sevdiğimi söylemiş miydim?... Ah! Benim sevgilim, ciğerparem. Beni yaşam neşesiyle titreten tek şey, seni sevebiliyor olmam düşüncesi...

Aşkım, nasıl da aşkın her boşluğu dolduruyor. Canım, kendimi ve benim hakkımdaki her şeyi kastediyorum. Ben aşkınım ve aşkının içindeyim. Benim biricik aşkım; bu dünyadaki en tatlı şey. Hayatım, seni nasıl tüm yaşamım boyunca, tüm benliğimle, her şeyimle sevebilirim. Elbette benliğim de bana değil, sana ait tatlım.

Denis Diderot

(1713-1784)

"Aşkın, maşuğun aklını çalıp hiç olmayana verdiği söylenir."

Denis Diderot 21 yaşında yazar olmaya karar vermeden önce din adamı, doktor ve avukat olarak kariyer peşinde koşmuş ama başarısız olmuş bir gençti. Başarısız olduğu mesleklerin getirisi daha yüksekse de Diderot'nun kalbi her zaman edebiyattan yana atıyordu. Kararını verdikten sonraki 10 yılını karın tokluğuna çalışarak geçirdi, çeviri yaptı, vaazlar yazdı ve özel ders verdi.* Yazar Evelyn Beatrice Hall, Diderot'nun 18. yüzyılda serbest yazar olarak hayatını kazanma çabasını şöyle anlatıyor: "Bohem yaşam kâğıt üstünde çoğu zaman romantik bir şey gibi görünse de gerçekte oldukça sefil ve aşağılık bir durumdur."

1743 senesi itibariyle Diderot yoksul bir terzi kadın ve onun annesiyle yaşıyordu. Terzi Antoinette Champion eğitimsiz bir kadındı ama yine de filozofun gönlünü çalmıştı. Diderot bir ilişki başlatabilmek için Antoinette'ten kendisine bir elbise dikmesini istedi. Cizvit okuluna girebileceğini ve acil bir elbiseye ihtiyacı olduğunu söyledi (aslında böyle bir planı yoktu). Neyse ki Diderot'nun eğlenceli sohbeti çevirdiği ucuz üçkâğıdın üstünü örtecek kadar çekiciydi. Olaydan kısa süre sonra evlendiler.

* Özel ders faslı epey kısa sürdü. Hayalkırıklığına uğradığı derslerden birinin ardından öğrencisinin babasına şunları söyledi: "Belki çocuklarınızı adam ediyorum, ama onlar beni daha hızlı çocuklaştırıyor."

Evliliğin hemen ardından Diderot'nun kıskançlığı ön plana çıktı. Karısından terziliği bırakmasını istedi. Çalışırken umutsuzca sevgili arayan genç erkeklerle karşılaşacağından korkuyordu. Üçlü, Diderot'nun düzensiz geliri ve kaynanasının kenarda biriktirdiği üç beş kuruşla yoksulluk içinde yaşamaya devam ettiler. Hall şöyle diyor: "Arkadaşları, şöhreti almış yürümüş olan Diderot'yu sürekli dışarıya yemeğe davet ediyor, o da kabul ediyordu. Ancak o sırada karısı ve kaynanası evde kuru ekmeğe talim ediyordu."

Diderot para konusundaki kavgaların yanı sıra evliliğin diğer gerçeklerinin de kendi bohem hassasiyetlerini sınırladığını düşünüyordu. Bir gün ihtirasların, evlilik gibi "manasız bir yemin" ile sınırlanamayacağına karar verdi. Şöyle diyordu: "Hiçbir şey arzulamamak ve kimseyi sevmemek için kendine çılgın gibi işkence eden bağnazın ne kadar soylu bir amacı olur!" Âşıklar hapsedilemez; aşk peşinden koşulması gereken bir arzudur. Antoinette ailesini ziyarete gidince, Diderot da Madam de Puisieux ile ilişkiye başladı.

Madam elbise hastasıydı. Diderot'nun kenarda birikmiş neyi varsa kökünü kuruttu, ama ironik bir biçimde "Hüner ve Erdem Üstüne" ve "Felsefi Düşünceler" gibi en çok bilinen eserlerine de esin kaynağı oldu. Bir gün son derece ihtişamlı ancak Diderot'nun almadığı bir elbiseyle çıkageldi. Madam yanından ayrılır ayrılmaz peşine düşen Diderot onu bir başka adamla yakaladı. Hall'a göre kıskanç filozof "âşık olduğu kadar hızlı bir şekilde madamı terk etti."

Sıradaki sevdalısı Sophie Volland'dı. 28 yıl boyunca mektuplaştılar. Pek çoğu daha sonra Diderot'nun karısı tarafından yakıldı. Pek çok akademisyen, Diderot ve Volland'ın sevgili olduğunu söylese de ikilinin ateşli bir ilişki yaşadığı yönünde somut bir kanıt yoktur.

Yazıları Diderot'yu en sonunda üne kavuşturdu. Kişisel kütüphanesini Büyük Katerina'ya satınca zengin oldu. Karısı bir kız çocuğu doğursa da evlilikleri asla iyiye gitmedi. Sophie Volland'ın 1784'teki ani ölümünün ardından girdiği depresyon işleri daha da kötü yaptı.

Volland'ın ölümünden dokuz ay sonra ailesiyle akşam yemeğinde kayısı yerken aniden öldü. Son sözleri şöyleydi: "Bu kayısının bana ne gibi bir zararı dokunabilir ki?"

KENDİ SÖZLERİYLE

Okuduktan sonra yak

Diderot'nun Sophie Volland'a yazdığı mektupların çoğu karısı tarafından yakıldı, elbette bu hiç de şaşırtıcı değil. Ancak birkaç tanesi kurtulabildi:

> Temmuz 1759. Tamamen seninim -sen benim her şeyimsin. Kaderin bize musallat edeceği her belaya, hayatımızdaki tüm aksiliklere karşı birbirimizi destekleyeceğiz. Sen benim sıkıntılarımı hafifletecek, ben seni avutacağım... Söyle bana sevgili Sophie'm, sen ne kadar cana yakınsın! Kendine bir bak, ne kadar sevilmeye değer olduğunu gör ve seni çok sevdiğimi bil... Kadınların en mükemmeli tarafından sevildiğini bilen bir erkek kadar sevinçliyim.

> 20 Ekim, 1759. Beni seviyorsun. Beni her zaman seveceksin. Sana inanıyorum ve ben şimdi çok mutluyum. Yeniden yaşama döndüm. Konuşabiliyorum, çalışabiliyorum, oyun oynayabiliyorum, yürüyebiliyorum -ne dilersen yapabilirim. Eğer nasıl yapılabileceğini bilseydim seni şimdi olduğundan çok daha fazla severdim.

Diogenes

(yaklaşık MÖ 412-323)

"Evlilik bir erkek için kesinlikle iyi bir şey değildir, bize zarar vermediyse bundan memnun olmalıyız."

Diogenes yaşamı boyunca Yunan dünyasındaki tüm gelenek ve göreneklere karşı savaştı. Felsefesi, doğal olanın yanlış olamayacağını savunuyordu. Bu görüşünü kamusal alanda osurmak, işemek, sıçmak ve mastürbasyon yapmak için bir gerekçe olarak görüyordu.*

Ancak Diogenes eğlenceli bir karakterdi ve Atinalılar tarafından seviliyordu. Büyük İskender'in bu sıradışı filozofun hayranı olduğu ve şöyle söylediği rivayet edilir: "Eğer İskender olmasaydım, Diogenes olmayı isterdim."

Diogenes'in âşık olup olmadığı konusundaki tarihi kayıtlar muğlak. Davranışları düşünüldüğünde âşık olmuş olma ihtimali düşük gibi görünüyor. Diogenes'e göre aşk, yapacak hiçbir şeyi olmayan erkeklerin işiydi. Hayatını geceleri dışarıda varilde uyuyarak, gün içinde ise dilenerek geçiren birine göre oldukça ironik bir ifade.

* Halk arasında mastürbasyon yapma konusunda fikri sorulduğunda şöyle dedi: "Keşke göbeğimi kaşıyarak karnımı doyurabilseydim."

KENDİ SÖZLERİYLE
Mükemmel hediye

Diogenes evlilik gibi toplumsal âdetlerden tiksinirdi. "İnsanlar tanrıların verdiği her türlü hediyeyi karmaşık hale getirir" diyerek evliliğin doğanın hediyesi olan cinselliği gereksiz yere karmaşıklaştırdığını iddia etmiştir. Kadınların erkeklerce "ortaklaşa sahip olunduğu" alternatif bir toplu düzen önermiştir. Diogenes'in mükemmel dünyasındaki kadınlar ve erkekler, tek eşli evliliklerle birbirine hapsolmak yerine serbest olacaklar ve istedikleri zaman seks partnerlerini değiştirebileceklerdi.

Fyodor Dostoyevski

(1821-1881)

"Gerçek aşk, rüyalardaki aşka göre acımasız ve ürkütücü bir şeydir."

Eserleriyle Albert Camus ve Jean-Paul Sartre gibi 20. yüzyıl varoluşçularını etkileyen Rus yazar Fyodor Dostoyevski, Maria Dmitrievna ile 1856 yılında Sibirya alayında askerliğini er olarak yaparken tanıştı. Birlikte olma ihtimalleri epey düşüktü. Sıkıcı Dostoyevski'nin aksine çekici ve capcanlı olan Maria zaten evliydi. Ortak arkadaşları Baron Alexander Vrangel şöyle der: "Maria'nın ona çok değer verdiğini sanmıyorum. Daha çok, acıyordu... Ve kesinlikle ona âşık değildi." Maria, Dostoyevski'yi "geleceği olmayan" zavallı bir adam olarak görüyordu. Maria, ilk kocası 1857 senesinde ölünce onunla evlenmeye yetecek kadar acıdı.

İlişkileri hayli olaylıydı. Dostoyevski daha sonra Vrangel'e yazdığı bir mektubunda şöyle diyordu: "İkimiz de fevkalâde mutsuzduk ama yine de kendimizi birbirimizi sevmekten alıkoyamıyorduk. İlişkimiz berbatlaştıkça birbirimize daha çok bağlandık. Aslında mutsuzluğumuz arttıkça birbirimize olan bağımız daha da güçlendi. Ne kadar ilginç görünürse görünsün durum böyleydi."

Dostoyevski'ye epilepsi teşhisi konunca askeriyeden tıbben terhis edildi ve karısıyla birlikte memleketi St. Petersburg'a döndü. Dönüşün Maria için ölümcül sonuçları oldu. Maria verem hastasıydı ve rutubetli iklim, durumunu daha da kötüleştirdi.

Karısının sağlığı kötüye giderken Dostoyevski 1862 yılında 22 yaşındaki yazar Apollinaria Suslova ile romantik bir ilişkiye başladı. Suslova, sonraki birkaç yıl Dostoyevski'nin metresi olarak kaldı ancak durum ikisi için de nahoştu. 1864 senesinde ayrıldılar. Dostoyevski'nin Suslova ile ilişkisinin son zamanlarında kaleme aldığı *Igrok / Kumarbaz* romanında üzerini pek de örtmeden konuşturduğu otobiyografik anlatıcısı şöyle söyler:

> Öyle anlar var ki onu boğmak için hayatımın yarısından vazgeçebilirim. Aslında hemen her tartışmamız buraya varıyor. O anlarda, yemin ederim, tam bağrına keskin bir bıçak saplama şansım olsa bunu zevkle yaparım.

Dostoyevski, Suslova'dan ayrıldıktan sonra zamanının çoğunu hasta karısına bakarak geçirdi. *Zapiski iz podpol'ya / Yeraltından Notlar*'ı yazarken yan odadan hasta karısının öksürüklerini duyuyordu. "Her gün, bir an geliyor, öleceğini sanıyorduk." En sonunda o an geldi ve 15 Nisan 1864'te hayatını kaybetti. Dostoyevski'nin ertesi gün günlüğüne yazdığı kısa not insanın kalbini derinden yaralayan cinstendi: "16 Nisan. Masha (Maria) masada uzanmış yatıyor. Masha'yı bir daha görebilecek miyim?"

Karısının ölümü Dostoyevski'nin yaşamında karanlık bir evrenin başlangıcı oldu. Kısa süre sonra erkek kardeşi öldü. Kumar bağımlılığı daha kötüye gitti ve borçları aldı yürüdü. Eski metresi Suslova'ya yaptığı yarı gönüllü evlenme teklifi reddedildi. Kurtuluş, 20 yaşındaki stenograf Anna Grigorievna Snitkina ile geldi.

Dostoyevski, Ekim 1866'da çalışmalarını kâğıda aktarması için Snitkina'yı işe aldı. İlk görüşte aşk söz konusu değildi. Snitkina 46 yaşındaki yazar için şunları yazmıştı: "Hiçbir şey Fyodor'la ilk kez karşılaştığımdaki zavallı görünüşünü tarif edemez. Kafası karışık, endişeli, aciz, yalnız, asabi ve neredeyse hasta gibi görünüyordu."

Dostoyevski yazılarını dikte etmeye başladıktan sonra zamanla

karşılıklı bir çekim belirdi. Bir gün Dostoyevski, birlikte çalışalı başlamaya daha bir ay bile olmamışken aklına bir fikir geldiğini ve Anna adında genç bir kadına âşık olan yaşlıca bir sanatçı hakkında bir roman yazmayı planladığını söyledi. Böyle bir ilişki mümkün olabilir mi, diye sordu. Anna olabilir, diye yanıtladı; çünkü gerçek aşk görünüşe hapsedilemez, dedi. Yaptığı kumarbazvari girişten iyice cesaretlenen Dostoyevski şöyle devam etti: “Kendini onun yerine koy. Farz edelim ki o sanatçı, yani ben, sana âşık olduğunu itiraf ediyor ve senden karısı olmanı istiyor. Ne derdin?”

Anna tereddütsüz: “Onu sevdiğimi ve hayatım boyunca seveceğimi söylerdim” dedi. Üç ay sonra evlendiler.

Evliliklerinin ilk yılları Dostoyevski’nin kumar bağımlılığı yüzünden sallantılı geçti. Dostoyevski, karısının hoşgörülü davranıp mücevher ve evlilik yüzüğünü rehin vermesini takdir etti (Anna daha sonra yüzüğünü rehinden kurtardı). Çocukları dünyaya geldikten sonra Dostoyevski’nin kumar bağımlılığı yavaşladı. Dostoyevski ve Anna, mali sorunlar yaşamaya devam etseler de Dostoyevski’nin 1881’deki ölümüne kadar huzurlu bir aile hayatı yaşadılar.

KENDİ SÖZLERİYLE
Yaşa ve ölmesine izin ver

Dostoyevski’ye göre başarısız bir ilişkinin ardından kin tutmanın hiçbir anlamı yoktur. Aşk hayatının dalgalı seyri onu hiçbir zaman rahatsız etmemiştir: “Sevdiğimiz bir kadına bize verdiği her gün ve her mutlu an için sonsuza kadar müteşekkir olmalıyız. Ancak ondan hayatı boyunca sadece bizi düşünmesini talep edemeyiz.”

Friedrich Engels

(1820-1895)

"Kuşlarda görüldüğü biçimde sadık tek eşlilik örnekleri insanlar için kanıt teşkil etmez, çünkü bizim soyumuz kuşlardan gelmiyor."

Alman sosyolog Friedrich Engels, tek eşliliğin insanın doğal durumu olduğuna inanmıyordu. Hayvanlar âleminden sağlanan anektodal kanıtları savıyla ilintisi olmadığı gerekçesiyle reddediyordu:

> Eğer sıkı bir tek-eşlilik iffetin doruğu ise sayıları elliden ikiyüze kadar değişen halkalarının herbirinde eksiksiz bir erkek ve dişi cinsel organına sahip olan ve bütün yaşamını, bu parçaların herbiri içinde, kendi kendisiyle, çiftleşmekle geçiren münzevi solucana madalya vermek gerekir.

Engels kendi sözünü tuttu ve hayatı boyunca kendini nadiren tek bir kadına adadı. 1846 yılında yazdığı mektubunda yakın dostu Karl Marx'ı kendisini Paris'te ziyaret etmesi için ikna etmeye çalışıyordu.

> 5.000 frank gelirim olsa çalışmaktan ve paramparça olana kadar kadınlarla eğlenmekten başka bir şey yapmazdım. Fransız kadını olmasaydı, yaşam yaşamaya değmezdi. *Grisette*'ler var oldukça, yaşamak iyi ve güzel!

Grisette'ler Fransız işçi sınıfı kadınlarıydı. Gündüzleri tekstil fabrikalarında çalışıyor geceleriyse erkeklerle flört ediyorlardı. Fahişe değillerdi (en azından hepsi değildi) ancak "kolay" kadın olmak gibi bir ünleri vardı.* Ayrıca Engels, "burjuvazinin, proletaryanın doğrudan bedenine saldırdığı bir şey olduğu için sömürülerin en somutu olarak" gördüğü fuhuşu lanetliyordu.

Engels'in, Paris'in yukarıda bahsedilen *grisette*'lerinden sırasıyla çıktığı okuma yazma bilmeyen iki İrlandalı kız kardeşe kadar pek çok kadın arkadaşı oldu. Hatta evlilikten hiç hazzetmemesine rağmen kız kardeşlerden Lizzy Burns ile evlendi. Sonradan bu evlilik töreninin Engels açısından hayırseverlik amaçlı ve tamamen önceden planlanmış bir şey olduğu ortaya çıktı. Çünkü Engels, Burns ile ölüm döşeğindeyken evlenmişti.

Karl Marx hizmetçisi Helene Demuth'tan çocuk sahibi olduğunda Engels, evli olan arkadaşının itibarını korumak için araya girdi. Babalık konusunda dedikodular baş göstermeye başlayınca oğlanın Marx'tan değil kendisinden olduğunu ima ederek Marx hakkındaki şüphelerin ortadan kalkmasını sağladı. Demuth'un evdeki işini kaybetmediği düşünüldüğünde Engels'in açıklamasının en azından Marx'ın karısını ikna ettiği anlaşılıyor. Oğlanın babasının kimliği Engels'in ölüm döşeğindeki itirafına kadar sır olarak kaldı.

KENDİ SÖZLERİYLE
Zampara Manifestosu

Çekirdek aile -karı, koca ve çocuklar- kapitalizmin bir burjuva ürünüdür. Marx ve Engels'in *Manifest der Kommunistischen Partei / Komünist Manifesto*'suna göre bu geleneksel aile yapısı "sermaye ve özel çıkar" üzerine inşa edilmiştir. Bir adım daha öteye gitmiş

* Mark Twain ise onların ne kadar kolay olduklarıyla ilgilenmiyor, şöyle diyordu: "Neredeyse gördüğüm diğer tüm Fransız kadınları gibiler -son derece cana yakın."

ve sınırlayıcı oldukları gerekçesiyle tüm evlilikleri lanetlemişlerdir. "Bu Protestan tek eşliliğin başardığı tek şey, 'yuva saadeti' olarak bilinen kasvetli sıkıntının bir aradalığıdır."

Engels komünist devrimin gelişiyle şeylerin değişeceğine inanıyordu. "Erkekle kadın arasındaki gerçek eşitlik, ancak ikisinin birden sermaye tarafından sömürülmesine son verildiği takdirde gerçekleşebilir." Özel mülkiyet olmadığında, geleneksel aileler dağılacak ve eş değiştirme başlayabilecektir.

Johann Wolfgang von Goethe

(1749-1832)

"Aşk ideal, evlilik gerçek bir şeydir; ideal ile gerçeğin birbiriyle karıştırılması asla cezasız kalmaz."

Johann Wolfgang von Goethe, acı çekmeyi bir sanat biçimine dönüştüren ilk Alman romantiklerinden biridir. Yaşamı boyunca elde edilemez bir dizi kadına ilgi duydu. Her seferinde kalbi kırılan Goethe'nin deneyimleri yazılarına kaynak oldu.

İlk olarak 15 yaşında okul arkadaşlarından birine âşık oldu. Goethe adını vermediği bu kız hakkında iyimser bir şekilde şunları yazmıştı: "Elini kimseye vermiyordu, bana bile; kimsenin dokumasına izin vermiyordu; ancak beni defalarca yanına oturttu. (...) Ama ona doğru hamle yaptığımda geri çekilirdi."* Bir noktada, genç kadından bir öpücük almayı başarır ama alnının ortasına. "İlk ve son kez bana bunu bahşetti, ama maalesef onu bir daha görmedim."

Kız kasabayı terk etti. Goethe daha sonra kızın kendisinden çocuk diye bahsettiğini duydu ve yıkıldı. "Eskiden çok çekici bulduğum soğuk ve itici tavrı şimdi ne kadar da iğrenç geliyor. (...) Alaycı kancalarıyla fırlattığı bu ok kalbimi paramparça etti."

Genç Goethe depresyona girdi. Yemesi içmesi bozuldu. Bu ilişkinin kalıntıları Goethe'nin peşini hayatı boyunca bırakmadı.

* Kız Goethe'nin boş zamanlarında yazdığı erotik şiirlerden birini okumuş olabilir. İşte size Goethe'nin sonraki şiirlerinden bir parça, "Elf Kral": "Seni seviyorum, düzgün biçimin beni heyecanlandırıyor, eğer kendin rıza göstermezsen güç kullanacağım."

Özyaşamöyküsünde bu olayı yaşamının en büyük "talihsizliği" olarak anarken onun kendisinden "koparıldığını" söyleyip feryat ediyordu. Aslında Goethe kızı hiçbir zaman elde edememişti.

Yetişkin döneminde arkadaşı Charlotte von Stein'a delicesine âşık oldu. Charlotte'un duygularına karşılık verdiğine dair hiçbir işaret yoktur. Evliydi, üstelik dikkatini çekmek için sürekli birbirleriyle rekâbet eden yedi çocuğu vardı. Ancak Goethe onu delicesine sevdiğini hiç gizlemedi. Ailesinin yanı başında yaşadığı 12 yıl boyunca ona sürekli evlilik tekliflerinde bulundu. Charlotte arkadaşlığını kabul etse de tekliflerini nazikçe reddetti. Goethe en sonunda İtalya'ya gitmek üzere ayrıldı, ancak Charlotte'un 1827'de ölümüne kadar mektuplaştılar.

Gerçek cinsel ilişki, Goethe'nin kız kardeşi Cornelia'ya duyduğu "gizli" aşkla belirmiş gibi görünüyor. Ancak Goethe sır tutmakta pek iyi değildi; bu tabu aşkı hakkında özyaşamöyküsünde şunları söylemektedir: "Onu gerçekten seven, anlayan ve ona değer veren tek kişinin ben olduğum konusunda beni (ikna etti.) (...) İkimiz de ebedî bir mutluluk içinde olduğumuzu düşünüyorduk. Ancak bu tekil örnekte sırdaşlar kendilerini sevgiliye dönüştüremedi."

Cornelia'nın evlenmesi Goethe'nin fantezi dünyasını bozdu, ancak oyunda bir adım daha atmaya teşvik etmiş de olabilir. Hislerine ilk kez bütünüyle karşılık veren Christiane Vulpius ile tanıştı. 40 yaşında ve hâlâ bekâr olarak adının çıkmasına bir yıl kala Vulpius ile birlikte oldu ve bekâretini onunla kaybetti. Bir süre nikâhsız yaşadılar ve bir sürü çocukları oldu. En sonunda 1806 yılında evlendiler.

Goethe, eşi Christiane'nin 1816'da ölümünün ardından bir kez daha genç bir kadına âşık oldu. Kadının adı Ulrike von Levetzow'du. Ulrike'nin annesi Goethe'yi sevmiyordu, çünkü Goethe asla cesaretini toplayıp kızına evlenme teklif edemedi. Zaten Goethe için elde edilemez olan çok daha romantikti.

KENDİ SÖZLERİYLE
İntihar kralı

Karşılıksız aşk, Johann Wolfgang von Goethe'nin 40'lı yaşlarına kadar tıpkı bir salgın gibi peşinden gitti. İstisnasız her biri hüsranla biten bu ilişkiler Goethe'nin şiir ve yazılarının temel kaynağı oldu.

Goethe'yi edebi süperstarlığın stratosferine çıkaran eseri *Die Leiden des jungen Werthers / Genç Werther'in Acıları*, evli bir kadına âşık olan bir gencin mektuplarından oluşan bir romandı. Genç Werther'in aşkı kibarca karşılanmamıştı. Werther romanda şöyle diyor: "Bazen kendime, kaderim ne kadar biricik, diyorum. (...) Bütün diğer erkekler şanslı, hiçbiri senin kadar acı çekmedi, diyorum."

DİKKAT! Romanı okumadıysanız lütfen bundan sonrasını okumayın...

Çektiği ıstıraba daha fazla dayanamayan Genç Werther romanın sonunda kendini vurarak intihar eder. Goethe karakteri arkadaşı Jerusalem'i temel alarak kurgulamıştır. Jerusalem de tıpkı Werther gibi benzer bir aşk çıkmazının sonunda kendini öldürmüştür. Goethe'nin kendisi de intihar düşüncesi etrafında epey dolanmıştır.

> Kayda değer silah koleksiyonumun içinde güzelce parlatılmış bir hançerim var. Her gece yatağıma uzanıp mumu söndürmeden evvel, o güzel hançerle kalbimde derince bir delik açabilecek miyim diye bir bakarım.

Goethe, *Werther*'i yazarken depresyon semptomlarından iyiden iyiye kurtulduğunu söyler. Ancak kitabın toplum üzerinde etkisi aksi yönde oldu.

Kitap, 1774 yılında basılmasının hemen ardından tüm Avrupa'da büyük bir edebi sansasyona neden oldu. Kalbi kırık bir sürü genç,

Goethe'nin kahramanı gibi sarı pantolon, mavi ceket ve yakası açık gömlekler giyip ortalarda dolanmaya başladı. Malesef, pek çok genç erkek tıpkı Werther gibi işi sonuna kadar götürüp intihar etti.

Birbirinin kopyası intiharlar mantar gibi çoğalarak tüm kıtaya yayıldı. "Koca bir mayını patlatmak için nasıl küçücük bir kibrit yeterse, benim kitabım da benzer bir etkiyle adeta koca bir patlama yarattı." İtalya, Almanya ve Danimarka'daki otoriteler, gençlerin üzerindeki etkisini sınırlamak için kitabı yasakladı. Ama tüm diğer moda akımları gibi acı çekme altkültürü de bir süre sonra yok oldu.*

* Ta ki, 1980'lerde İngiliz rock grubu The Cure bu kültürü yeniden canlandırana kadar. Yalnız bu sefer intihar söz konusu değildi.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel

(1770-1831)

"Kadınla erkek arasındaki fark bitkiyle hayvan arasındaki farkla aynıdır."

Alman filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel şöyle diyor: "Aşk ancak eşit olana, varlığımızın aynadaki yansımasına karşı meydana gelebilir." İnsanlık Tanrı'nın suretinde yaratıldığına göre, Tanrı gerçek aşkı hak eden tek eşittir. Dünyevi romans ilahi aşka yaklaşmaya çalışan bir sığlıktan başka bir şey değildir. Bu düşünceleri Hegel'in ev sahibinin kızı Christiana Burkhardt'tan gayri meşru bir çocuk yapmasının önüne geçmedi. Christiana kocasından boşanmışsa da Hegel ev sahibinin intikam alacağından korktuğu için çocuğu doğduktan bir ay sonra kenti terk etti.

Hegel, Eylül 1811 yılında, 40 yaşında iken kendisinin yarı yaşında narin bir hanımefendi olan Maria Helena Susanna von Tucher ile evlendi. İki oğulları oldu, hatta Hegel, 1816 yılında Christiana'dan olan gayri meşru çocuğunu da ailesine kabul etti.

Evlilik Hegel ile kız kardeşi Christiane Luane'nin arasını (lütfen ilk çocuğunun annesi Christiana Burkhardt ile karıştırmayınız) açtı.

KENDİ SÖZLERİYLE
Bu seferki kadınlar için

Çağdaşı Arthur Schopenhauer'un "Alman aptallığının ebedi bir anıtı" diye tanımladığı Hegel'in kadın düşmanı görüşleri, 19. yüzyılın başları için bile anakronistikti. Aşağıdaki kısa parçadan da anlayacağınız üzere Hegel'in görüşleri pek de iyi yıllanmamıştı.

> Kadınlar elbette eğitilebilir ancak zihinleri yüksek bilimler, felsefe ya da belirli sanat dallarıyla uğraşmak için uygun değildir. Kadınlar çeşitli arzulara, beğeni ya da zerafete sahip olabilir ancak bir idealleri yoktur. Kadınla erkek arasındaki fark bitkiyle hayvan arasındaki farkla aynıdır. Hayvanlar erkeklerin karakterine daha yakınken, bitkiler kadınlara daha yakındır. Eğer devletin kontrolü kadınların eline geçerse, o devlet tehlike altında demektir. Çünkü kadınlar evrensel olanın dikte ettiklerine göre hareket etmez, kazara ortaya çıkmış durumlardan ve fikirlerden etkilenir.

Martin Heidegger

(1889-1976)

"Neden aşk diğer bütün olası insan deneyimlerinden daha zengin ve onun pençesine yakalananlar için tatlı bir yüktür?"

Alman profesör Martin Heidegger'in çalışmaları başlangıç düzeyindeki felsefe öğrencilerine tavsiye edilmez. Kitapları şöyle özlü sözlerle doludur:

"'Varlık' varlık gibi bir şey değildir... Varlıkları varlık olarak belirleyen şey, varlığın zaten anlaşılageldiği şeye göre konumlanmasıdır."

Ne mutlu ki Heidegger'in aşk hayatını anlamak için felsefe alanında ileri bir dereceye sahip olmaya gerek yok.

Heidegger, 1917 yılında Elfriede Petri ile evlendi. Yaklaşık 60 yıl birlikte yaşadılar. Heidegger'in herkesçe bilinen, öğrencileriyle girdiği evlilik dışı ilişkilerine rağmen ne ayrı yaşadılar, ne de boşandılar.

Heidegger'in kaçamaklarının en önemlisi, öğrencisi Hannah Arendt'le olan ilişkisidir. 18 yaşındaki öğrencisine şöyle der: "Sevgili Bayan Arendt! Bu akşam sizi görmeli ve kalbinize hitap etmeliyim." Arendt o gece Heidegger'in Marburg Üniversitesi'ndeki ofisini ziyaret etti, ikili ilk kez orada beraber oldu. Taraflardan birinin öğrenci diğerinin öğretmen olması pek rahatsızlık verici bir şey değildi, aksine "başlarına gelmiş" bir "olaydan" ibaretti. Heidegger anlayışlı öğrencisine şöyle diyor: "Senin asla bana ait olduğunu söyleyemeyeceğim, ancak şu andan itibaren sen benim

yaşamıma aitsin." Sonraki dört yıl boyunca ikili ihtiraslı fiziksel ilişkilerine devam etti. Heidegger'in ofisinde ya da üniversite kampüsü yakınındaki ormanda buluştular. Heidegger, 1933 yılında Nazi Partisi'ne katılınca Yahudi olan Arendt Amerika'ya kaçtı.

Arendt, savaş sonrasında ilişkisini değilse de arkadaşlığını sürdürmek istedi. Artık Arendt de evliydi, ancak hâlâ Heidegger'in hayatının aşkının Elfriede değil kendisi olduğunu düşünüyordu. Arendt, 1950 yılında Heidegger ile karşılaşmasının ardından Nazi geçmişi hakkındaki eleştirilere karşı onu açıkça savundu. *Hannah Arendt / Martin Heidegger* kitabının yazarı profesör Elzbieta Ettinger konu hakkında *New York Times*'a şöyle diyordu: "Aşk ve ihtirasın ne olduğunu bilen herkes, Arendt'in Heidegger'i affetmesinin sıradışı olmadığını bilecektir... Aşk akıldışıdır. Aşk hakkında yapabileceğimiz hiçbir şey yok."

En sonunda, Heidegger'in karısının da evlilik dışı ilişkileri ortaya çıktı. Sonradan anlaşıldı ki oğulları Hermann aslında Bayan Heidegger'in bir aile dostuyla girdiği ilişkinin ürünüydü. Bu sır, Heidegger'in karısıyla mektuplaşmalarının derlendiği ve 2005 yılında basılan *Letters to his Wife: 1915-1970 / Karıma Mektuplar: 1915-1970* kitabıyla günışığına çıktı.

KENDİ SÖZLERİYLE
Heidegger şifresi

Heidegger'in aşk hakkındaki yazıları bile aydınlatıcı olacağına kafa karıştırıcıdır. Amatör şifre kırıcıları şu sözleri çözmeye davet ediyorum:

> Kendimizi sevdiğimize dönüştürürüz, ama yine kendimiz olarak kalırız. Ardından sevgiliye teşekkür etmek isteriz,

ancak hiçbir şeyin bunu hakkıyla başaramayacağını görürüz. Sadece kendimize teşekkür edebiliriz. Aşk, şükran duygusunu kendimize sadık olmaya ve Ötekine duyulan koşulsuz inanca dönüştürür. Dolayısıyla aşk en mahrem sırrını sürekli büyütür. Bu noktada yakınlık, ötekinden en uzakta, hiçbir şeyin çözülemeyeceği kadar uzakta var olmaktır. Yakınlık, 'sen'i şeffaf olarak sunar; yakınlık, 'tam burada' olanın 'aklın alamayacağı' bir şekilde ifşa olmasıdır. Böylece ötekinin varlığı, kendi yaşamımızın içine doğru dağılır, bu başka hiçbir duygunun bu bütünlükte kuşatamayacağı bir şeydir.

David Hume

(1711-1776)

"Kendimi evlilik bağıyla birleştirebileceğim insanı seçtim. Evet, doğru; böylelikle kendi hapishanemi seçmiş oldum. Ama her halükârda bir hapishane seçeceğimizden, en azından seçim yapıp biraz olsun rahatladım."

Arkadaşı Denis Diderot'ya göre David Hume "besili bir Bernardin papazına" benziyordu. *Stanford Encyclopedia of Philosophy / Stanford Felsefe Ansiklopedisi* İskoç ekonomist için biraz daha nazik davranıyor ve onu "İngilizce yazan en önemli filozof" olarak adlandırıyor.

Hume romantik aşkın "üç farklı izlenim veya ihtirasın kesişiminden türediğine" inanıyordu:

1. Güzellikten kaynaklanan hoşa giden duygulanım
2. Üremeye yönelik bedensel iştah
3. Cömert bir incelik veya iyi yüreklilik.

Elimizde bu duygulanımların herhangi birinin Hume'un âşık olmasına yol açtığına dair hiçbir belirti yok. Hume'un hayatı boyunca romantik bir ilişkiye en çok yaklaştığı an Fransız sosyetesinden Kontes de Boufflers ile olan arkadaşlığıdır. 1763 yılında Fransa'da tanışmadan önce çoktan mektuplaşmaya başlamışlardı. Ardından gelen bir yıl içinde birlikte çok zaman geçirmelerine rağmen asla cinsel ilişkiye girmediler. Kontes en sonunda daha çekici sevgilisi Prens de Conti ile ilişkiye girmek için Hume'u terk etti.

Kontesin soğuk omuzları Hume'un moralini pek de bozmadı. Gayet gerçekçi bir şekilde şu yorumda bulundu: "Mütevazı kadınların arkadaşlığından özel bir zevk aldığım için, bana karşı muamelelerinden memnun olmamak için bir nedenim yok."

KENDİ SÖZLERİYLE
Suçlama Oyunu

Hume, kadınların erkekler üzerinde, erkeklerin de kadınlar üzerinde hâkimiyet kurmak istediğini söylüyordu. O, iki tarafın da bu ebedi iktidar oyununda haksız olduğunu, ancak tartışmayı ilk başlatanın erkek tarafı olduğunu düşünüyordu: "Eğer (onlar üzerindeki) otoritemizi istismar etmeseydik, kadınlar asla bize karşı çıkmaya gerek duymazdı."

Immanuel Kant

(1724-1804)

"Cinsel birliktelik, insanların, diğerinin cinsel organ ve kapasitesini karşılıklı olarak kullanmasıdır."

Alman filozof Immanuel Kant, çağdaşı Johann Friedrich Reichardt'a göre "hem beden hem de zihin açısından tozdan bile daha kuru bir adamdı." Kant, her gününü belirli bir takvime göre yaşadı, o kadar ki komşuları saatlerini onun akşam yürüyüşlerine göre ayarlardı. Hayatı boyunca bir kez bile terlemedi. Aşk hayatının da o kadar kuru olması şaşırtıcı olmasa gerek.

Kant evlilik öncesi cinsel ilişkinin ahlaksızlık olduğunu düşünüyordu. Aslında amacı üremek olmayan bütün cinsel edimler ahlaksızlıktı. Üstelik, cinsel arzu aslında yanlış bir şeydi, çünkü insanı "bir nesneye dönüştürüyordu... Kişi elde edilir edilmez arzu doyuma eriyor ve elde edilen bir kenara fırlatılıp atılıyordu. Tıpkı suyu sıkıldıktan sonra atılan bir limon gibi."

Cinsel arzu, ancak evlilikte hoş görülebilir, çünkü taraflar birbirlerini eşit derecede arzu nesnesine dönüştürürler. Kant, evlilik öncesi seksi cinsel kölelik olarak görüyordu, çünkü bu durumda kişi eşitler arasında bir sözleşme olmadan cinselliğini diğerine teslim ediyordu. "İnsanların evlilik anlaşması altında cinselliğini bir diğerine teslim etmesi ve birbirlerinden haz almayı kabul etmesi sadece makul değil, aynı zamanda tek koşuldur." Kant, evliliği tarafların "diğerinin cinselliğinin yaşam boyu mülkiyetine hak" ka-

zandığı bir cinsel birleşme sözleşmesi olarak görüyordu.

Kant'ın kendi klinik evlilik anlayışını kabul eden bir kadın bulamamış olması hiç şaşırtıcı değil. Uzun hayatı süresince iki kadın Kant'a ilgi duydu, ancak Kant ikisiyle de ilgilenmedi. İleriki yıllarda yoksulluğunu evlenmeye kalkışmamasının ana nedeni olarak göstermiş ve şöyle demiştir: "Bir eşe ihtiyaç duyduğum anlarda hiçbir zaman ona bakacak kadar param olmadı." İşin aslı, Kant günlük takvimini aksatacak hiçbir şeye karşı hoşgörülü değildi.

KENDİ SÖZLERİYLE
El kontrol!

Kant'ın kadınlarla ilgili deneyimi birazla hiç arasında gidip geliyordu. Ancak öyle görünüyor ki kendi bedeniyle ilişkisi de oldukça sınırlıydı. "Nihai günahın" adını anmayı bile reddediyordu ama biz ne demek istediğini satır aralarında okuyabiliyoruz:

> Kişinin kendi cinsel niteliklerinin doğal olmayan (dolayısıyla yanlış) kullanımı, insanın kendine karşı görevlerinin ihlalidir. Ve doğal olarak ahlaka karşı en büyük suçlardan biridir. Bu düşünce, herkesin karşısına bir anda çıkıverir ve öyle bir iğrenmeye neden olur ki edimin gerçek adını kullanmanın bile uygunsuz olduğunu düşünürsünüz. Bu doğal olmayan kötülük söz konusu olunca, insan, kendisini canavarlardan bile daha aşağılık kılabilecek bu davranış karşısında sanki genel bir utanç duyar.

Kant, mastürbasyonun "insanın kendisini öldürmesinden" bile daha büyük bir suç olduğunu düşünüyordu. Ona göre intihar cesaret isterdi, mastürbasyon yapan kişi ise arzularına yenik düşmüş bir zavallıydı.

Søren Kierkegaard

(1813-1855)

"Aşk her şeydir, size her şeyi verir, her şeyinizi alır."

Varoluşçuluğun Danimarkalı babası Søren Kierkegaard, ilk aşk acısını 24 yaşındayken tattı.* O sırada 15 yaşında olan Regine Olsen, karamsar filozofun dikkatini çekmişti. Kara sevda, Kierkegaard'ın daimi melankolik halini kısa süreliğine kesintiye uğrattı. Filozof, genç kız hakkında günlüğüne şunları yazmıştı: "Aman Tanrım, neden bu duygular şimdi uyanmak zorunda; kendimi ne kadar yalnız hissediyorum!"

Gerçek bir beyefendi olan Kierkegaard evlilik teklifinde bulunmak için Olsen'in 18 yaşma gelmesini bekledi. Olsen, on sekizine geldiğinde "seni iki yıldır istiyordum" dedi. Başta sessiz kalan Olsen sonra eski öğretmenlerinden biriyle görüştüğünü söyledi. Kierkegaard umursamadı. Otoriter bir edayla "öncelik bana ait" dedi. Tekrar sessizliğe gömülen Olsen, Kierkegaard'ı cevapsız bıraktı.

Cesaretinden bir şey kaybetmeyen Kierkegaard, Regine'in babasına gitti. Babası "ne evet ne de hayır" dedi. Ama genç

* Yoksa "aşk acısını" daha önce tattı mı? Kierkegaard'ın Regine Olsen'le tanışmadan bir yıl evvel geneleve gittiğine ve bu deneyimin hafızasını sonsuza kadar kirlettiğine dair bir hikâye anlatılır durur. 1836 yılında günlüğüne düştüğü bir notta, "hayvani bir kıkırdama" diye nitelediği tuhaf bir olaydan bahseder; pekala bu tür bir ziyarete yorulabilir. John Updike şöyle diyor: "Öğrencilik döneminin, yaşamının serserilik ve alkolle dolu bir dönemi olduğu düşünülürse, bu ihtimal hiç de sıradışı değil."

âşığın kızıyla bir kez daha görüşmesine izin verdi. Kierkegaard ikinci kez evlenme teklif edince, ısrarına teslim olan Regine teklifi kabul etti.

Kierkegaard'ın depresyonu iyiye gideceğine daha da kötüleşti. Karanlık düşüncelerini nişanlısından gizledi; bunu o kadar başarıyla yaptı ki bir yıllık başarılı bir nişanlılık sürecinin ardından "Regine gerçekten beni hiç tanımıyor" sonucuna vardı. Kendi çaresizliğiyle Regine'i yıkmaktansa nişanı olabildiğince gürültüsüz bir şekilde atmak istiyordu. Ayrılmak istediğini mektupla bildirdi. Regine cevabında onunla "her şeyi ama kesinlikle her şeyi yapabileceğini" ama asla ondan ayrılamayacağını söyledi.

Sonraki iki ay boyunca Kierkegaard, Regine'e adeta bir eşkıya gibi, son derece terbiyesizce davrandı. Böylece sevgilisinin kendisini terk edeceğini umuyordu. Sonradan bu dönemi hatırlayan Kierkegaard, "onu o kadar severken öylesine acımasızca davranmanın korkunç derecede acı verici" olduğunu söylüyordu. 13 ayın sonunda nişanlılıkları sona erdi; Olsen, Kierkegaard'a bir daha evlenip evlenmeyeceğini sordu. Kierkegaard, Regine'i sonsuza kadar kendisinden uzaklaştırmak için şöyle cevap verdi: "Evet, bundan 10 yıl sonra... o zaman beni tekrar canlandıracak iştahlı bir kadına ihtiyaç duyacağım." Regine, Kierkegaard'ın onu öpmesini istedi ve Kierkegaard onu öptü: "ama tutku olmadan -bağışlayan Tanrım!" Yaşamına devam eden Regine Kierkegaard'tan önce görüştüğü eski hocası John Frederik (Fritz) Schlegel ile evlendi.

Sonsuza kadar onun ihanetinin acısını yaşayan Kierkegaard, Regine'in "olayların gerçek yüzünü öğrendiğinde aklını kaçıracağından" endişeleniyordu. Sonraki 15 yıl boyunca kendini adeta dini yazılarının içine gömdü (asla "iştahlı bir kızla" evlenmedi). Nişanlılıklarının "bir evlilik kadar bağlayıcı" olduğuna inandığı için sahip olduğu her şeyi Regine'e bıraktı. Ancak Regine'in kocasının yorumu oldukça farklıydı, karısı adına mirası reddetti.

KENDİ SÖZLERİYLE
Hep aklında

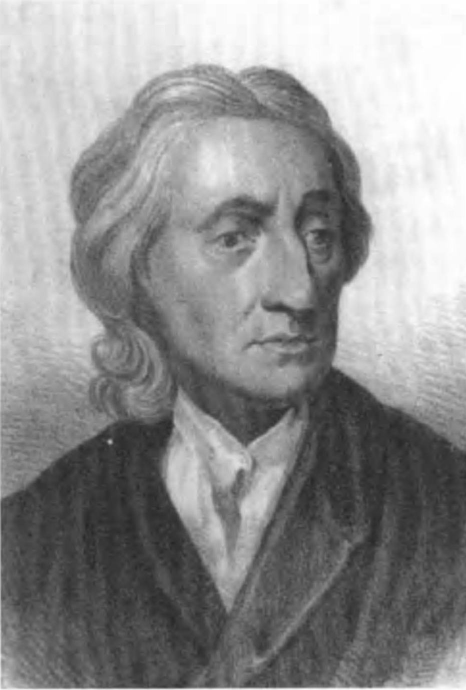

Âşığın kendisini tamamen ötekine adaması için tüm savunma mekanizmasını iptal etmesi gerekir. Ancak bu âşığı çok kırılgan bir duruma sokar. Kierkegaard, âşıkların arayışlarında asla tamamen yalnız olmadıklarını, çünkü Tanrı'nın her zaman onları gözettiğini söyler:

> Aşkta kendini unutan, başkacısının acısını düşünmek için kendi acılarını unutur; başkasının cefasını çekmek için kendininkini unutur; başkasının kayıplarını sevgiyle zihninde taşımak için kendi kayıplarını unutur; başkasınınkileri düşünmek için kensinin tüm üstün yanlarını unutur. Gerçekte, böyle bir insan asla unutulmaz. Çünkü onu düşünen biri vardır: Cennetteki Tanrı.

John Locke

(1632-1704)

"Doğası ya da amaçları itibariyle evlilikte zorunluluk diye bir şey yoktur. Evlilik her zaman yaşam için olmalıdır."

Thomas Jefferson, İngiliz filozof John Locke'un "hiç şüphesiz yaşamış en önemli üç insandan biri olduğunu" söylemişti. Bir siyaset kuramcısı olarak Locke, bireysel özgürlük ve mülkiyet hakları üzerine yazılarıyla Amerika Birleşik Devletleri anayasasının felsefi temellerini atmıştı. Ancak politik olanın peşinde koşan Locke, kişisel olandan fedakârlık etti: Hiç evlenmedi ve çocuğu olmadı.

Çekici bir adam olan Locke yıllar içinde elbette bir sürü kadınla arkadaşlık etti. Hiç şüphesiz bu kadınların bir kısmı mektup arkadaşı olmanın ötesine geçmek istese de Locke bunu fark edemeyecek kadar ilgisizdi. Örneğin arkadaşı Elinor Parry'e karşı üslubunda başlangıçta bir aşk ateşi var gibiydi. Locke ondan bahsederken "aklımı başımdan alıyor" diyor ve ekliyordu: "Aşk, ateş ve sıcaklıkla dolu bir alev ve kıvılcımdır." İkili birkaç yıl boyunca birbirlerine flörtöz mektuplar gönderdi. Fakat Parry, Locke'un tutkularını serbest bırakmakta özgür olduğunu defalarca ima etse de Locke işi kur yapmaya götürecek belirleyici adımı hiçbir zaman atmadı. Parry inceliğin bir işe yaramadığını görünce cesaretini toplayıp "ruhumda ortaya çıkardığın duyguya karşı" kayıtsız mısın? diye sordu. Locke'un mektuplarındaki flörtöz hava bir anda

kayboldu. Parry son mektubunda şöyle diyordu:

> Seni benim kadar iyi bilen birine karşı düşüncelerini, ruhunu ve kalbini gizlemen ne kadar zor... Sen beni hâlâ seviyorsun... Bu dünyada bir araya gelmeyeceğimize göre öteki dünyada (bir araya geleceğimize) inanıyorum.*

Locke'un en uzun süren arkadaşlığı Davaris Cudworth ile olandı. 1682 yılında mektuplaşmaya başladıklarında Cudworth 23, Locke 49 yaşındaydı. Cudworth, Sir Francis Masham ile nişanlandıktan sonra Locke'a gönderdiği mektupta ortak bir arkadaşlarının "Locke'un kendisini aşırı derecede sevdiğini" söylediğini belirtti. Cudworth bu duruma "gerçekten gücenmişti" ve derhal Locke'tan kendisine gerçek hislerini açıklamasını istedi.

O zaman Hollanda'da olan Locke atına atlayıp Cudworth'u uzaklara götürmek yerine bir mektup kaleme aldı. Mektup, Cudworth'un eline düğün günü ulaştı. Cudworth mektubu saklamadı, ama mektupta yazılanlar umduğunun aksine Locke'un gerçek aşkının ilanı falan değildi. Hayatına devam eden Cudworth bir eş ve anne olarak yeni rolüne adım attı. Sonrasında daha yeni vaftiz edilen Bayan Masham evliliğinin Locke ile paylaştığı entelektüel bağı yok edemeyeceğini söyledi: "Bütün düşüncelerimin nesnesi ölümsüz bir doğaya sahiptir ve şüphesiz arkadaşlık da." Leydi Masham ilk çocuğunu Locke hâlâ Hollanda'dayken dünyaya getirdi.

Locke, 1691 yılında İngiltere'ye döndü ve Leydi Masham onu birlikte yaşaması için evine davet etti. Locke yaşamının son yıllarında ve sağlık durumu oldukça kötü olduğu için aralarında bir kaçamak olmayacağı neredeyse kesindi. Locke bir arkadaşına yazdığı mektubunda şöyle diyordu: "Yaşımın (aşk) için heveslenmeye izin vereceğini düşünmüyorum. Artık tek metresim... sağlığım."

* Hiç şüphesiz, Locke öteki yaşamda da Parry'nin girişimlerini sonuçsuz bırakırdı.

Locke 1704 yılındaki ölümüne kadar Mashamlar'la yaşadı. Varlığını Masham'ın oğlu Francis Cudworth Masham'a bıraktı. Locke'un mezartaşında şöyle yazmaktadır: "Erdemleri, tabii hiç erdemi varsa, kendisi tarafından övülmeyecek kadar veya sizin için bir örnek teşkil etmeyecek kadar önemsizdi. Bırakın kusurları onunla birlikte gömülsün."

KENDİ SÖZLERİYLE
Benim bebeğim ortalıkta takılmaz

John Locke, âşık kişinin, insanlığın kendini kandırma kapasitesini gösterdiğine inanıyordu.

> Bazen açık ve güçlü bir sav, biraz olsun etkili olabilir. Fakat yine de asla yeteri kadar güçlü değildir ve düşmanı uzakta tutmaz. Âşık bir adama aldatıldığını söyleyin. Sevdiğinin hatalarını gösteren bir dizi tanık getirin. 10 kişinin tanıklığına karşılık, kadının üç kelimesi, âşığın gözünde tüm tanıklıkları hükümsüz kılacaktır.

Titus Lucretius

(yaklaşık MÖ 99-yaklaşık MÖ 55)

"Aşk tuzağından uzak durmak bir kez yakalandığınızda ondan kaçmaktan daha kolaydır."

Romalı filozof Titus Lucretius'un günümüze kalmış tek eseri felsefi şiirlerinden oluşan *De rerum natura / Evrenin Yapısı* adlı kitabıdır. Dedikodu ve spekülasyon dışında Lucretius'un yaşamı hakkında pek az şey bilinir. En çok bilinen efsane küçük görülen bir kadın, iksir, halüsinasyonlar ve intihara dairdir. Ne dersiniz, bir komedi dizisi yapmaya yetecek tüm öğeler mevcut değil mi?

"Kadınlar tuzak kuran ahlaksız dalaverecidirler" diyor Lucretius. Görüşleri muhtemelen kişisel deneyimine dayanıyordu ve hakkında anlatılan aşk iksiri efsanesiyle yakından ilintiliydi (bu efsane ilk kez dördüncü yüzyılda Jerome tarafından kâğıda dökülmüştür).

Lucretius'un karısı Lucilla kocası sürekli şiirleri üzerinde çalıştığı için ihmal edilmekten yorgun düşmüştü. Kendisine bir aşk iksiri yapması için bir cadı tuttu, ancak işler planlandığı gibi gitmedi. Lucretius iksiri içtiğinde korkunç halüsinasyonlar görmeye başladı. Yazar Lord Tennysson'a göre bu halüsinasyonlar "atomların bir boşluk içinde rastgele birbirine çarptığı Epikürcü bir evren" gibiydi. Lucretius karısına derin bir aşk duyacağına "yücelerin yücesi Epikürcü huzur erdemine" âşık oldu.

Lucretius bu ilahi huzura "delilik dönemlerinde" yazdığı bir dizi kitabında değindi. Ancak hiçbir zaman evrenden bir yanıt alamadı. 44 yaşında kendini bıçaklayarak intihar etti.

KENDİ SÖZLERİYLE
Onun servet avcısı olduğunu söylemiyorum.

Lucretius için seks, aşk söz konusu olmadıkça ahlaki olarak kabul edilebilir bir şeydi. Ona göre, âşık olduğunu düşünen erkek, yaralı yürüyen bir insan, sevgilisinin tutkularının kölesi, teslim olmuş birisiydi.

Kimsenin göremediği yaralar yüzünden iğne ipliğe dönerler.
Kuvvetlerinin de boşa gittiğini unutmayın,
Çalışmalarından bir fayda gelmez, yaşamları ise
Bir başkasının emrine amade olmakla geçer: Paraları ise
Babil'den gelme örtülere harcanır, çarçur olur...*

Ya da atkılara, elbiselere...

* Babil'den gelen nakışlı örtüler -göz alıcı ve alımlı koltuk örtüleri- Antik Roma'da büyük bir meseleydi. İmparator Neron, bir seferinde tanesine 4 milyon sikke ödemişti. Yani bugünün parasıyla yaklaşık 200.000 Amerikan doları.

Friedrich Nietzsche

(1844-1900)

"Ah kadınlar! Yüceyi yüceltir, aşağılık olanı yaygınlaştırırlar."

Alman filozof Friedrich Nietzsche'nin kadınlar hakkında düşmanca atıp tutmaları kadınların kendisine yakınlaşmasını engellememiş ama yine de yaşam boyu bekâr kalmıştır. Gazeteci H. L. Mencken bu konuda şöyle diyor: "Felsefesi din karşıtlığı ve arsızlıkla ünlü olduğu için sulu mekânlarda adı çokca geçen, oldukça ünlü biriydi." Nietzsche ilgisini kendisiyle ilgilenmeyen kadınlara yönelterek yakaladığı ilişki fırsatlarını hep kaçırdı.

Nietzsche 32 yaşında ilk kez Mat Hilde Trampedach'a âşık oldu. İkinci kez karşılaşmalarının ardından mektupla evlenme teklif etti: "Karım olur musunuz? Sizi seviyorum ve sanki çoktan bana aitmişsiniz gibi hissediyorum... Siz de benim gibi bu birlikteliğin her ikimizi de daha özgür kılacağına ve bekârlıktan daha iyi olacağına inanmıyor musunuz?"

O sırada başka birine âşık olan Trampedach teklifi reddetti. Nietzsche'nin libidosu sonraki beş yıl süresince adeta yok oldu.

Nietzsche 1882 yılında Zürih'te 21 yaşındaki Rus, Luo von Salomè ile tanıştı. Salomè hakkında şöyle yazıyordu: "Sıradan biri... ama tüm sıradan kızlar gibi zihnini çekici olmaya adamış." Filozof Nietzsche, Salomè'yi büyülemişse de âşık Nietzsche hiç o kadar etkileyici değildi. Salomè, Nietzsche'nin evlilik tekliflerini hep reddetti. Bunun üzerine Nietzsche'nin kız kardeşi Elisabeth,

Salomè'ye kardeşinin yaralı gururunu savunan kızgın bir mektup yazdı. Salomè şöyle cevapladı: "Kardeşiniz hakkında çeşitli planlarım olduğunu ya da ona âşık olduğumu düşünmeyin; onunla aynı odada yatabilir ama yine de hiç tahrik olmayabilirim."

Yıllar sonra Salomè bir başkasıyla nişanlanınca, Nietzsche bir arkadaşına onun için "mutluluk ve zenginlik" dilediğini söyledi. Ancak ona mektup yazmayı reddetti: "İnsan korku ve saygının ne olduğunu anlamayan bir yaratık gibi davranmaktan uzak durmalıdır." Bu durumdan oldukça etkilenen ortak arkadaşları Paul Ree, Salomè'nin gür bıyıklı Nietzsche'yi nasıl öpebileceğini sormuştu.

Nietzsche bir keresinde hiçbir kadına dokunmadığını iddia etmiştir. Aslında "doktorunun talimatı" üzerine pek çok kadınla cinsel ilişkiye girmiş, ama maalesef bir kadınla istikrarlı bir ilişkisi olmamıştır. Nietzsche şöyle diyor: "Benim için evlenmek muhtemelen tamamen aptallık olurdu."

Nietzsche sonraki yıllarda frengiye bağlı enfeksiyon nedeniyle aklını kaybetti. Enfeksiyonu, muhtemelen doktorunun talimatıyla girdiği rastgele ilişkilerden birinden kapmıştı. Nietzsche aslında 20'li yaşlarında frengi tedavisi görmüş ve sonra sürekli kronik sağlık sorunlarından şikâyet etmişti. Gözleri iyi görmüyordu, baş ağrıları vardı, kusuyordu ve sürekli yorgundu. Bunların çoğu Nietzsche'nin aklını kaybetmeden önceki yıllarında da enfeksiyona sahip olduğunun belirtileriydi.*

Nietzsche, 3 Ocak 1889'da Torino sokaklarında çok ciddi bir psikotik krize girdi. Bir atın kırbaçlandığını görünce koşarak hayvana sarılıp ayaklarının dibine yığılarak bayıldı. Olay yerine gelen iki polis Nietzsche'yi bulduğunda filozof anlaşılmayan sözcükler sayıklıyordu. Yaşamının geri kalan 11 yılı boyunca asla eski sağlığına kavuşamadı.

---

* Arkadaşı Richard Wagner, Nietzsche'nin sağlık sorunlarının aşırı mastürbasyondan kaynaklandığını öne sürdü. O sıra durumu geçici olarak iyileşen Nietzsche şöyle cevap verdi: "Wagner kötücül düşüncelerle dolu. (...) Hayatımı elime aldım, kendimi tekrar sağlığıma kavuşturdum." Söz oyunu kasıtlı mı değil mi, pek açık değil.

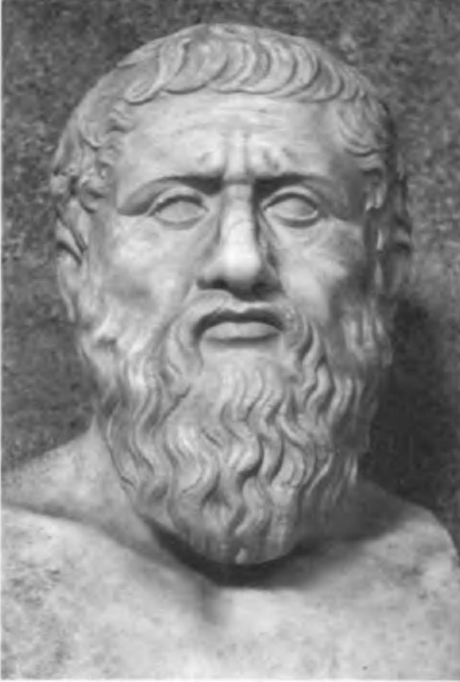
KENDİ SÖZLERİYLE
Büyük Bastırma

Nietzsche, Viktorya döneminin cinselliğe dair her şeyi bastıran yapısını hararetli bir biçimde eleştirdi. "Kilise, tutkuya karşı onu keserek savaşıyor, hem de kelimenin her anlamıyla. Pratikleriyle, tedavi yöntemleriyle, *hadım* etmesiyle. (...) Cinselliği günahkâr bir şey haline getiren ilk şey, yaşama *karşı hıncı* temel alan Hıristiyanlıktı." Sağlığı, cinsel yolla bulaşan hastalıkların başına sardığı ve bir türlü geçmek bilmeyen belalarla sürekli tehdit edilen biri için oldukça ironik düşünceler.

Platon

(yaklaşık MÖ 427-yaklaşık MÖ 347)

"Aşk ciddi bir akıl hastalığıdır."

Yunan filozof Platon'un aşk hayatı hakkında pek detaylı bilgiye sahip değiliz; tek bildiğimiz 81 yaşında bekâr olarak öldüğüdür. Neyse ki, geriye, kadın erkek ilişkileri üzerine modern okuyucuyu rahatsız edecek türden olsa da epey malzeme bırakmıştır.

Politeia / Devlet kitabında ayrıntılarını sunduğu ütopyasına bir bakalım. Yeryüzündeki cennet olarak kullandığımız modern anlamına karşın, Platon'un ütopyası Devlet'in demir yumruğu ile yönetilen bir şehir devleti idi. Platon'un ütopyasında evlilikler, öjenik idealler doğrultusunda Devlet tarafından ayarlanıyordu. Eğer "aşağı" türden çiftlerin çocuğu olursa, "çocuklar kendi başlarının çaresine bakmaları için gizemli ve bilinmeyen bir yerlere terk ediliyordu." Devletin desteklediği "üstün" çiftlerin çocukları da cemaat tarafından büyütülmek üzere anne-babalarından koparılıyordu. Ne çocuklar anne-babalarını ne de anne-babalar çocuklarını bileceklerdi. Çocuklar kendilerinden yaşlı herkesi "anne-baba" olarak çağırırken, yaşıtlarına da "kardeş" diyeceklerdi.

Özel mülkiyetten doğabilecek sorunlardan kaçınmak için kadınların sadece kocalarına ait olması söz konusu olamayacak; "kadınlar, hiçbir istisna olmaksızın, erkeklerin ortak karıları olacak ve kimsenin kendine özel karısı olmayacak." Bu "ortak" sistemin devlet destekli üreme programının nasıl etkileyeceği pek belli değil. Üstelik, gerekli

yaş aralığı dışındakilerin yani 20 ile 40 yaş arasındakilerin hamile kalması durumunda ya kürtaj olmaları ya da çocukları doğduktan sonra öldürmeleri şart koşuluyordu.

Platon'un ütopyasında aşk için olmasa da savaş için bolca yer vardı. Savaşa meyilli olduklarını gösteren kız ve oğlan çocuklar, erken yaşta seçilip savaşçı olarak yetiştirilecekti. Eğer savaşçı yeteneklere sahip değillerse, Devlet kontrolündeki çalışma birimi bu çocuklar için bir kariyer planı çıkaracaktı. Ütopyanın temel hedefi, devletin bekasını tehdit eden devletler üzerinde askeri üstünlük kurmak ve belki de kitleleri beslemek için yeteri kadar yiyecek toplamaktı. Filozof Bertrand Russell şöyle diyor:

> Savaşma yetisi ve yeteri kadar yiyecek, ulaşılması istenen temel hedefler. Platon hayatı boyuca Atina'da kıtlık ve mağlubiyetle dolu bir yaşam sürdü. Belki de bilinçaltında bu lanet sorunlardan sakınmanın bir devlet adamının elde edebileceği en büyük başarı olduğunu düşünüyordu.

KENDİ SÖZLERİYLE DEĞİL
Platonik aşk

Günümüzde platonik aşk, içten, cinsellik içermeyen ve genelde de karşıt cinslerin heteroseksüel üyeleri arasındaki ilişki anlamında kullanılıyor. Platon'un diyaloglarındaki karakterlerin fikirleri çoğu kez bunun tam tersine işaret ediyor. Platon'un *Phaedrus* ve *Symposium / Şölen* adlı başyapıtlarında çizdiği aşk tablosu doğası itibariyle hem fiziksel hem de tinseldir. Platon sevginin çeşitli hallerinden bahsederken, Tanrı sevgisi, beden sevgisi, kişinin kendini sevmesi ve son olarak arkadaşını sevmesinden bahsetmiştir. Günümüzde de kullanılan "platonik aşk"ın kökleri son kullanımdan gelmektedir.

Ayn Rand

(1905-1982)

"Bir insanın 'Ben seni seviyorum' diyebilmesi için önce 'ben' demeyi bilmesi gerekir."

Rus asıllı Amerikalı Ayn Rand, *Atlas Shrugged / Atlas Silkindi* ve *The Fountainhead / Pınar* gibi felsefi romanlarıyla bilinir. Eserlerinde bir insanın başkasını sevmesi için önce kendini sevmesi gerektiğini anlatır. Kendi aşk hayatının kirli ayrıntılarına dayanan eserlerine bakılırsa Rand, kendisini büyük bir coşkuyla sevmektedir.

Çok satan romancı olarak bilenen bir figür haline gelen 50 yaşında ve evli olan Rand, 1955 yılında iş yerinden 25 yaşındaki Nathaniel Branden ile ilişki yaşamaya başlar. Branden'ın 1950 yılında yazdığı bir okur mektubu üzerine Rand ve kocası Frank O'Connor, Branden ve nişanlısı Barbara ile tanışır. Dörtlü kısa sürede sıkı bir entelektüel arkadaşlık bağı kurar. Nathaniel ve Barbara evlenirken Rand ve O'Connor nikâh şahitleri olarak en önde yer alır.

25 yıllık yaş farkına rağmen Rand, Branden ile benzer bir felsefi ruhu paylaştıklarını düşünür. Kişisel özgürlüklere, *bırakınız yapsınlar / laisse faire* tarzı kapitalizme ve akılcılığa olan inançları birlikte "Nesnelci" düşünce okulunu kurmalarını sağlar. Öncülük ettikleri hareket, tinselliği ve diğerkâmlığı reddediyor; bunların yerine akıl ve öz-çıkarı en yüce değerler olarak övüyordu. Rand, Branden'ı kendi eserlerinin "entelektüel mirasçısı" olarak hayal ederken farkına varmadan birbirlerine âşık oldular.

Ancak bu sıradan bir üstü kapalı ilişki değildi. İkili hislerini birbirlerine açtıktan sonra Branden aklındakileri karısı Barbara'yla paylaştı. Branden, Rand'e karşı hissettiklerinin Barbara'ya olan hislerinde en ufak bir değişikliğe yol açmadığını söylese de Barbara'nın "gözle görünür derecede serseme dönmüş ifadesi" işlerin hiç de yolunda olmadığını açıkça ortaya seriyordu.* Rand'ın kocası Frank üçlüye katıldı ve tıpkı granit kesen bir matkap kesinliğiyle Rand teklifini dile getirdi.

> Barbara ve Frank kızgın bir şekilde karşı çıktıkça, Ayn daha da sakinleşti. Daha sıcak, daha nazik ama aynı zamanda daha amansız oldu. Ayn onların hislerini teslim etti, acılarına karşı şefkat gösterdi. Ama yine de bir askeri komutan sabit fikirliliğiyle durumu kabul ettirmeye çalıştı.

Konuşmalarının en tuhaf tarafı ise ikilinin sadece *duygusal* bir ilişki teklif ediyor olmalarıydı. "Cinsel bir ilişki teklif ediyormuşuz gibi bir durum yok." Sadece haftada birkaç kez buluşmak ve özel olarak "konuşmak" istiyorlardı. Eşleri gönülsüz de olsa durumu kabullendi.

Rand ile Branden'ın beş ay sonra yatmaya başlaması kimseyi şaşırtmamıştır herhalde.

Branden şöyle yazıyordu: "Diğer yaptığı şeyleri yaparken nasıl tek bir şeye odaklanıyorsa sevişirken de öyle odaklanıyordu." Cinsel ilişkilerinin yoğunluğu, Rand'i o sırada üzerinde çalıştığı *Atlas Silkindi* adlı romanından uzaklaştırdı. Bunun üzerine Branden'a şunu sordu: "Acaba sen, bu kitabı bitirmemi istemeyen bir düşman tarafından mı gönderildin?" Başyapıtını 1957 yılında bitiren Rand

* Gelecekte eşlerini aldatacak olanlara bir not: Başkalarıyla takılmak için eşinizden izin istemek kulağa erdemli bir davranış gibi gelebilir ama en az hiçbir şey söylemeden aldatmak kadar saygısızcadır. Branden da sonradan bu durumu şöyle itiraf ediyordu: "Ayn ve benim acımasızlığımızın nedeni birbirimize âşık olmamız ya da bir ilişki yaşamak istememiz değildi. Acımasızlık meseleyi çözmeye çalışma biçimimizden ileri geliyordu. Frank ve Barbara'nın nasıl bir açmaz içinde olduklarını anlayacak kadar bile merhamet göstermemiştik."

hem kocası hem de genç âşığına adadı.

Branden 1965 yılında karısından ayrıldı, ama tam da burada hikâye çetrefilleşiyor. Branden gizliden gizliye genç manken Patrecia Scott ile görüşüyordu. Branden'ın Scott ile ilişkisinden haberdar olmayan Rand sevgilisinin kendisinden duygusal olarak uzaklaştığını hissediyordu. Onu aşağılayan Rand şöyle diyordu: "*Atlas Silkindi*'yi ithaf ettiğim adam asla benden daha azını istemez. 90 yaşında tekerlekli sandalyeye mahkûm olsam da umurumda değil."

Branden, Scott ile ilişkisinden Rand'a bahsettiğinde yaşlı Rand çılgına döndü. Rand, Branden'ın entelektüel mirasçısı olmaya uygun olmadığını söyleyip, onu herkesin içinde birlikte kurdukları Nesnelci hareketten aforoz ettiğini ilan etti. Bir öfke nöbeti sırasında "Sen, ben olmadan hiçbir şey olamazsın" diye haykırdı ve ekledi: "Seninle işim bittiğinde bir hiç olacaksın!" *Atlas Silkindi*'nin sonraki baskılarından ithafı kaldırttı ve Branden'ın kendi kitabı *The Psychology of Self-Help / Kişisel Gelişim Psikolojisi*'nin basılmasına engel olmaya çalıştı.*

Rand'in kocası Branden olay boyunca adeta stoacı bir şekilde karısının yanında durdu. İniş çıkışlarına rağmen evlilikleri Frank'ın 1979 yılındaki ölümüne kadar devam etti.

KENDİ SÖZLERİYLE
Aşk; yaşadığım gibi değil anlattığım gibi...

Rand, 1964 yılında *Playboy* dergisi için Alvin Toffler'a verdiği bir röportajda sadakatsizlik konusuna değindi. "Gelişigüzel ilişkileri ahlaksızlık olarak görüyorum. Seks kötü birşey olduğu için

* Rand'in tüm müdahale etme çabalarına rağmen, *Kişisel Gelişim Psikolojisi* başarılı bir şekilde yayınlandı ve dünya çapında bir milyondan fazla sattı. Branden daha sonra *The Psychology of Romantic Love / Romantik Aşkın Psikolojisi* ve *The Romantic Love Question & Answer Book / Romantik Aşk Soru ve Cevaplar* adlı iki kitap daha yayınladı.

değil, bilakis çok iyi ve çok önemli birşey olduğu için." Sadece evli çiftlerin sevişmesi gerekip gerekmediği konusunda fikri sorulduğunda ise şöyle yanıt veriyordu:

> Öyle olmak zorunda değil. Seksin söz konusu olması için ilişkinin ciddi bir ilişki olması gerekir. Ben evliliği ciddi bir kurum olarak görüyorum (ancak çiftler evli olsun ya da olmasın) seksin ahlaksız olup olmaması tarafların o ilişkiye verdiği değerle ilgilidir.

Jean-Jacques Rousseau

(1712-1778)

"Gerçek aşk bir yanılsama değil de nedir? Sevdiğimizi, gerçekten olduğu gibi görebilseydik yeryüzünde aşk diye bir şey varolmazdı."

Fransız Aydınlanmacı filozof Jean-Jacques Rousseau, insanlığın doğal durumunun toplum tarafından bozulduğuna inanıyordu. "İnsan özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur. Ancak insan doğası geriye doğru gitmez, bu yüzden bir kere uzaklaştığımız masumiyet ve eşitlik çağlarına asla geri dönmeyeceğiz." Evlilik gibi siyasal araçlar zorunlu "zincirlerdir" ve kendi rızamızla onlara boyun eğmeliyiz. Karı-koca etrafına inşa edilen çekirdek aile toplumun bir aradalığı için merkezi önem teşkil eder.

Rousseau'nun özel yaşamıyla felsefesi arasındaki fark daha fazla olamazdı. Rousseau'nun pek çok romantik ilişkisi olmuş ve ne zaman bir ilişkisi olsa babalık görevlerini ihmal etmiştir. Her erkeğin giymek zorunda olduğu bir cekete benzettiği evlilik kurumu, Rousseau'nun üzerine oturmamıştır.

Özyaşamöyküsünde Madam de Larange, Madam de Savoy ve Madam de Warens gibi üst sınıf kadınlarla yaşadığı ilişkilerini anlatmıştır. Soylu bir hanımefendi olan Warens, Rousseau'yu evine kabul etmiş ve kâhyayı da aralarına alıp gayrimeşru üçlü bir ilişki yaşamışlardır. Rousseau, Warens'i hayatının aşkı olarak görmüş ancak Rousseau başka bir şehirde iş bulunca ayrılmışlardır.

Yüksek sosyeteyle içli dışlı olmasına rağmen Rousseau, en uzun

ilişkisini 1745 yılı Mart ayında tanıştığı ve okuma yazma bilmeyen metresi Therese Levasseur ile yaşadı. Beş çocukları oldu; oldukça büyük bir aile sayılır. Daha doğrusu sayılırdı, eğer Rousseau tüm çocuklarını kimsesizler yurduna terk etmeseydi. Rousseau'ya göre eğer öyle yapmasaydı çocuklar onu önemli felsefi çalışmalarından alıkoyacaklardı.

Ne Rousseau ne de Levasseur birbirlerine sadıktı. Ancak 1768'de beşinci ve son çocuklarını da terk ettikten sonra evlenmeye karar verdiler. Ancak o dönem Fransa'da Katoliklerle (Rousseau) Protestanlar (Levasseur) arasındaki evlilikler sayılmadığı için evlilikleri resmiyete kavuşmadı. Bu durum, Levasseur'u zar zor kabul eden Rousseau için hiç sorun değildi. Onu karısı olarak çağırmaktansa "hizmetçisi" olarak çağırmayı yeğliyordu. Levassuer, Rousseau'nun 1778 yılındaki ölümüne kadar "hizmet" etmeye devam etti.

KENDİ SÖZLERİYLE
Şaplağı patlatırım

Rousseau'nun cinsel eğilimleri ölümün ardından yayınlanan özyaşamöyküsü *Les Confessions / İtiraflar'da* tüm ayrıntılarıyla belgelenmiştir. Zevk aldığı şeyler, felsefi çalışmalarında yılmaz bir şekilde savunduğu geleneksel ahlaki kurallarla keskin bir tezat arz ediyordu. Oldukça müstehcen bazı paragraflarda, mazoşizm, popoya şaplak atmak ve teşhircilik gibi çeşitli fetişlerini samimiyetle itiraf ediyordu.

Sadomazoşizm üzerine:
"Buyurgan bir metresin ayaklarının dibine uzanmak, emirlerine boyun eğmek, ondan af dilemek, benim için en mü-

kemmel hazlardan. Üstelik canlı hayalgücüm damarlarımdaki kanı ne kadar alevlendirirse sevgilinin gözünde o kadar mızmız bir âşık gibi oluyorum."

Popoya şaplak atmak üzerine:
"Öğretmenimiz Bayan Lambercier bizi sürekli popomuza şaplak atmakla tehdit ederdi. Bu tehdit ilk duyduğumda beni olağanüstü derecede korkutmuştu, ancak ilk uygulamadan sonra eylemin kendisi, fikir kadar korkunç gelmemeye başladı. Daha da tuhafı popomu şaplaklayana karşı hislerimi daha da güçlendirdi. 30 yaşında bir kadının sekiz yaşında bir oğlan çocuğunu, çocukça disiplin etme girişiminin beklenenin tam aksine, hayatımın geri kalanı boyunca arzu ve tutkularımı belirleyebileceğini kim tahmin edebilirdi ki?"

Teşhircilik üzerine:
"Bedenimi kadınlara gösterebileceğim karanlık sokaklar, ıssız köşebaşları peşinde koştum durdum... Kendimi kadınların gözleri önüne sermenin verdiği absürd haz tarif edilemez... Aklı başında olanları hiçbir şey görmemiş gibi yapıyor, diğerleri ise hemen gülmeye başlıyordu."

Bertrand Russell

(1872-1970)

"Evlilik pek çok kadın için en çok görülen yaşam şeklidir ve muhtemelen bir kadının evlilik boyunca rıza göstermeden girdiği cinsel ilişki miktarı fahişelik yapan bir kadınınkinden daha çoktur."

Bertrand Russell felsefeden mantığa, matematikten toplumsal reform ve tarihe kadar pek çok alanda yetenekli bir İngiliz'di. *History of Western Philosophy / Batı Felsefesi Tarihi* adlı eseri, elinizdeki kitap dâhil kendinden sonra gelen bütün felsefe tarihi çalışmalarına temel oluşturmuştur. 1950 yılında, "insancıl idealleri ve düşünce özgürlüğünü savunduğu çeşitli ve önemli eserleri" nedeniyle Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür. Eğer, "En Çok Evlilik Yapan Ünlü Filozof" diye bir ödül olsaydı, onu da kazanırdı.

Russell, kötü evliliklerin kendisi gibi yaratıcı kişiler için özellikle yıkıcı olduğunu düşünüyordu: "Eğer (bir sanatçı) dayanılmaz hale gelen evliliğini toplumsal ve ekonomik baskılardan korktuğu için sürdürüyorsa, sanatsal üretimin gerektirdiği enerjiden yoksun demektir." Boşanma hakkının yılmaz savunucularındandı. Kötü bir evliliği hapse benzetiyordu. Russell, hayatı boyunca bu şekilde üç kadın-egemen hapishaneden kaçtı.

22 yaşında Alys Pearsall Smith (Eş 1) ile evlendi. Birliktelikleri neredeyse 27 yıl sürdü. Daha sonra, 1921 yılında Dora Winifred Black (Eş 2) ile evlendi. Bu açık bir evlilikti. İki taraf da evlilik dışı cinsel ilişkiye girmekte serbestti. Russell, karısı Dora 1935 yılında

bir başka adamdan hamile kalınca anlaşmalarının bozulduğuna hükmetti ve eşini boşadı. Bir yıl sonra Patricia "Peter" Spence (Eş 3) ile evlendi ve onu da 1952 yılında boşadı.

Russell, evlilikleri dışında iki evli kadınla ilişkiye girdi. Ona göre ilişki, "ciddi bir temele" sahipse ve ortada durumdan etkilenecek çocuklar yoksa, zinanın cezai, toplumsal ya da kamusal olarak kötülenmesine gerek yoktu. Russell başka başka kadınlarla harcadığı zamandan hiçbir zaman pişmanlık duymamıştır. *Autobiography / Özyaşamöyküsü*'nde şöyle der:

> Bana göre kadınlar erkeklere, erkekler de kadınlara hem zihinsel hem de fiziksel olarak ihtiyaç duyuyor. Kendi adıma sevdiğim kadınlara çok şey borçluyum; onlar olmasaydı şimdi olduğumdan çok daha dar kafalı olurdum.

Russell hayatı boyunca üç şey için yaşadı: "aşk özlemi, bilgi arayışı ve insanlık için duyduğu dayanılmaz acıma duygusu." Bir yaşam boyu aradıktan sonra nihayetinde hayatının aşkını buldu. 80 yaşına geldiğinde Edith Finch (Eş 4) ile evlendi ve taşlar yerine oturdu. Finch kendisinden 30 yaş daha küçüktü, ancak birbirlerini 25 yıldan uzun süredir tanıyorlardı. "Bu durum, insan yaşamı için gereğinden fazla iyi görünüyorsa da ben aradığımı en sonunda buldum." 97 yaşında ölene kadar Finch ile birlikte yaşadı.

KENDİ SÖZLERİYLE
Ah, gençlik!

1929 yılında yayınlanan *Marriage and Morals / Evlilik ve Ahlak* adlı eseri Russell'ın evlilik hakkındaki gençlik dönemi düşüncelerini özetliyor. Gelecekte babaların evin reisi olarak rollerinin aza-

lacağını öngörüyordu. Russell'a göre babaların ayakaltından çekildiği, bekâr annelerinse tüm dünyayı sardığı dönemlerde devlet öne çıkacak ve çocukların eğitim ve refahıyla ilgili işleri üstlenecek, bu da batı uygarlığının tamamen çökmesinin önünü açacaktı.

Yaklaşık 50 yıl ve üç boşanmanın ardından, gençken söylediklerinin hatalı olduğunu kabul etti:

> Şu an evlilik konusu hakkında ne düşünüyorum bilmiyorum... Belki de boşanmanın kolay olması, diğer sistemlere kıyasla daha az mutsuzluğa neden oluyor. Fakat benim evlilik konusunda artık dogmatik olma gibi bir lüksüm yok.

Jean-Paul Sartre

(1905-1980)

"Elbette çirkin kadınlar var, ama ben güzel olanları tercih ediyorum."

Fransız varoluşçu Jean-Paul Sartre, kendisini "edebiyatın Don Juan'ı" olarak görse de ona bu ünvanı yakıştırmak pek makul gelmiyor. Okuldayken aklını başından alan ilk kız onu reddetmiş, üstüne üstlük ona "şaşı bakışlı yaşlı ahmak" demişti. Karşı cinse ilk kez yaklaşan biri için talihsiz bir durum. Yetişkinlik çağındaki ilk girişimleri de pek ümit vermiyordu. Boyu sadece 1 metre 55 santimdi, her zaman üstüne büyük gelen kıyafetler giyiyor, üstelik kişisel temizliğine hiç önem göstermiyordu.

Sartre, bu kusurlarının üstesinden basitçe onları görmezden gelip, yerine bir özgüven halesi inşa ederek geldi. Sonradan bu durumu kabul etmiş ve şöyle demişti: "Gençken çok melankoliktim, çünkü çirkindim ve bu bana acı veriyordu. Kendimi bir zayıflık olan bu düşüncenin pençesinden tamamen kurtardım." Kadınları baştan çıkarmak için artık tek bir şeye ihtiyacı vardı: *les mots* ("sözleri").

Bekâretini 18 yaşındayken evli ve kendinden yaşlı bir kadınla kaybetti. "Büyük bir istekle yapmadım, çünkü pek güzel bir kadın değildi." Sartre için çirkin olması sorun değildi, ama yattığı kadının standartlarını yükseltmişti. Benzer bir tavırla fahişelere de hiç saygı duymuyordu, çünkü "bir kız, kendisini başkalarına o şekilde

vermemeliydi" ama yine de üniversiteden arkadaşlarıyla düzenli olarak genelevlere gidiyordu.

21 yaşına giren Sartre, Germaine Marron'a âşık olup ona evlenme teklif etti. Aileler başta anlaştı ancak Sartre 1928 yılının yazında girdiği okutmanlık sınavından kalınca düğün iptal edildi. "Rahatlamıştım. Bütün bu evlilik meselesinde doğru hareket edip etmediğimden pek emin değildim."

Aslında nişanlılığı süresince de "pek doğru" hareket etmemişti. Komşu şehir Toulouse'da yaşayan oyun yazarı ve aktris Simone Jollivet ile ilişki yaşıyordu. Sartre, Jollivet'ye bir şişe parfüm hediye etti. Jollive'nin şişeyi diğer sevgililerinden aldığı üç parfüm şişesinin yanına koyduğunu fark edince çok kırıldı. Jollivet kızgın bir şekilde şöyle cevap verdi: "Ne var? Sen benim sahibim misin? (...) Burada (Toulouse'da) oturup senin *arada bir* ortaya çıkmanı mı bekleyeceğim?" Sartre, biraz düşündükten sonra Jollivet'ye hak verdi. "Elbette haklıydı ve ben bunu biliyordum. O zaman kıskançlığın sahip olmak/mülkiyet *olduğuna* karar verdim. *O zaman*, bir daha asla kıskanç olmamaya karar verdim."

Sartre, 1929 yılında okutmanlık sınavına tekrar hazırlanırken kendisiyle aynı değerleri paylaşan bir başka felsefe öğrencisi ile tanıştı: Simone de Beauvoir. Tanışmalarından Paris'teki bir mezarlıkta yan yana gömülmelerine kadar süren uzun ve fırtınalı ilişkilerini daha önceki bir bölümde ele aldık. Açık ilişkilerinin Sartre'ın önüne gelenle yatma özgürlüğü verdiğini söylememiz yeterli. Oyun yazarı, romancı, senarist ve eleştirmen olarak yakaladığı edebi ünü, her daim etrafında onunla tanışmaya can atan genç kızların olmasını sağlıyordu.

Fakat Sartre'ın yaşamında hiç drama yoktu denemez. Çoğu zaman kadınlarla aşağı yukarı aynı zamanlarda buluşurdu. O yüzden yoğun günlük programının arasında farklı saatlerde randevular vermesi gerekiyordu (tüm bunlardan yazmaya vakit ayırabilmesi gerçekten inanılmaz). İlişkilerinin ayrıntıları oldukça başdöndü-

rücüdür. Size Hazel Rowley'nin *Tête-a-Tête* adlı Sartre-Beauvoir biyografisinden tadımlık bir pasaj sunuyorum:

> Birlikte olduğu kadınlar Sartre'ın sadece 10 dakikasını yaşayabildi. Birbirlerini nadiren gördüler, ama istisnasız hiçbiri, Sartre hakkındaki gerçekleri bilmedi. Arlette, Sartre'ın kendisiyle her yıl çıktığı üç haftalık tatillerin ardından iki üç hafta da Wanda ile tatile çıktığını bilmiyordu, Wanda ise Sartre'ın hâlâ Michelle ile görüştüğünden habersizdi. Sartre, Wanda'ya kendi evinde kaldığını söylediği zamanlarda Beauvoir'ın evinde kalıyordu. Wanda'ya yazdığı mektuplar akıl almaz uydurmalarla doluydu. Bir keresinde Paris'e geç döneceğini, çünkü Avusturya'da bir kalede kilitli kaldığını söylemişti.

Ehlikeyf rüyası, ömrünün sonuna kadar devam etti. 1979 senesinde 74 yaşına gelmiş, dişleri dökülmüş ve kör Sartre, kız arkadaşlarından birine, Beauvoir ve onun kız arkadaşı Sylvie Le Bon'u saymazsak "şu an hayatımda dokuz kadın var!" demişti. "Şaşı bakışlı yaşlı ahmak" için hiç fena bir son değil.

KENDİ SÖZLERİYLE
Sartre'ın bitleri

Sartre 32 yaşındayken erojen bölgesini saran bitlerin saldırısına uğramıştı. Olayı, 1971 yılında John Gerassi'ye şöyle anlatıyor.

> Meskalin aldıktan sonra etrafımda sürekli bit görmeye başladım. (Üç dört tanesi) sürekli beni takip ediyordu, sokakta, sınıfta, her yerde. Varlıklarına alıştım. Sabahları kalkın-

ca: 'Nasılsınız ufaklıklar, iyi uyudunuz mu?' diye soruyordum. Sürekli onlarla konuşuyordum. 'Evet gençler, şimdi derse giriyoruz, sessiz ve sakin olmamız lazım.' Onlar da masamın yanında, zil çalana kadar tamamen sessiz ve sakin beni dinlerlerdi... Bitler, beni sıktıklarına ve artık onlarla ilgilenmeyeceğime karar verene kadar benimle kaldı.

Arthur Schopenhauer

(1788-1860)

"Aşk sadece türün hayatta kalması, soyunu devam ettirmesi ihtiyacıdır."

Büyük Alman kötümser Arthur Schopenhauer, bir kadında tam olarak ne istediğini biliyordu. "Belirgin bir tombulluk ve büyük göğüsler son derece çekicidir."* Ama maalesef kendisinin kadınların erkeklerden istediği şeylere sahip olmadığına inanıyordu. Schopenhauer'e göre her kadın şöyle bir erkek isterdi:

> 30-35 yaşlarında... Beyinsiz olması kadın için sorun değil. Aksine, aşırı zihinsel güç, hatta deha, anormallik demektir ve istenmeyen sonuçlar doğurabilir. Dolayısıyla, çirkin, aptal ve kaba bir erkeğin iyi terbiye görmüş, yetenekli ve cana yakın bir erkeği çoğu zaman saf dışı ettiğini görürüz.

Sonuçta Schopenhauer için fark eden bir şey yoktu. O zaten her romantik ilişkinin lanetli olduğunu düşünüyordu. "Doyuma ulaşan her âşık büyük bir hayalkırıklığı yaşar. (...) En sonunda büyük hedefe ulaşılmasının ardından (her âşık) kendini aldatılmış hisseder, çünkü artık yanılsama yok olmuştur."

En sonunda kendisi de büyük hedefe ulaşmış ve Dresden'de bir hizmetçiden çocuğu olmuştu. Kadının ya da çocuğun adına dair ta-

* Büyük göğüsler Schopenhauer için değil çocukları içindi. Heybetli memeler "yeni doğan çocuğun sonsuz besin kaynağıdır."

rihsel bir kayıt yok. Varlıklarını ancak Schopenhauer'ın kız kardeşine yolladığı mektuplardan biliyoruz. Öyle anlaşılıyor ki ilişkileri tek gecelikti. Kızı henüz bebekken 1819 yılında öldü. Schopenhauer hizmetçiyi bir daha asla görmedi (kızı, Schopenhauer'ın tek çocuğu olsa da o, "bir erkeğin senede 100 çocuk sahibi olabileceğine" inanıyordu).

1821 yılında, 31 yaşındaki filozof, 19 yaşındaki opera şarkıcısı Caroline Richter ile görüşmeye başladı. Bu kayda değer bir ilişkiydi çünkü Richter, Schopenhauer'ın duygularına yanıt veren birkaç kadından biriydi. Evlilik hakkındaki belirsiz görüşleri yüzünden Schopenhauer ilişkiyi resmen sabote etti. Böylece "bağlanma korkusuna" yeni bir anlam kazandırmış oldu: "Evlilik kişinin haklarının yarıya yarıya azalması, sorumluluklarınınsa ikiye katlanması demektir." Tahmin edileceği gibi Caroline kısa süre sonra Schopenhauer'i terk etti.

Schopenhauer son romantizm girişimini 43 yaşındayken duygularını 17 yaşındaki Flora Weiss'a açarak başlattı. Bir partide elinde bir salkım üzümle ona yaklaştı (belli ki, o zamanlar, yarı zamanlı bir filozof için çiçek fiyatları çok yüksekti). Duygular karşılıklı değildi. Flora günlüğüne şöyle yazmıştı: "Üzümleri istemedim, çünkü yaşlı Schopenhauer onlara dokunmuştu."

Yalnız ve tatsız Schopenhauer uzun zaman "kendi doğal ve haklı konumunu yani ikincil statüsünü kabul edecek bir kadın bekledi." Erkekler eşit konumdaki karşı cinsten çok şey beklememeliydi. *Kadınlar Üstüne* adlı kadın düşmanı başyapıtında şöyle diyor: "Bütün bir kadın cinsinin en önde gelen isimlerinin bile sanat alanında tek bir büyük, hakiki ve orijinal bir başarısı yoktur; aslına bakarsanız kalıcı bir değere sahip hiçbir şey yaratamamışlardır." Filozof Alexander S. Rosenthal'ın dediği gibi: "Bu düşüncelerini samimiyetle tüm dünya önünde paylaşarak, kadınlarla birlikte (olma şansını) pek arttıramadığını söyleyebiliriz."

Schopenhauer 1860 yılında yalnız öldü. Hiç evlenmedi, belki

de böylesi en iyisiydi. Bekâr olmaktan mutsuzsa da, evlendiği takdirde daha mutsuz olacağını düşünüyordu.

> Doyuma ulaşıldıktan sonra (tüm evlilikler) mutluluktan çok mutsuzluk getirir. Çünkü evliliğin gerektirdikleri çoğu kez kişinin kendi mutluluğu için istedikleriyle çelişir (çocuk sahibi olduktan sonra aşk), yiter ve geriye hayat boyu birbirinden nefret edecek bir çift kalır. Bir İspanyol atasözü "Aşk için evlenenler keder içinde yaşamak zorundadır" der.

KENDİ SÖZLERİYLE
Jack ve Jill tepeye çıktı

Arthur Schopenhauer, aşk hakkında pek konuşmak istemiyordu. Fakat, konu hakkındaki felsefi araştırmaların eksikliği onu bu konuda düşünmeye *zorluyordu*. "İnsanlık tarihi boyunca bu kadar önemli bir rol oynamış bir konu hakkında filozofların bu kadar az düşünmüş olmaları merak uyandırıcıdır."

> Yaşama arzusunun ardından gelen romantik aşk duygusu, itkilerin en güçlüsü ve en aktif olanıdır. Sürekli insanlığın genç üyelerinin gücünü alır ve düşüncelerini sarar. Neredeyse her insani çabanın nihai hedefidir. Diğer tüm önemli meselelerin önüne geçer ve en ciddi işleri bölüp her an araya girer. En yüce zihinleri bile işinden alıkoyar... Her Jack kendine bir Jill bulacak diye her şey bir kenara bırakılır. Neden bu kadar değersiz şeyler hayatımızda bu kadar büyük rol oynuyor; neden adam gibi düzenlenmiş hayatımıza girip sürekli sorun ve karmaşa getiriyorlar?

Genç Seneca

(yaklaşık MÖ 4-MS 65)

"Arkadaşlık her zaman faydalıdır, aşk bazen acıtır."

Romalı filozof Genç Seneca,* 41 yılında suçlu bulunduğu zina suçu nedeniyle Roma'dan sürüldü. İmparator Claudius'un yeğeni Julia Livilla ile birlikte olmuş ve aşkın bazen gerçekten acıttığını kanıtlamıştır (bu tespitin doğruluğu 40 yaşında bir adam 20 yaşında evli bir prensesle birlikte olunca daha da artıyor).

Sekiz yıl Korsika adasında sürgün yaşadıktan sonra imparatorun karısı ve Julia'nın kız kardeşi Agrippina'nın kendisini affetmesi sayesinde 49 yılında Roma'ya geri döndü. 50 yılında zengin bir kadın olan Pompeia Paulina ile evlendi ve Agrippina'nın oğlu Neron'a ders vermeye başladı. Neron 54 yılında tahta çıkınca Seneca da onun siyasi danışmanı oldu.

Neron'un 14 yıl süren fırtınalı hükümdarlığı paranoya ve işkenceyle dolu geçti. Seneca imparatoru kontrol edemedi ve sekiz yıl sonra görevinden emekli olana kadar Neron'un terör hükümdarlığının sessiz bir tanığı olarak kaldı.

Seneca, 65 senesinde imparatoru tahttan indirmek için bir komploya karıştığını kabul edince Neron filozof ve arkadaşlarının intihar etmesini emretti. Romalı tarihçi Tacitus'a göre Seneca, karısından:

* Seneca'nın babası Yaşlı Seneca da yazardı, ancak genç Seneca babasının başarılarının üstüne konmak istemiyordu. "Kendi atalarıyla böbürlenenler, başkalarının eylemlerini över."

(Ölümünün) kalıcı bir yük olmasına izin vermemesini istedi. Kocasının kaybını, erdemli yaşamı gözönünde bulundurarak bir teselli olarak görmesini istedi. Paulina, Seneca'yı kesin niyetinin onunla birlikte ölmek olduğuna ikna etti ve ölümcül bıçaktan bir darbe de kendisine vurmasını istedi. Seneca karısının zafer anını, hiç de gönülsüz olmayan bir şekilde kabul etti ve şöyle dedi: "Ben sana yaşamın gönencini sundum, sen ölümün asaletini seçtin. Bir örnek teşkil etme şansını geri çevirmeyeceğim." Hemen ardından tek bir bıçak darbesiyle bileklerindeki damarlarını lime lime ettiler.

Seneca ölüm orucunda olduğundan dolayı zaten iyice pörsümüştü, dolayısıyla bileklerinden pek kan akmıyordu. Kendi yaralarından kanlar dökülen karısının odayı terk etmesini istedi. Ardından Seneca doktordan ölümünü hızlandırması için kendisine zehir vermesini istedi. Ancak zehir de fayda etmedi. En sonunda sıcak suyla dolu bir küvete koydular. Nihayet küvet işe yaradı ve boğularak öldü.

Bu arada Neron Paulina'nın de bileklerini kestiğini duyunca hemen kollarının sarılmasını emretti ve doktorlardan ölmemesini sağlamalarını istedi. Paulina, intihar girişiminden canlı olarak kurtuldu ancak aynı zamanda "kocasının hatırasına övgüye değer derecede sadık davranmıştı. Benzinin ve bedeninin solgunluğu, ruhunun ne kadar paramparça olduğunun kanıtıydı."

KENDİ SÖZLERİYLE

Bahse girerim bir tane bile elde edemezsin

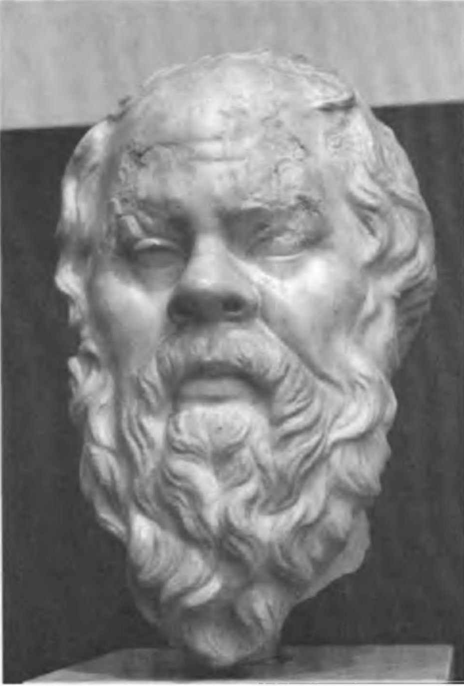
Seneca, Roma toplumunun ciğerini zehirlediğine inandığı gevşek ahlaki değerleri şöyle alaya alıyor:

> Kadınların kocalarını, sadece sevgililerini kıskandırmak için tuttuğu bir toplumda hiç kimse zinadan utanır mı? İffet nadiren çirkinlik demektir. Bir sevgiliyle bir saatten fazla takılmayan öylesine alçak, öylesine iğrenç kadınları başka nerede bulabilirsiniz? Günler bu kadınlar için yeteri kadar uzun değildir. Günboyu biriyle eğlenir, geceyi bir başkasıyla geçirirler.

Bir hiciv yazısı olmasına rağmen bu satırları, Seneca'nın kendisinin sürgüne gönderilmesini hatırlamadan okumak olanaksız.

Sokrates

(MÖ 469-399)

"Ne olursa olsun evlenin! İyi bir karınız olursa mutlu olursunuz, kötü bir karınız olursa da filozof..."

Yunan filozof Sokrates, küçük ve kalkık burunlu, gözleri fıldır fıldır dönen, kısa boylu bodur bir adamdı. Atina'nın sokaklarını arşınlar, rastgele karşılaştığı yabancılarla felsefe konuşurdu. Tuhaf görünüş ve tavırlarına rağmen bu şehir devletinde* iyi bilinen ve sevilen biriydi. Yaşamının büyük kısmını bekâr geçirse de nihayet 50'li ya da 60'lı yaşlarında evlendi.

Karısı ateşli Xanthippe, bazı kayıtlara göre kocası Sokrates'ten 40 yıl daha gençti. Antik Yunan'da kadınlardan beklenen itaatkâr eş rolünün tam aksine, Xanthippe derhal yaşlı kocasını insan içinde aşağılamaya başladı. Bir efsaneye göre Xanthippe, aralarındaki hararetli bir laf dalaşının ardından kocasının başından aşağı bir kova pis su döktü. Sokrates, kovanın geldiğini fark ettikten sonra şakayla karışık şöyle demişti: "Genelde şimşek çaktıktan sonra yağmur yağar."

Sokrates karısının davranışının üzerinde pek durmadı. "Her türden insanla iletişim kurmak isteyen biri olarak, karım Xanthippe'in davranışlarına katlanabildikten sonra başkalarının yapacağı hiçbir şeyin beni rahatsız edemeyeceğini düşünüyorum." Böylece Xanthippe'in namı dırdırcı eş olarak tarih kitaplarına geçti. Shakespeare *The Taming of the Shrew / Hırçın Kız* adlı eserinde

* Jüri hakkında ölüm kararı verene kadar.

Xanthippe'in adını "lanetli ve hırçın" anlamında kullanmıştır.*

Sokrates MÖ 399 yılında, felsefesiyle Atina gençliğini yoldan çıkardığı gerekçesiyle mahkemeye çıkarıldı. Mahkemenin iddialarına karşı çıktı, ancak af dilemeyi de reddetti. Dahası, mahkeme onu suçsuz bulursa felsefi etkinliğine aynen devam edeceğini söyledi. Jüri onu suçlu buldu ve ölüme mahkûm etti.

Üç çocuğunu yalnız büyütmek yükümlülüğüyle karşı karşıya kalan Xanthippe elbette üzgündü. Sokrates'in cezasının infaz edileceği gün Sokrates'i ziyaret eden arkadaşlarının önünde hüngür hüngür ağladı. Sokrates arkadaşı Kriton'a; "Lütfen biri onu eve götürsün" dedi. Başka hiçbir kadının yanıbaşına sokulmasına izin verilmedi. Sokrates ölüm döşeğinin yas tutma yeri olmadığına inanıyordu. Erkek dostları ve öğrencilerince etrafı çevrilen Sokrates, zehirli bir Avrupa bitkisinden yapılan bir bardak baldıran otunu içti.

Genelde stoacı olan arkadaşlarının yüzlerinden gözyaşları damlıyordu. Kuşkucu Sokrates: "Tuhafsınız dostlar. Sorununuz ne?" diye sordu. "Kadınları tam da bu yüzden böyle bir sahne ortaya çıkmasın diye gönderdim. Şimdi lütfen sessiz ve kendinize hâkim olun." Sokrates zehir tüm vücuduna yayılsın diye biraz odada yürüdü. En sonunda elleri ayakları uyuşmaya başlayınca yere uzandı. Son sözleri Kriton'aydı: "Asclepius'a bir horoz borcumuz var. Öde. Sakın unutma."

KENDİ SÖZLERİYLE
Seni o kadar da çok beğenmiyor

Atinalı genç Alkibiades, çoğu buluşmalarında yaşlı Sokrates'i baştan çıkarmaya çalışırdı. Sokrates, genç erkeklerle birlikte olma

* Sokrates'in karısının adı "hırçın" ile o kadar eş anlamlı kullanılır olmuştur ki, günümüzde Afrika'nın batısında bu isimle çağrılan bir fare türü bulunmaktadır: Xanthippe'nin faresi (*Crocidura xantippe*). Yazar burada *shrew* (sözcük, hem hırçın hem de bir çeşit fare anlamına gelmektedir) kelimesinin benzer kullanımlarına işaret ediyor. (ç.n.)

fikrine yabancı değildi ama bu çocukla fiziksel ilişkiye girme gibi bir niyeti yoktu. Çıplak güreşseler dahi Sokrates tahrik olmuyordu. Alkibiades şöyle diyor: "Bir süre sonra fark ettim ki Sokrates'i rüşvetle yoldan çıkarmak, Aias'ı kılıçla yaralamaktan daha zor."

Sokrates oğlanı nazikçe azarladı. Alkibiades'in kendi zekâsını takdir edecek olgunluğa sahip olmadığına inanıyordu:

> Bende bir çeşit inanılmaz güzellik görüyor olmalısın, yani senin dış görünüşündeki güzellikten epey farklı bir güzellik... Bir takas yapmak (istiyorsun): Güzelliğe karşı güzellik -pekala!... Ama aslında bu takas, "altın alıp tunç vermeye" benziyor.

Emanuel Swedenborg

(1688-1772)

"İnsan aşkın var olduğunu bilir de, ne olduğunu bilmez."

İsveçli filozof Emanuel Swedenborg'un "aşkın ne olduğunu" bilmemesi mantıklı geliyor. Çünkü 84 yıllık yaşamı boyunca bir kez bile bu duyguyu tatmadı.

Hayatı boyunca bekâr olan Swedenborg, yeryüzündeki tüm vaktini aşk, evlilik ve cinsel düşkırıklıkları (şaşırtıcı olmasa gerek) üzerine yazarak geçirdi. Swedenborg, bastırılmış cinsel itkinin topluma verdiği zararın evlilik öncesi cinsel ilişkiden daha fazla olduğunu düşünüyordu, çünkü:

> Bazı erkeklerin zinaya yönelimlerini engellemek, onlara zarar vermeden mümkün değildir. Kadınlarla birlikte olma arzusunun aşırı biçimlerde engellenmeye çalışılmasının yoğun zührevi hastalıklara ve dolayısıyla kalıcı hasara yol açacağını söylemeye bile gerek yok.*

* Swedenborg muhtemelen ya vazokonjestiyondan ya da priyapizmden bahsediyor. Vazokonjestiyon ("mavi torbalar" olarak da bilinir) ağrılı ancak zararsız bir hastalıktır ve uzun süren cinsel uyarılma sonucunda testislerde ve prostatta aşırı sıvı birikimi nedeniyle olur. Mavi torbalar rahatsızlık verici olsa ve boşaltılması gerekse de kalıcı bir "hasara" yol açmaz. Priyapizm ise dört saat ya da daha uzun süren penis ereksiyonu demektir. Nadir görülen bu hastalığın tetikleyicisi çeşitli hastalıklar ya da ilaçlardır (örneğin Viagra). Priyapizm tedavi edilmediği takdirde kalıcı doku ölümüne neden olabilir.

Kendi bastırılmış itkileri erotik rüyalar görmesine neden oluyordu. Gördüğü rüyaları 1743'ten 1744'e kadar günlüğüne aktardı. En ateşli rüyalarından birinde biri kendisinden genç diğeri daha yaşlı iki kadınla birlikte oluyordu. Önce hangisiyle sevişmeliydi? Swedenborg, rüyanın yazılarında karşılaştığı bir ikileme işaret ettiğini düşündü: Eski düzende devam edip entelektüel çalışmalarına mı yönelmeliydi, yoksa yeni, daha ruhani bir yol mu izlemeliydi? Genç kadını tercih etti ve teoloji çalışmalarına yöneldi.

56 yaşındaki Swedenborg, yeni ruhani macerasına balıklama daldı. Ölülerle konuşabileceğini düşünüyordu. Bu dünyadan göçmüşlerle tam teşekküllü muhabbetlere girişen Swedenborg, kısa süre sonra halüsinasyonlar görmeye başladı. Ancak bunun yazdıkları üzerinde olumlu bir etkisi oldu. "İnsanların, kişi bir bedende yaşadıkça ruh ya da meleklerle konuşmasının mümkün olmadığını düşündüklerini biliyorum."

Swedenborg, Tanrı'dan esinlenerek kaleme aldığı aşk üzerine dizelerinden oluşan çoksatan kitabının adı *Deliciae Sapientiae de Amore Conjugiali / Evlilik Sevgisi* idi (Swedenborg, "evlilik sevgisini," "tanrı sevgisi" olarak tanımlıyordu). Diğer teologların aksine evlilik öncesi cinsel ilişkiyi kucakladı. "Tinsel olan aslında doğal olandan evrilmiştir. Ve tinsel olan evrildiğinde, doğal olan onu kavrar. Tıpkı kabuğun ağacın gövdesini, kının kılıcı sarması gibi."* Dahası dünyevi evliliğin spesifik bir amacı olduğunu düşünüyordu: Cenneti yeni vatandaşlarla doldurmak için üremek. Evlilik öncesi cinsel ilişki teşvik edilmese de Cennette her zaman daha fazla meleğe yer vardı.

Ölüm döşeğindeyken meleklerin odasındaki birkaç ölüyle konuştuğunu gördüğünü söyledi. Bir rahip neden odadaki diğer kimselerin melekleri göremediğini sorduğunda 84 yaşındaki bakire, göremiyorlar çünkü çoğunun "aklı beden ve şehvette," dedi. Melekler Swedenborg'u ödüllendirmişti, çünkü o hem ruh hem de beden olarak iffetini korumuştu.

---

* Bu cümlede kesinlikle bir şey ima edilmiyor. Swedenborg çocukça maskaralıkları çoktan aşmıştı.

KENDİ SÖZLERİYLE
Meleklerle seksin hazzı

Emanuel Swedenborg'un doğrudan Tanrı'ya bağlı hattı, pek az ölümlüye kısmet olacak şeyleri gözlemlemesini sağladı: Meleklerin yatak odası alışkanlıkları.

Öyle görünüyordu ki evlilik Ölüm Bizi Ayırınca bitmiyordu. Swedenborg'a göre "karılarını seven kocalar, karıları ölünce hayatları eskisi gibi gidecek mi diye merak eder, karılarını bir daha görüp göremeyeceklerini sorarlar."

"Evli çiftler Cennet'te tekrar bir araya gelir; ve eğer aşkları 'iyi ve gerçekse' karı ve koca olarak yaşamaya devam ederler. Tıpkı dünyada olduğu gibi 'muhabbetlerine devam eder, ama bu sefer muhabbet hem daha kutlu hem daha tatlıdır.' Yani bulaşıkları kim yıkayacak, bahçeyle kim uğraşacak gibi gündelik şeylerle ilgili tartışmalar olmayacaktır. Eğer çiftler kavgalarına tinsel âlemde de devam ederlerse, onun da çözümü kolaydır: Yeni eş, ama bu sefer bir melek.

Cinsler arası cennetsel aşk, bedensel hazdan değil 'ilahi tatlardan' gelecek." Swedenborg'a konuşan Trampetli Gerçek Bir Melek, seksin "tıpkı dünyadaki gibi Cennet'te de var olduğunu, tek farkın cennetteki evliliklerin sadece iyi ve gerçek olduğunu" söylemiştir.

Henry David Thoreau

(1817-1862)

"İnsanlar sağduyulu hareket etse kaç evlilik gerçekleşirdi?"

Amerikalı natüralist Henry David Thoreau, modern toplumun gündelik dertlerinden uzak kimi zaman orman kıyılarında kimi zaman ormanın içinde yaşadı. "Zihnimiz, önemsiz şeylerle uğraşmaya alışırsa sıradanlaşır. O zaman tüm düşüncelerimiz önemsiz şeylere saplanır kalır."*

Thoreau'nun cinsellik hakkındaki görüşleri, natüralist birine göre oldukça tutucuydu. "Aşk ve ihtiras birbirlerinden oldukça ayrı şeyler" diyor ve ekliyordu: "Biri iyi diğeriyse kötüdür. Cinsellik mükemmel dünyada 'doğal ve basit bir şey olarak görülmeli (...) çünkü görünenin ardında her zaman hem daha çok saflık hem de daha çok pislik vardır.' Saf aşk karşılıklı saygı üzerine inşa edilirse, hazların en sıradanı bile 'bulutların üstüne' çıkar."

Bu tür karşılıklı hazların Thoreau'nun yaşamına girmesi pek kolay olmadı. Aslında onun için ideal olan yalnız yaşamaktı, çünkü komşusu Nathaniel Hawthorne'a göre kendisi, "bir günah kadar çirkin, uzun burunlu, ağzı bir acayip, görgüsüz ve köylüydü." Gerçi aynı zamanda "efendi, edepli ve yabancılarla muhabbetti düzgün biriydi." Thoreau'nun "görgüsüzlüğü"nden eliyle yemek yemesi, nadiren yıkanması ve paçavra giysiler giymesi kastediliyor.

1839 yılında Thoreau ve kardeşi John aynı kıza, aile dostları Ellen

* Thoreau'nun Facebook hakkında söyleyebileceklerini sadece hayal edebiliriz.

Sewall'a âşık oldu. Sewall'ın Üniteryen kilisesinde rahip olan babası ikisini de onaylamıyordu. Önce John evlenme teklif etti, reddedildi. Sıra Henry'ye gelince o da mektupla evlenme teklif etti. Mektup bugün elimizde mevcut değil, ancak Thoreau'nun aynı gün -1 Kasım1840- günlüğüne yazdıklarında benzer bir dil kullandığını görüyoruz: "Aşkımızın güneşi, tıpkı denizin üzerinde yükselen güneş gibi sessizce göğe yükseldi sanıyordum." Sewall, allı pullu diline rağmen (belki de tam da bu dil yüzünden) Thoreau'nun teklifini de aynı hızla reddetti.

Teklifi reddedilen Thoreau şöyle yazıyordu: "Aşk sırların en sıradanıdır. İfşa olduktan sonra, maşuk için bile artık bu aşk değildir." Yaşamının geri kalanında diğer kadınlardan etkilendiği oldu ama hiçbirine âşık olmadı. Şöyle diyor: "Onun bize olduğu kadar, bizim de ona ideal eş olduğumuzu düşündüğümüz biriyle tanışmamız pek nadirdir." Thoreau hiç evlenmedi, çünkü hayatı boyunca Sewall'ın "o kadın" olduğunu düşündü.

KENDİ SÖZLERİYLE
Baştan aşağı modern Thoreau

Bazı kuramcılar Thoreau'nun bastırılmış bir eşcinsel olduğunu düşünüyordu. Haftalık *Boise* dergisi köşe yazarı Nicholas Collias şöyle diyor: "Thoreau'nun, ormanda yaşarken bile gizli bölmesinden çıkmamasından bahsetmeyen bir biyografi, eksik bir biyografidir." Thoreau'nun çıplak yüzen genç erkekleri dikizleme gibi bir hobisi vardı. Homoerotik klasiklerden oluşan geniş bir kütüphanesi bulunuyordu. Dahası, kaslı erkek bedenleri ve penis şeklindeki bitkilerle ilgili cinsel içerikli dergi yazıları yazıyordu. Walter Harding ismi konuyla gayet uygun olan bir dergide -*Journal of Homosexuality / Eşcinsellik Dergisi*- şöyle yazmıştı: "Hareketleri hemcinslerine karşı belirli bir ilgisi olduğunu gösteriyor."

Lev Tolstoy

(1828-1910)

"Aşk diye bir şey yok. Fiziksel ilişki ihtiyacı ile yaşamda bir eş sahibi olmak gibi rasyonel gereksinimler var."

Rus yazar Lev Tolstoy ilk cinsel ilişkisini henüz 14 yaşındayken bir fahişeyle yaşadı. Ağabeyi erkekliğe adım atsın diye kardeşini geneleve götürmüştü. Tosltoy, fahişeyle birlikte olduktan sonra gözyaşlarına boğuldu. Çünkü cinsellikle böyle uğursuz bir şekilde tanışması hayatının geri kalanındaki tonu belirleyecekti.

İlk yetişkin ilişkisini 23 yaşındaki köle Aksinya Alexandrovna Bazykina ile yaşadı. O zaman 20'li yaşlarında olan Tosltoy "daha önce hiç olmadığı kadar âşık olduğunu" yazıyordu. Aksinya'ya çok bağlandı. Ancak efendi ile köle arasındaki evlilik Rus toplumunda meşru bir seçenek değildi (kadının zaten evli olduğu gerçeğinden hiç bahsetmiyorum). Birlikteliklerinden Timofei adından bir oğulları oldu, ama Tolstoy hiçbir zaman oğlunu resmen kabul etmedi.

Tolstoy hâlâ kendine ait bir aile özlemi duyuyordu. 1859 yılına oldukça kararlı girmişti: "Ya bu sene evlenmeliyim ya da hiç..." Koca sene düğün olmadan geldi geçti. Daha sonra 1862 yılında, üç kız kardeş ilgisini çekti. İlk tercihi en küçükleri Tatyana'ydı. Ancak anneleri henüz 16 yaşında olan en küçük kızını Tolstoy'a vermek istemiyor, önce büyük kızı Liza'nın evlenmesini istiyordu. Tolstoy, Liza'dan hiç etkilenmemişti: "Benimle evlenirse ne kadar da güzel bir biçimde mutsuz olurdu" diyordu.

Tolstoy biraz taviz verdi ve ortanca kıza, Sophia Andreevna Behrs'e evlenme teklif etti. Tolstoy'a göre "düz ve kabaydı" ama yine de çekiciydi. Gençliği ve canlılığının kendi yaşının farkına varmasını sağladığını ve "mutlu olamayacağını" gördüğünü söyledi. Elbette bu berbat bir tavlama cümlesiydi ama zaten Tolstoy'un ona ilgi duyması bile Sophia'nın kalbini hoplatıyordu. Tolstoy'un biyografisini kaleme alan A. N. Wilson şöyle diyor: "Birbirlerinden *hoşlanıp hoşlanmadıklarını* anlayacak kadar bile tanışmıyorlardı. Muhtemelen hiçbir zaman o kadar yakınlaşmadılar. (...) Tolstoy, Sophia'yı tuhaf ve etkileyici, Sophia ise onu canavar gibi ve korkunç görüyordu."

Tolstoy, düğün günü müstakbel eşine içinde fahişelerle ilişkilerinden rastgele girdiği cinsel ilişkilere, belsoğukluğundan eşcinselerotik düşüncelerine kadar her şeyi ayrıntılarıyla yazdığı günlüğünü gösterdi. Sophia yıllar sonra şöyle yazıyordu: "Sanırım onunla nişanlı olduğum dönemde günlüklerini okuduğum zaman geçirdiğim şoktan hiçbir zaman kurtulamadım. (...) Hâlâ o kahreden vicdan azabını hatırlıyorum." Sophia günün geri kalanında, düğün merasimi de dâhil olmak üzere hüngür hüngür ağladı. Tolstoy, tören bittikten sonra annesine sarılan Sophia'yı azarladı ve şöyle dedi: "Eğer ailenden ayrılmak sana bu kadar acı veriyorsa, beni asla çok sevemezsin."

Tolstoy, iffetli olmanın insanın ideal hali olduğunu düşünüyordu. Ancak evlilikte, tek amacı üremek olan seks, ikinci sırada geliyordu. Bir başka deyişle Tolstoy ailesi için doğum kontrol söz konusu değildi. Dört ciltlik, bin küsur sayfalık, tuğla kalınlığındaki *Voyna i mir / Savaş ve Barış* gibi etkileyici romanlarının yanında en az onun kadar etkileyici bir de aile kurmuştu. Çiftin 13 tane çocuğu oldu, ancak sadece sekizi hayatta kalabildi. Bereket, kitapları çok satıyordu, böylece büyük çiftliklerinde hep beraber mutlu mesut yaşayabildiler.

Çiftin uzun süren ilişkileri oldukça hararetli ve kavgalıydı.

Sophia bunların çoğunu ürkütücü ayrıntılarla günlüklerine aktarmış, Tolstoy ise gerçek hayatından ince bir perdeyle ayırdığı otobiyografik romanlarında anlatmıştır. Tolstoy yaşlılığında fanatik derecede dindar biri haline gelip, dünyevi varlığını lanetleyince sorunları da doruk noktasına çıktı. Ailesi konakta yaşamaya devam ederken kendisi, ailesine ait bir arsadaki kulübeye yerleşti. Eserleri üzerindeki telif hakkından vazgeçmeye kalkışınca karısı Sophia çılgına döndü, çünkü ailesini geçindirmek için kitaplarından elde ettiği gelire ihtiyacı vardı. Sophia kocasının vurdumduymazlığını bir türlü kabullenemiyordu. "Hayatım boyunca âşık olduğum bu adamla yaşamamak için ne gerekirse yapmak istiyorum, kendimi öldürmek ya da bir başkasına âşık olmak, ne gerekirse." Bir sürü intihar girişiminde ve tehdidinde bulundu. Yelpaze oldukça genişti: Kendini afyon veya amonyakla zehirlemekten tren rayların yatmaya, kendini su kuyusuna atmaktan kışın ortasında karın içine yatıp donarak ölmeye çalışmak kadar. Asla başarılı olamadı. Tolstoy, karısının bu girişimlerine hiç aldırmıyordu. Çocuklarından birine yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Eğer kendini boğmak isteyen biri varsa o da benim, kesinlikle o değil. Söyleyin ona, hayatta istediğim tek şey var, o da ondan kurtulmak."

Tolstoy bir gece ansızın kulübesini terk etti. 48 yaşındaki karısına bıraktığı mektubunda şöyle diyordu: "Benim yaşımdaki insanların genelde yaptığını yapıyorum. Son günlerimi yalnız ve sessizlik içinde geçirmek için dünyadan vazgeçiyorum. Evi, seni sevmediğim için terk ettiğimi sanmıyorum. Seni tüm kalbimle seviyor ve sana acıyorum. Ancak elimden başka türlüsü gelmez." Sağlığı zaten kötü olan Tolstoy, evini terk ettikten 10 gün sonra bir tren istasyonunda öldü. "Yalnız ve sessizlik içinde" olmak şöyle dursun, etrafı yüzlerce meraklı göz, gazeteciler, bir film ekibi ve karısıyla çevriliydi. Karısı, bankta ölmek üzere yatan kocasının yanında "beni affet, beni affet" diyordu: "Senden başka kimseyi sevmedim."

KENDİ SÖZLERİYLE
Balayı bitti

Sophia, kocasının *Kreitzerova Sonata / Kreutzer Sonatı* adlı romanını eliyle kâğıda aktarmıştı. Bu görev Sophia için özellikle rahatsızlık vericiydi, çünkü bazı ayrıntılar evliliklerinden sahneleri yansıtıyordu:

> Soğuk husumet bizim normal halimiz... Kahveden masa örtüsüne, at arabasından, kâğıt oyunlarına, kısacası bizim için hiçbir önemi olmayan ıvır zıvır hakkında laf dalaşına giriyorduk.
>
> Benim yaşadığımı yaşayan kocalar, ya zamparalığa başlar ya da karılarından boşanır, ya karılarını öldürür ya da karıları onları öldürür.

Zaman Çizelgesi

MÖ 350 "Doğal olanın yanlış olamayacağına" inanan Diogenes, halka açık alanlarda osurdu, çişini yaptı ve mastürbasyon yaptı. Erkekler eğleniyor, kadınlarsa dehşete kapılıyordu.

MÖ 60 Titus Lucretius, aşk iksiri içti ve delirdi.

41 Genç Seneca, evli bir Romalı prenses ile yattığı için Roma'dan sürüldü.

358 Augustinus, ilahi bir ses onu ebediyete kadar bekâr hayatı yaşamaya ikna edince 10 yaşındaki nişanlısıyla olan nişanı attı.

1118 Petrus Abelardus, çalışmalarına odaklanabilmek için karısı Héloise'yi manastıra kapattı. Héloise'nin koruyucu amcası Abelardus'u hadım ettirdi.

1250 Thomas Aquinas'ın ailesi oğullarını baştan çıkarması için bir fahişe tuttu. Aquinas kadını elinde meşaleyle kovaladı.

1540 John Calvin, ana dili Almanca olan nişanlısı Fransızca öğrenemeyince nişanı attı.

1634 René Descartes, hizmetçisiyle ilişkiye girdi, gayri meşru bir oğlu oldu. Bu onun ilk ve son cinsel ilişki deneyimiydi.

1766 Nicholas Chamfort, zührevi bir hastalığa yakalandı. Hastalık güzel yüzünde kalıcı hasar bıraktı, daha da kötüsü örgensel bölgesini tedavi edilemeyecek derecede bozdu.

1768 Jean-Jacques Rousseau, yeni doğmuş beş çocuğunu da ken-

di rızasıyla kimsesiz çocuklar yurduna terk etti.

1774 Johann Wolfgang von Goethe, *Genç Werther'in Acıları*'nı yayınladı. Trajik roman, genç ve kalbi kırık birçok Avrupalı erkeğin intiharına yol açtı.

1784 Denis Diderot'nun karısı, kocasının metresine ve metresinin de kocasına yazdığı aşk mektuplarını yaktı.

1800 Georg Friedrich Wilhelm Hegel'in ev sahibinin kızından gayri meşru bir çocuğu oldu. Hegel derhal kenti terk etti.

1818 Arthur Schopenhauer, tek gecelik bir şehvet ilişkisinin sonucunda Dresdenli bir hizmetçiden çocuk sahibi oldu.

1826 Auguste Comte, bir sinir krizi sırasında karısına bıçak fırlattı ve yemek masasında kendi boğazını kesti. Kaprisli soytarılıklarından bıkan karısı, 16 yılın ardından Comte'u terk etti.

1840 Henry David Thoreau'nun Ellen Sewall'a evlilik teklifi reddedildi. Filozof, o günden sonra aşktan vazgeçti.

1841 Søren Kierkegaard, varoluşsal sıkıntılardan sıyrılmak için 13 aylık nişanlısı Regine Olsen'den ayrıldı.

1862 Lev Tolstoy düğün günü müstakbel eşine içinde fahişelerle ilişkilerinden rastgele girdiği cinsel ilişkilere, belsoğukluğundan eşcinsel-erotik düşüncelerine kadar her şeyi ayrıntılarıyla yazdığı günlüğünü gösterdi.

1868 Fyodor Dostoyevski, karısının düğün yüzüğünü kumar borçlarını ödeyebilmek için rehine verdi. Karısı en sonunda yüzüğü geri aldı.

1872 Amerika'nın en ünlü papazı Henry Ward Beecher, zina iddiasıyla yargılandı. Mahkeme öncesinde elini İncil'in üzerine koyup yemin etmeyi reddetti. Böylece halkın gözündeki mahkemede suçlu bulundu.

1889 Friedrich Nietzsche, ciddi bir sinir krizi geçirdi ve bir daha eski sağlığına kavuşamadı. 1900 yılında frengiden kaynaklı komplikasyonlar nedeniyle öldü.

1895 Ölüm döşeğindeki Friedrich Engels, kendisinin olup olmadığından şüphe edilen oğlunun esas babasının arkadaşı ve yoldaşı Karl Marx olduğunu itiraf etti.

1921 Bertrand Russell ilk karısını boşadı.

1928 Jean-Paul Sartre'ın Germaine Marron ile olan nişanı, Sartre okutmanlık sınavını veremediği için Marron'un ailesince bozuldu. Zaten aynı zamanda aktris Simone Jollivet ile birlikte olan Sartre bu duruma pek bozulmadı.

1933 Martin Heidegger, metresi Hannah Arendt'in Yahudi olmasına rağmen Nazi Partisi'ne katıldı. Arendt Amerika'ya kaçtı.

1935 Bertrand Russell ikinci karısını boşadı.

1942 Albert Camus, ilk karısı Simone Hie'nin morfin karşılığında bir doktorla cinsel ilişkiye girdiğini öğrenince karısını boşadı.

1952 Bertrand Russell üçüncü karısını boşadı

1980 Simone de Beauvoir, lezbiyen aşığı Sylvie Le Bon'u evlatlık edindi.

1980 Louis Althusser, karısını uykusunda "kaza sonucu" boğdu. Bir sağlık kurumunda üç yıldan kısa bir süre kaldıktan sonra yeniden özgürlüğüne kavuştu.

Teşekkür

Menajerim Brandi Bowles'a beni bu çamur deryasından çekip çıkardığı için teşekkür ederim.

Teşekkürler Stephanie Meyers. Bu çalışma tamamen ortak çalışmanın bir ürünü; kendimi senin gibi bir editörle çalıştığım için çok şanslı sayıyorum.

Metni titizlikle okuyup önemli geribildirimler sunan Tiffany Jensen, Jason Walter, ve Joseph Leman'a teşekkür ederim.

Anneme, babama, dedelerime ve ninelerime, Huey Lewis ile beraber bana "aşkın gücünü" öğrettikleri için çok teşekkür ederim.

Ve elbette, karım Gwendolyn Lee'ye şükranlarımı sunmak istiyorum. Henüz Alaska'da balayındayken, romantik aşkın zorlukları üzerine böyle bir kitap kaleme almak için izin istediğimde hiç çekinmeden bana izin verdiği için ona sonsuz teşekkür ederim.

İzinler

Daha önce yayımlanmış eserlerden alınan fotoğraf ve metinler için izin veren aşağıdaki yayıncılara teşekkür ederiz.

Fotoğraflar

Getty Images/ Apic: Martin Heidegger.
Getty Images/ Keystone: Louis Althusser, Bertrand Russell.
Getty Images/New York Times A. Ş. : Ayn Rand.
Getty Images/ Roger Viollet: Simone de Beauvoir, fotoğraf: Roger Voillet.
Getty Images/Stringer: Albert Camus, fotoğraf: Kirk Hutton.
Gunner Bach Pedersen/Wikimedia Commons: Seneca.
Marie-Lan Nguyen/Wikimedia Commons: Platon, Aristoteles, Sokrates.

Metinler

Alvin Toffler, Any Rand ile söyleşi. İlk basım *Playboy* dergisi.
The Future Lasts Forever: A Memoir / Gelecek Uzun Sürer: Bir Özyaşamöyküsü, 1992 Stock/IMEC. İngilizce çeviri hakları 1993 Douglas Johnson. The New Press'in izniyle yeniden basılmıştır (www.thenewpress.com).
John Wiley and Sons AŞ. ve Wiley-Liss. A. Ş. : Nathaniel Branden, *My Years with Ayn Rand*.

Kaynakça

GENEL ESERLER

Botton, Alain de. *The Consolations of Philosophy*. New York: Pantheon Books, 2000.

Cohen, Martin. *Philosophical Tales*. Oxford: Blackwell Publishing, 2008.

Critchley, Simon. *The Book of Dead Philosophers*. Londra: Granta, 2008.

Soble, Alan, der. *Eros, Agape, and Philia: Readings in the Philosophy of Love*. New York: Paragon Press, 1989.

---------. *The Philosophy of Sex and Love: An Introduction*. St. Paul: Paragon Press, 2008.

---------. *Sex from Plato to Paglia*. Westport: Greenwood Press, 2006.

Solomon, Robert C., der. *The Philosophy of (Erotic) Love*. Lawrence: University Press of Kansas, 1991.

GİRİŞ

No Direction Home. Bob Dylan ile Röportaj. Yönetmen Martin Scorsese. DVD. Paramount, 2005.

Pollack, Neal. Giriş, *Love is a Four-Letter Word: Trues Stories of Breakups, Bad Relationships, and Broken Hearts* içinde. Derleyen Michael Taeckens. New York: Plume, 2009.

FİLOZOFLAR ÜZERİNDEN

Petrus Abelardus

Abelard, Peter. *The Story of My Misfortunes: An Autobiography*. St.

Paul: T.A. Boyd, 1922.

Abelard, Peter, ve Heloise d'Argenteuil. *The Love Letters of Abelard and Heloise, Translated from the Original Latin and Now Reprinted from the Edition of 1722: Together with a Brief Account of Their Lives and Work*. Indianapolis: The Bobbs-Merrill Company, 1903.

Clanchy, M. T. *Abelard: A Medieval Life*. Oxford: Wiley-Blackwell, 1999.

Mews, Constant J. *Abelard and Heloise*. New York: Oxford University Press, 2005.

Louis Althusser

Althusser, Louis. *The Future Lasts Forever*. Derleyenler Olivier Corpet ve Yann Moulier Bougtang. Çeviren. Richard Veasey. New York: New Press, 1993.

Davis, Colin. "Historical Reason and Autobiographical Folly in Sartre and Althusser." *Sartre Studies International* cilt. 10 no. 1 (2004)

Ferretter, Luke. *Louis Althusser*. New York: Routledge, 2006.

Thomas Aquinas

Chesterton, G. K. "St. Thomas Aquinas." *The Spectator*, Şubat 27, 1932.

Aristoteles

Aristotle. *The Works of Aristotle: The Famous Philosopher*. Çeviren. William Salmon. Londra: J. Coker, 1900.

Mayhew, Robert. *The Female in Aristotle's Biology*. Chicago: The University of Chicago Press, 2004.

Price, A. W. *Love and Friendship in Plato and Aristotle*. Oxford: Clarendon Press, 1990.

Russell, Bertrand. *The History of Western Philosophy and Its Connection with Political and Social Circumstances from the Earliest Times to the Present Day*. Londra: G. Allen and Unwin Ltd., 1946.

Augustinus

Augustine, Saint. *The City of God*. Çeviren. Marcus D. D. Dods. New York: Modern Library, 1950.

---------. *Confessions*. Çeviren. Edward Bouverie Pusey. New York: E. P. Dutton, 1907.

Simone de Beauvoir

Beauvoir, Simone de. *The Prime of Life*. Çeviren. Peter Green. Cleveland: World Pub, 1962.

Fullbrook, Kate, ve Edward Fullbrook. *Simone de Beauvoir and Je-*

an-Paul Sartre: The Remaking of a Twentieth-Century Legend. New York: Basic Books, 1994.

Rowley, Hazel. *Tête-a-Tête: Simone de Beauvoir and Jean-Paul Sartre.* New York: HarperCollins, 2005.

Henry Ward Beecher

Ellis, Dr. John B. *Free Love and Its Votaries; or, American Socialism Unmasked.* San Francisco: A. L. Bancroft, 1870.

Shaplen, Robert. *Free Love and Heavenly Sinners.* New York: Knopf, 1954.

Woodhull, Victoria C. "And the Truth Shall Make You Free: A Speech on the Principles of Social Freedom." 20 Kasım 1871.

John Calvin

Bouwsma, W. J. *John Calvin: A Sixteenth Century Portrait.* New York: Oxford University Press, 1989.

Selderhuis, Herman J. *John Calvin: A Pilgrim's Life.* Downer's Grove: IVP Academic Press, 2009.

Witte, John Jr. "Between Sacrament and Contract: Marriage as Covenant in John Calvin's Geneva," *Calvin Handbook* içinde. Derleyen. Herman Selderhius. Çeviren. Henry J. Baron vd. Cambridge: Wm. B. Eeardmans Publishing, 2009.

Albert Camus

Camus, Albert. *The Stranger.* Çeviren. Matthew Ward. New York: Random House, 1989.

Thorpe, Vanessa. "Charting the Amazing Love Life of the Amorous Existentialist." *The Independent*, 12 Ekim 1997.

Todd, Olivier. *Albert Camus: A Life.* Cambridge: De Capo Press, 2000.

Nicholas Chamfort

Claude Arnaud, Chamfort: A Biography. Çeviren. Deke Dusinberre. Chicago: University of Chicago Press, 1992.

Chamfort, Nicholas de. The Cynic's Breviary: Maxims and Anecdotes. Çeviren Sebastien Roch. Londra: E. Matthews, 1902.

August Comte

Comte, Auguste. *Passages from the Letters of Auguste Comte.* Çeviren. John Kells Ingram. Londra: A. & C. Black, 1901.

Pickering, Mary. *Auguste Comte: An Intellectual Biography.* New York: Cambridge University Press, 1993.

Thompson, Kenneth. *Auguste Comte: The Foundation of Sociology.* New York: Wiley, 1975.

René Descartes

Descartes, René. *Passions of the Soul*. Çeviren. Stephen Voss. Indianapolis: Hackett Publishing, 1989.

"Descartes' Life and Works." *Stanford Encyclopedia of Philosoph* içinde. 27 Şubat 2007. İndirilme tarihi 14 Ekim 2009. plato.stanford.edu/entries/descartes-works.

Gaukroger, S. *Descartes: An Intellectual Biography*. Oxford: Clarendon Press, 1997.

Grayling, A. C. Descartes: *The Life of René Descartes and Its Place in His Times*. Londra: Free Press, 2005.

John Dewey

Dewey, John. *Human Nature and Conduct: An Introduction to Social Psychology*. New York: Holt, 1922

---------. *The Poems of John Dewey*. Derleyen Jo Ann Boydston. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1977.

Rockefeller, Steven C. *John Dewey: Religious Faith and Democratic Humanism*. New York: Columbia University Press, 1991.

Ryan, Alan. *John Dewey and the High Tide of American Liberalism*. New York: W. W. Norton, 1995.

Walker, Linda Robinson. "John Dewey at Michigan." *Michigan Today* cilt. 29, no: 2 (Yaz 1997).

Westbrook, Robert B. *John Dewey and American Democracy*. Ithaca: Cornell University Press, 1991.

Denis Diderot

Hall, Evelyn Beatrice. *The Friends of Voltaire*. Londra: Smith Elder, 1906.

Diogenes

Laertius, Diogenes. *The Lives and Opinions of Eminent Philosophers*. Çeviren. C. D. Yonge. Londra: H. G. Bohn, 1853.

Fyodor Dostoyevski

Dostoyevsky, Fyodor. *Letters of Fyodor Michailovitch Dostoevsky to His Family and Friends*. Çeviren. Ethel Colburn Mayne. New York: The Macmillan Company, 1914.

Frank, Joseph. *Dostoevsky: The Miraculous Years, 1865-1871*. Princeton: Princeton University Press, 1995.

Lantz, Kenneth. *The Dostoevsky Encyclopedia*. Westport: Greenwood Press, 2004.

Friedrich Engels

Carver, Terrell. "Marx's 'Illegitimate Son' or Gresham's Law in the

World of Scholarship. Marx Myths.org. marxmyths.org/terrell-carver/article.htm. İndirilme tarihi 14 Ekim 2009.

Engels, Friedrich. "Helene Demuth Obituary." *The People's Press*, 22 Kasım 1890.

---------. *The Origin of the Family, Private Property, and the State*. New York: International Publishers, 1942.

Green, John. *Engels: A Revolutionary Life*. Londra: Artery Publications, 2008.

Hunt, Tristam. *The Frock-Coated Communist: The Revolutionary Life of Friedrich Engels*. Londra: Allen Lane, 2009.

Marx, Karl and Friedrich Engels. *Manifesto of the Communist Party*. New York: Socialist Literature, 1912.

Johann Wolfgang von Goethe

Bates, Alfred, der. "Goethe's Love Affairs." *The Drama: Its History, Literature and Influence on Civillization*, Cilt 11. Londra: Historical Publishing Company, 1906: 66-69.

Goethe, Johann Wolfgang von. *The Autobigraphy of Goethe*. Çeviren John Oxenford ve A. J. W. Morrison. Londra: Bell & Daldy, 1872.

---------. *Sorrows of Young Werther, Elective Affinities*. Çeviren R. D. Boylan. Derleyen Nathan Haskell Dole. Boston: F. A. Nicolls & Company, 1902.

Marsen, Paul. "Operationalising Memetics-Suicide, the Werther Effect, and the Work of David P. Phillips." University of Sussex. pespmcl.vub.ac.be/conf/memepap/marsden.html. İndirilme tarihi 14 Ekim 2009.

Siebers, T. "The Werther Effect: The Esthetics of Suicide." *Mosaic* (Winnipeg) cilt 26, no: 1 (1993).

Georg Wilhelm Friedrich Hegel

Harris, Henry Silton. *Hegel's Development: Toward the Sunlight, 1770-1801*. Oxford: Clarendon Press, 1972.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. *The Logic of Hegel*. Çeviren W. Wallace. Oxford: Clarendon Press, 1892.

---------. *The Philosophy of Right*. Çeviren. S. W. Dyde. New York: Dover, 2005.

Pinkard, Terry. *Hegel: A Biography*. New York: Cambridge University Press, 2000.

Martin Heidegger

Ettinger, Elzbiata, *Hannah Arendt/Martin Heidegger*. New Haven: Yale University Press, 1995.

Honan, William H. "Book on Philosopher's Life Stirs Scholarly Debate Over Her Legacy." *New York Times*, 5 Kasım 1995.

David Hume

Hume, David. *The Philosophical Works of David Hume*. Edinburgh: A Black and W. Tait, 1826.
---------. *The Philosophy of David Hume*. Derleyen V. C. Chappell. New York: Modern Library, 1963.

Immanuel Kant

Jaspers, K. *Kant*. Derleyen Hannah Arendt. Çeviren R. Manheim. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich, 1962.
Quincey, Thomas de. *Essays in Philosophy*. New York: Hurd and Houghton, 1877.
Schott, Robin May, der. *Feminist Interpretations of Immanuel Kant*. University Park: Pennsylvania State University Press, 1997.
Soble, Alan. "Kant and Sexual Perversion." *The Monist* cilt 86, no: 1 (2003).

Søren Kierkegaard

Hall, R. L. *The Human Embrace: The Love of Philosophy and the Philosophy of Love: Kierkegaard, Cavell, Nussbaum*. University Park: Pennsylvania State University Press, 2000.
Hannay, A. *Kierkegaard: A Biography*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
Updike, John. "Not a Seducer." *The New York Review of Books* cilt 44, no: 14 (25 Eylül 1997).

John Locke

Glausser, W. *Locke and Blake: A Conversation Across the Eighteenth Century*. Gainesville: University Press of Florida, 1998.
Pfeffer, Jacqueline L. "The Family in John Locke's Political Thought." *Polity* 33 (2001).

Titus Lucretius

Bounia, Alexandria. *The Nature of Classical Collecting: Collectors and Collections, 100 BCE-100CE*. Aldershot: Ashgate, 2004.
Hirsch, Dr. A. R., ve J. J. Gruss. "Human Male Sexual Response to Olfactory Stimuli." *Journal of Neurol. Orthop. Med. Surg.* Cilt. 19 (1999): 14-19.
Lucretius, Titus. *The Way Things Are*. Çeviren. Rolfe Humphries. Bloomington: Indiana University Press, 1968.
Tennyson, Alfred. "Lucretius" *Every Saturday*, 2 Mayıs 1868: 576.

Friedrich Nietzsche

Mencken, H. L. *The Philosophy of Friedrich Nietzsche*. Boston: Luce and Company, 1908.

Moore, G. *Nietzsche, Biology, and Metaphor*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
Nietzsche, Friedrich. *Selected Letters of Friedrich Nietzsche*. Derleyen. Oscar Ley. Çeviren. Anthony Mario Ludovici. Garden City: Doubleday, 1921.

Platon

Plato. *Plato: Phaedrus, Ion, Gorgias, and Symposium, with Passages from the Republic and Laws*. Çeviren. L. Cooper. Londra: Oxford University Press, 1938.
Price, A. W. *Love and Friendship in Plato and Aristotle*. Oxford: Clarendon Press, 1990.

Ayn Rand

Branden, Nathaniel. *My Years with Ayn Rand*. San Francisco: Jossey-Bass, 1999.
Honan, William H. "Book on Philosopher's Life Stirs Scholarly Debate Over Her Legacy." *New York Times*, 5 Kasım 1995.
Rand, Ayn. *Fountainhead*. Philadelphia: The Blakiston Company, 1943.
Toffler, Alvin. "*Playboy* Interview: Ayn Rand." *Playboy*, Mart 1964.

Jean-Jacques Rousseau

Rousseau, Jean-Jacques. *The Confessions of Jean-Jacques Rousseau*. Çeviren. J. M. Cohen. Londra: Penguin Books, 1953.
---------. *Discourse on the Origin o Inequality*. Çeviren Donald A. Cress. Indianapolis: Hackett Publishing., 1992.
---------. *Emile or Education Book 3*. çeviren Ossien Herbert Lang. New York: E. L. Kellogg, 1893.
---------. *The Social Contract; or Principles of Political Right*. Çeviren. Henry John Tozer. New York: Charles Scriber's Sons, 1898.

Bertrand Russell

Monk, Ray. *Bertrand Russell: The Ghost of Madness, 1921-1970*. New York: Free Press, 2001.
Russell, Bertrand. *The Autobiography of Bertrand Russell*. Boston: Little Brown, 1967.
---------. *The Basic Writings of Bertrand Russell, 1903-1959*. Derleyenler. R. E. Egner ve L. E. Dennon. New York: Simon and Schuster, 1961.
---------. *Marriage and Morals*. New York: Liveright, 1970.

Jean-Paul Sartre

Davis, C. "Historical Reason and Autobiographical Folly in Sartre and Althusser." *Sartre Studies International* cilt. 10, no: 1 (2004).

Gerassi, John. *Talking with Sartre: Conversations and Debates.* New Haven: Yale University Press, 2009.
Rowley, Hazel. *Tête-a-Tête: Simone de Beauvoir and Jean-Paul Sartre.* New York: HarperCollins, 2005.
Sartre by Himself, Yönetmenler Alexandre Astruc ve Michel Contat. Jean-Paul Sartre ile Röportaj. VHS Video: Interama Video Classics: 1989.
Sartre, Jean-Paul. *Being and Nothingness.* Çeviren Hazel E. Barnes. New York: Gramercy Books, 1994.
Wyatt, J. "The Impossible Project of Love in Sartre's 'Being and Nothingness,' Dirty Hands and the Room." *Sartre Studies International* cilt. 12. no: 2 (2006).

Arthur Schopenhauer

Schopenhauer, Arthur. *Essays of Schopenhauer.* New York: The Walter Scott Publishing., 1897.

Seneca

Griffin, M. T. *Seneca: A Philosopher in Politics.* Oxford: Clarendon Press, 1992.
Seneca, Lucius Annaeus. *Ad Lucillum Epistulae Morales.* Çeviren. Richard M. Gummere. New York: G. P. Putnam's Sons, 1918.
---------. *On Benefits.* Çeviren Aubrey Stewart. Londra. George Bell and Sons, 1887.
Tacitus. *The Annals.* Çeviren Alfred John Church ve William Jackson Brodribb. Londra: Macmillan, 1876.

Sokrates

Plato. *Plato: Phaedrus, Ion, Gorgias, and Symposium, with Passages from the Republic and Laws.* Çeviren. L. Cooper. Londra: Oxford University Press, 1938.

Emanuel Swedenborg

Swedenborg, Emanuel. *The Delights of Wisdom Pertaining to Conjugal Love: After Which Follow the Pleasures of Insanity Pertaining to Promiscuous Love.* Çeviren. Samuel M. Warren. Derleyen. Louis H. Tafel. West Chester: Swedenborg Vakfı, 1998.
---------. *Swedenborg's Journal of Dreams, 1743-1744.* Derleyeneler. G. E. Klemming ve William Ross Woofenden. Çeviren. J. J. G. Wilkinson. New York: Swedenborg Vakfı, 1977.
Toksvig, Signe. *Emanuel Swedenborg: Scientist and Mystic.* New Haven: Yale University Press, 1948.

Henri David Thoreau

Collias, Nicholas. "It's In for Historical Revisionist to Out." *Weekly*

Boise, 2 Haziran 2004.
Harding, Walter. *The Days of Henry Thoreau: A Biography*. Princeton: Princeton University Press, 1982.
---------. "Thoreau's Sexuality." *The Journal of Homosexuality* cilt. 21, no: 3 (1991): 23-45.
Thoreau, Henry David. *The Writings of Henry David Thoreau*. Derleyen. Michael Meyer. New York: AMS Press, 1982.

Lev Tolstoy

Bunin, Ivan Alekseevich. *The Liberation of Tolstoy: A Tale of Two Writers*. Çeviren ve derleyen. Thomas Gaiton. Evanston: Northwestern University Press, 2001.
Tosltoy, Leo. *The Diaries of Leo Tolstoy*. Çeviren Lev Nikolaevich. New York: E. P. Dutton, 1917.
---------. *The Kreutzer Sonata*. Çeviren. Benjamin R. Tucker. Boston: B. R. Tucker, 1890.
Wilson, A. N. *Tolstoy*. New York: Norton, 1988.

Aşkta Kaybeden Büyük Filozoflar

Andrew Shaffer

Çok az insan filozoflar kadar aşk acısı çekmiştir. Bilgeliklerine ne kadar hayranlık duysak da, tarih dünyanın en akıllı insanlarının aşk hayatlarındaki hayal kırıklıklarıyla doludur.

- Sokrates: "Ne olursa olsun evlenin! İyi bir karınız olursa mutlu olursunuz, kötü bir karınız olursa da filozof." (Karısı hırçınlığı ile nam salmıştı)
- Friedrich Nietzsche: "Ah kadınlar! Yüceyi yüceltir, aşağılık olanı yaygınlaştırırlar." (Evlilik teklif ettiği her kadından hayır cevabı almasına rağmen teklifte bulunmaya devam etti)
- Jean-Paul Sartre: "Elbette çirkin kadınlar var, ama ben güzel olanları tercih ediyorum." (Metresini evlat edindi)
- Simone de Beauvoir: "Kocayı elde etmek bir sanattır, onu elde tutmaksa bir iş." (Sartre ile hiç evlenmedi ama yattıkları ortak mezarda sonsuza kadar birlikte olacaklar)

Fikirlerine saygı duyduğumuz, ancak romantik tercihlerinden kesinlikle uzak durmamız gereken daha onca büyük filozof...

NTV yayınları
15 TL
ISBN 978-605-5443-67-2
9786055443672